

სხატვებზე მწერალი

2-3

კომუნა და კრძალა

გრიშა პარსია
იაზა ბურჯულაძე
ამირან მაგნიკიძე
კლიმენტი გოგიაშვილი
ვანო დარასელი
ზაქარა დოლიშვილი
ხეზიან ბრატაშვილი
გერგო ალანდია
დავით კოჭიშვილი
ა. იახალიაშვილი
ზურაბი ივლიძე
მის. ფოფხაძე
ნია. ფხაძე
დავით ზამთარაძე
ალ. ზანიძე
ვარა ზუგდიძე
ვალ. ხოხიშვილი და სხვ.

ქართული და გერმანული

კავთარი ქიმიკური
ხეობა ბილანა

ესპანგობრდა მწერალი

სრულიად საქართველო
მწერლების კავშირის ყოველთვიური
საშესაფრო-სალიტერატურო ჟურნალი

2-3

წელიწადი-პიკველი

ეროვნული საკრებულო
ბიბლიოთეკა

საკრებულო კოლეგია:

[redacted]
ლ. ქიჩელი

ქ. ბოგოხიძე (პ/მგ. მდივანი)

[redacted]
ელ. კოლუმოკდვინოვი

ეგ. ენუშიძე

აპ. ჩხვიიაშვილი

ზ. დოლიაშვილი

პ/მგ. რედაქტორი: [redacted]

რედაქციის მისამართი: ტფილისი, მაჩაბლის ქ. № 13. მწერალთა სასახლე. ტელ. № 1-65.

მთავლიტი № 11-ბ ცეკავშირის სტამბა. დაკვეთა № 340. ტირაჟი 3000.

ლექსი დაზგასთან

ეს სართულები მძლავრ შრომის ცეცხლში
მტრის გულსაკლავად აღიან ცამდე.
შაბაშის შემდეგ, სამჭედლო ცეხში,
ამ სტრიქონების დაწერა ვცადე:

ქვეშ მოყვენ კალამს მტკიცე აზრები,
წიგნს დაეწვეთა ლირიკის ცვარიც,
მოვალთ ქარხნიდან ახალგაზრდები,
რომ პოეზიის შევალთ კარი.

ჩვენ გავუზრდივართ დაზგებს სელმაშის,
ალარ მივიყვანთ ბორბლებს მარცხამდე.
სთქვა ჩამომსხმელმა:— „ლექსის წერაშიც
თავი დამკვრელად გამოვაცხადე“!

ელექტრო-შუქთან შენაბრძოლები
მიიპარება მშიშარა მთვარე,
სახელოსნოდან ჩემი სწორები
გამორეკავენ ლითონის ხარებს.

ქარხნის ხმაურში ასე იქმნება
ჩვენი ეპოქის დიდი მწერალი,
გრძნობის ხანძარი ალარ გვიქრება
და გამარჯვების მოჩანს მწვერვალი.

ახალი ქვეყნის ენტუზიასტებს,
მკერდში გვინთია ელექტრო-ქალი,
სასტიკი ბრძოლა გვახასიათებს
და ფოლადივით სიმღერა სალი.

გვებრძოდენ მტრები გაშმაგებულად,
სისხლის რუები შესვენ მიწებმა,
ბრძოლა ჯერ ალარ დამთავრებულა,
დიდი ბრძოლები ისევ იწყება.

ცა შეუსვრიათ წითელ ზოლებით,
მწვანე მინდვრებსაც აჩნიათ სისხლი,
ო, რამდენია გმირულ ბრძოლებში
დაღუპულ ძმების საერთო რიცხვი!

მტრებთან შეტევა ისევ ხელდება,
მაგრამ მრისხანე ჩვენც ვართ მსაჯულნი,
ვინ იცის იმათ ბინძურ ხელებმა
მოსპენ რამდენი იარაღული! ¹⁾

კალაში უნდა გახდეს ლახვარი,
რომ გააციოს მტრების გულები,
შრომის ქვეყანას ვუმღერო, დავხარით,
მილიონ წლობით დაჩაგრულები.

ჩემო ქარხნებო, გრიგალურ ხენგშით
მტრის გულსაკლავად აწვდილხარო ცამდე,
მეც დაზვის მუშამ მგოსნების ცეხში
თავი დამკვრელად გამოვაცხადე...

¹⁾ ზ. დოლიაშვილის პოემის გმირი.

ს ე ს ი ლ ი

გიცანი...

ჩქარ მატარებელს

შენც ჩემთან ერთად მოყვები,

კვლავ თურაშაულ ვაშლივით

გილაქლაქებენ ლოყები.

თვალგატეხილი მალიმალ

შეგყურებ, როგორც შეშლილი,

კვლავ შენი ეშხით მთვრალი ვარ,

უძვირფასესო სესილი.

ლამის სირცხვილით დავიწეა,

ალკრი ისე მედება,

ნეტავი თუ დაგავიწყდა

შენ მზეჭაბუკის ვედრება.

— თუ კი რომ ჩემი იქნები,

არ მოგაკარებ ცივ ნიავს,

დღესაც ეს ნაზი სიტყვები

დედის ნანაზე ტკბილია.

— რად ღუმხარ, კვლავ შენებურად

ბაიათები დასძახე,

ხომ ხედავ ჩამომეღულა

და ნეურვიულად ვცახცახებ.

— გახედე ქართლის ტრამალებს,

ლორთქო ჯეჯილებს ლელიანს,

დაღლა დაგეტყუო რა მალე,

ჯერ გორიც გაუვლელია.

— გახედე, ყანებს, რა რიგად

წამოუჭროლეს ბინდებმა,

და სიხარული სარკმლიდან

მტრედივით შემოფრინდება.

— გახედე, გაღმა ტევრიდან

მთვარე ბურთივით მოგორავს,

მიტხარი რად არ მღერიხარ,

უძვირფასესო გოგონა.

მინდა, რომ მოგიახლოვდე,
 მაგრამ მეტრება მუხლები.
 ნეტავ კვლავ იყო, ვნატრობ მე.
 ყვავილი ჯერ ხელუხლები.
 მატარებელი კვლავ მინდვრებს
 სულმოუთქმელად მიჰყავის,
 გრცხვენოდეს თვალს რო მარიდებ.
 (სახე ალექსილს გიჟივით).

— ჩვიდმეტის ვიყავ, როდესაც
 ხულოში გადმომაგზავნეს.
 მითხრეს: „იქ წასვლა არ გიჯობს,
 ახლოს გაიცნობ აქარლებს“.
 მყავდა შეგირდათ თეთრწყვრა:

ჯემალ,
 ხუსეინ, მურთაზი.
 ყველა მათგანი ხელწერას
 ჩემგან სწავლობდა გულდისმით.
 პირველ დღეებში შიში და
 სევდა მფარავდა მუდამ მე,
 მაგრამ წამოსვლას მიშლიდა
 ტაშად მთა, ქერა მუჭამედ.

— ჯელო!
 სირცხვილი არ არი?
 ჯმუხა აქარლებს გვიწუნებ,
 გვიჩვენე გული ალალი,
 საკუთარ მოძმედ გიგულებთ.

— მომწყინდა...
 — თავს ნუ იმართლებ,
 მტკიცედ ჩავკიდოთ ხელიხელს,
 გვწყურია: წიგნი—სინათლე,
 მრავალ წლით ჩამორჩენილებს.
 გაგვიძებს წინ და მოგყვებიო,
 კეაფოთ უტეხი შარები,
 თუ გვიღალატე მოკვდები,
 მტერთან ვართ უშიშარები.
 ერთ დღეს მომეცა შემთხვევა,
 მუჭამედს სტუმრად გწვევოდი.
 ბოლო არ უჩნდა ჩემს ლელვას,
 შენ რომ ოთახში შემოდი,
 რადგან პირველად ვიხილე
 უჩადრო ქალი აქარლის,
 (სხეულმა იგრძნო სიფხიზლე

სისხლმა დუღილი — მაჰარის).
 თითქოს გულს მოხვდა საამო
 გაუშლელ ვარდთა სურნელი,
 მაშინ შენ იყავ, ლამაზო,
 ჯერ კიდევ ტეხნიკუმელი.
 გაცნობის დღიდან სულ რიდიტ,
 თრთოლვით მიწვდიდი ლორთქო ხელს,
 თვალის ჩინივით ვუვლიდი
 შენგან ნაჩუქარ ფორთოხლებს.
 რადგან მეგონა ჩემსავით
 ტრფობის აღმურით იწოდი,
 თორემ შენს მიმართ, ბედშავი,
 არაფერს აღარ ვიტყოდი.

ველოდი...

მართლაც მელირსა
 შენი პირველი ბარათი,
 ნეტავი არ წამეკითხა,
 მოულოდნელად გავქევადი.
 მწერდი:

„ძვირფასო ძამიკო!
 მისმინე, როგორც მოკეთეს
 (ეს რომ მშობლებმა გამიგონ,
 ორივეს თავებს მოგვკვეთენ).
 სად თქმულა, აბა მითხარე,
 როდისმე აქარლის ქალი,
 ქარფველ კაცს
 ცოლად ყოლოდეს,
 ეს გავიგონე მხოლოდ დღეს.
 თუ გინდ გავბედო ლალატი
 უსასტიკესი მამისა,
 სად გავიქცევი, ადათი
 მაინც მომძებნის გვარისა.
 ესეც არ იყოს...

ამ ზაფხულს
 მოსკოვში მივემგზავრებით:
 გულნარა, მზია, ხარამხუ
 (ჩვენივე სოფლის ქალები).
 გვინდა იქიდან ნასწავლი
 ინჟენერები დავბრუნდეთ,
 შენ კი უმწიკვლო განზრახვით
 ჩვენ დიად გეგმას ამრუდებ.
 არა, ძმობილო, დამეხსენ,

ეს დედამიწა ვრცელია
(ბევრს ნახავ შენ ჩემს გარეშეც
გულთბილ ამბორს რომ ელიან).
ბოდიში...

ძლიერ გაგრძელდა
შენდამი ჩემი ბარათი.“
სახელს ქარავმით აწერდა
ლურჯ კონვერტს ალვისტანადი.
მას შემდეგ...

ჟამთა რბენანით
წინ ექვსი წელი გაცურდა,
გიცქერ და ვფიქრობ: ნეტავი
განზრახვა შენი ასრულდა?
როგორ გავიგო სიმართლე,
წინ ვერ წამიდგამს ნაბიჯი,
ჯანდაბას...

მუდამ მღელვარი
დღეს ასე როგორ დავდინჯდი.
სალამი...

ველარ მიცანი?
შალილ! (შრიალი გაისმა),
აენტე, როგორც ცისკარი.
ვარდისფრად განთიადისას.
ლიმილით მტყორცნე:

— ხომ კარგად,
და (კვლავ თვალებით დამფერფლე).

ეს გული ისე ტოკავდა,
პასუხი ძლიერ მოვახერხე.
თვალწინ ბინდივით შეირხა
მოგონებდათა გუნდები,

— დღეს უკვე ინჟენერი ვარ,
აჭარისტანში ვბრუნდები.
საბჭოთა აღმშენებლობას
უნდა შევწირო ძალონე
(თავი სიზმარში მეგონა
მე ამ სიტყვების გამგონეს).
ღელვილს:

ცა ქუდათ მიმაჩნდა,
მიწა ქალამნად კიდეც და
(ჩვენ საუბარში რიჟრაჟმა
სარკმლიდან შემოიხედა).

— ნახვამდის...

უკვე მივსულვარ
(აი სადგური ჯუმათი).
— უნდა გვესტუმრო,
არ ვახსოვს
მუჰამედს რა რიგ უყვარდი,
წამოველ...
უკან წამომყვება
ეგ სახე და ქრუანტელი,
მხრებზე ფიქრები მეყარა,
ფიქრები თოვლის ფანტელი.
მატარებელი კივილით,
ჯუმათის ბაქანს გაშორდა.
მას გაყვება შენი ღიმილი
და შორეული ბავშობა.
ჩეტავ მამლერა მეც მათთან,
სახლში ღელავით რომ გელიან,
ჩემი პირველი გოგონა
დღეს უკვე ინჟინერია).

1934 წ. იანვარი.

ლ ო თ ი

(ნამდვილი: ამბავი)

ნაწილი პირველი

1

მქონდა შემთხვევა, ჩაველ მტკვრის პირზე,
სად ტალღა ტალღას შფოთით აწყდება,
მძლავრ ელსადგურის მძლავრი მდინარე
ღრმა კალაპოტში მიიზლახნება.
მტკვრის პირზე ჩანდა მიწური ქოხი,
ქოხის გარშემო იდგა დუმილი,
და ბექებს ხრავდა ბრაზიან ოხერით
ტალღების ცემა — მძლავრი დუდილით.

2

მიწავ, ცვლილება გახასიათებს,
შენ კი, მდინარევ, სირბილი მუდამ,
ასევე წინსვლა ადამიანებს
ლოზუნგებივით თვალზე წინ უდგა.
ამაო არის ბებიის ხელით
დღეგანწირული სხეულის დაცვა,
განვლილ გზას კვლავ წინ ნულარვინ ელის,
ცხოვრებამ კითხვა ავგვარად დასვა.
ნუ ეძებ ახლა ობიან მარცვალს,
წინაპართ ჩონჩხებს, შვილების ნაცვლად,
რა საჭიროა ჯურღმულში ჩასვლა,
თუ გაჩნდება მწვერვალზე ასვლა?!
არის კანონი დაურღვეველი,
მისთვის არ იცის კაცის ტყუება,
და ამ „მიზეზით“ მზამის მნთხველი
დღეს ორ გზას ვეღარ შეეგუება...

3

ქოხის გადაღმა, სანაგვე ბექთან
მზეს პაცანები დაფიცებოდნენ,

ტანგამურულნი, ათივე ერთად,
გამწარებული იქექებოდნენ.
„პაცანებო! რომ დადიხართ,
მუდამ ტანშიშველი,
უსაქმურად რას აგდიხართ,
გააქნიეთ ხელი!
შრომა. რომ არ მყვარებოდა, —
მშრომელის სახელიც,
მეც პაცანა ვიქნებოდი,
თავის საძაგელი.
მზის მყუდროზე დავჯდებოდი,
ძაძით გაკუჭნული,
კაცი კაცს ვერ შევხვდებოდი
მეგობრული გულით.
რომ მოგმართავთ, მე არა მსურს
ვენდო მხოლოდ სიტყვას,
თუ არ დასწევას გულში ჩასულს
ბურუსივით კითხვას!..“

4

გავყევ მტკვრის ნაპირს (არა ოცნებით);
თან დავცქეროდი ზალალ ბეჭიდან,
და აგერ ქობიც, შავი ბოძებით,
წინ წასაქცევად გადმოხნეკილა.
ქობის წინ ლოდზე იჯდა პატრონი,
შორს გაეტაცა შორეულ ფიქრებს,
თან ხშირად შლიდა სიტყვიერ წყრომით
კეთროვანივით გაშურულ თითებს.
ხალათის ბოლო წელს ვერ სწვდებოდა
სიძველით ერთობ შემორღვეული,
იქნებ შარვალიც ენაღვლებოდა,
საჯდომზე შვიდგან გამოხეული!
მივეც სალამი... ის კი დაბლიდან
მიცქერდა დიდხანს პირდაღრეჯილი,
ძლივს ეტყობოდა ცხვირი — სახიდან
ავ სენით ძირში ამოგლეჯილი.
და მისი ცხვირით სუნთქვა მიჰგავდა
ფოთლიან ტყეში შევარდნილ ნიაეს,
როცა დაურბენს ღრმა ხეებს — ან და,
კვლავ გამოიტანს მინდორზე შრიალს.
ასე მეტყველობს ნაკერი შუბლიც:
რომ ბეჯრი ბოთლი ზედ მილეწილა,

და სიმთვრალის დროს ატეხილ ჩხუბში
ხუთ სანტიმეტრზე ჩამოვხრეწილა.

ავტორი

ვინა ხარ, ძმაო, რა გინდა შენ აქ,
ან რატომ ცხოვრობ განმარტოებით?
აი, შენს ქონში ქურასაც ვხედავ—
ჩემს თვალებს რალაც ეუცხოები!

ლოთი

ჩემი წარსული გინდა მოგიყვე?
ვარ ზეინკალი, მუშა ხელობით,
ჩვენთვის ცხოვრება იდგა მწირ რიყეთ,
თავზე უდიერ უდარდელობით.
ოჯახი მძიმე ტვირთად ამკიდა
ძველი ცხოვრების საშინელებამ,
იმ დღიდან ოჯახს, ვით ცოდვა—ვზიდავ,
მოველ აქამდე—შენ როგორც მხედავ.
—ჯეელი ვარ და არა მყავს ტოლი—
ეტქვი:—შემიძლია ოჯახის რჩენა.—
მე ამ იმედით შევართე ცოლი,
მაგრამ ძირს დამცა შემცდარმა რწმენამ.
ვერ ვუპატრონე ცოლსა და შვილებს
მათ ამის გამო ვეჯავრებოდი...

ავტორი

ოჯახს რად ათელი შემცდარ ნაბიჯებს,
არის ცხოვრების მიხნის სისწორე,
სიცოცხლეს მაშინ რალა ფასი აქვს,
თუ რომ კუნძივით მარტოდ იგორებ.
შენ ეს მითხარი: მძიმე დღეებში
ოუ შეუბრუნე მკლავი ჯალათებს,
თუ აგივარდა თრთოლა ხელებში—
საკუთარ ტყავში მოიკალათე?..
როდესაც დროშა მგამბოხეთა
ხელიდან ხელში გადადიოდა
და ბრძოლის ხმებმაც ზვირთი მოხეტია
მთა-ჩრდილოეთის სანაპიროდან!
იღვა გარშემო სისხლით ნარეცხი
გზა—ბორკილებით გადაკეტილი,
ვერ აკავებდა ზვირთს ოქრო-ვერცხლიც,—
შენ რალა გქონდა გადაწყვეტილი?..

ლოთი

ტყუილს არ გე ჯყვი, ან რისთვის მინდა,
ვიყავ მეც ერთი პარტიზანელი,
ვიდექ ერთგულად მეც ჩემი მხრიდან,
ამხანაგებთან დაუზარელი.
შევიქენ მალე მტრის „შენიშნული“,
გადამიწყვიტეს ერთხელ წლით ციხე,
და ამის შემდეგ გამიტყდა გული,
მტრების წინ ქედი მე მოვიგრიხე.
ეთქვი:—ეს ცხოვრება ჩვენ არ გვეკუთნის
გარდა საშინელ, შხამის და ცეცხლის—
ბედს შევაყარე სიმწარით ფურთხი,
ავდექ და სასმელს მოვკიდე ხელი.
ვგრძნობდი: არაყი რომ მილახავდა
შრომით მოქანცულ სხეულის ნერვებს,
სახლში ცოლ-შვილი რომ ვერ მნახავდა,
შესრულდებოდა სალამო მერვეც.

პატორი

აგირჩევია ძლიერ, ცუდი გზა,
შენ გგონებია ვითომც ადვილი,
მტერის მაგიერ დაგინახია
საკუთარ თავთან ბრძოლის ადგილი.
როცა არბევდა მშიერ არმიებს
გაბოროტებით მშრომელ ხალხს მტერი,
შენს ამხანაგებს თუ სიტყვა მიე—
რომ განიშნებდენ ციხიდან ცქერით?...
და შენ კი იმ დროს დაემორჩილე
იმედდაკარგულ ბედის ტყვეობას?
ადექ და გულში ჩაჰკალი ღვინით
შვილების ვალი, ბრძოლის მხნეობა!
ჩვენ თუ რაც გვძულდა, ღღეს რასაც ვებრძვიტ,
შეგრჩა განუყრელ თვისებათ ღღემდე,
ნეტავ რას ფიქრობ უკეთესს შენთვის,
მთელი სიცოცხლით მაგ გზას რომ ენდე?!

ლოთი

კარგი რჩევაა!.. მეც მომეწონა,
რომ ცუდი არის ამ გზის მიყოლა,
მე მისით გული მუდამ მეწოდა,
რომ მომსპო კაცი, მზე ჩამიქოლა.

რომ არ დავლიო სასმელი დროზე
 მომკიდებს ხოლმე ტანში „ცხროება“,
 არ დავიშურებ ჭიქა არაყზე,
 რაც ქვეყანაზე მომეპოვება.
 ვხედავ ძველი დრო რომ შეიცვალა,
 ხალხმა მონობა ძირს დასცა შფოთით,
 მძიმე წყლულები როცა მიმცხრალა,
 მე ისევ დავრჩი ოხერი ლოთი.
 ქარხნოვან ბევრჯელ მომმართა რჩევით,
 „რაზედა ჰლუპავ ნორჩად შენს შვილებს,
 ჩვენს ქარხნის მუშას ეგ არ შეშვენის,
 ადექ და სასმელს გადაეჩვიე!..“
 ერთხელ მე ჩემდა საუბედუროთ,
 ჩვენს ქარხანაში მივედი მთვრალი
 და სულ უბრალო რაღაც შემთხვევით
 ჩვენი საამქროს მუშა მოვკალი!
 მომხსნეს ქარხნიდან იმავ დღესავე,
 სახლში ცოლ-შვილმაც აღარ მიმიღო,
 მეც მივატოვე მონათესავე —
 ჩემი წარსული მოკლეთ ეს იყო.
 ხელობა მაქვს და აქაც ვმუშაობ
 რომ არ მომაკლდეს ღვინო-არაყი!..“ —
 ლოთურ ცხოვრებით გატაცებულმა
 ამოიხედა თან სიამაყით.

ავტორი

სადა გაქვს ბინა, სადა გყავს ცოლი,
 შენ ამას შენს თავს რატომ არ ჰკითხავ?
 დრო შეიცვალა, მაინც ხარ ლოთი,
 შენ ამისათვის ვინ არ გაგკიცხავს!
 არსად სკამები, არსად მაგიდა,
 არსად ზეწარი, არსად საბანი,
 ასეთ ცხოვრებას რამ შეგარიგა.
 ჩაუტყელო და ტანდაუბანი?!
 რად არ მოგძულდა მარტოდ ცხოვრება,
 რად არ მოგინდა შვილის აღერსი,
 რამ შეგაყვარა ღვინო, არაყს და
 მაგ პატარა ქოხს თიხით გაღესილს!
 რად არ მოგძულდა ეგ ხეტიალი,
 რად არ მოგინდა შრომა გმირული,
 რად არ გიზიდავს ამ სართულების
 თაღები, მტკიცეთ შემოკირული!

მე აღარ ვიცი, ამ ქვეყანაზე
სხვა რაღა გიყვარს სასმელის გარდა,
ძველმა ცხოვრებამ დაგამახინჯა,
დამახინჯებულ ჰაცად გაგზარდა!
ჩაფიქრდა, იქცა კაცი ლოდივით,
თითქოს დაეცა სიკვდილის წუთი,
ოდნავ გაბრწყინდა ბედის ლოდინით
მისი გაშლილი ნაკერი შუბლი.
მივხვდი: გაუჩნდა გულში ხანძარი,
თან დაღვრემილმა თავი დახარა,
უცებ შეინძრა, როგორც ჰანდარი,
მოიძრო ქული, ძირს დაახალა.

ლოთი

ეხ, ძმაო! ძმაო! განა არ ვიცი,
მძიმეა ჩემი დანაშაული
და ეს სიცოცხლე, რომ მაკმევს სირცხვილს,
მე აღარ მიღირს ერთი შაური.
მომწყინდა მუდამ ძალღური გდება,
ძალღური გდება და სიმართლევ,
განა არ ვცადე ხელის აღება,
მაგრამ ჯერ კიდევ ვერ მივატოვე!

ავტორი

დრო არის დაჰგმო, მოუღო ბოლო,
თორემ კაპიკათ არ ეღირები,
დაჰკარი წიხლი მაგ ოხერ სოროს
ფრონტზე გიხმობენ ქარხნის გმირები.
იქ არასოდეს გული არ შფოთავს,
სად სიტყვა საქმეს გვერდში უდგია,
თორემ ოცნებით, არც ისე ცოტა
სიტყვა—სიტყვისთვის, ვის არ უთქვია?..
ზედავ, გარშემო შავი კვამლია,
დღეს აქეთ გიწვევს შრომის უბანი,
სადაც ლუმელში თუჯს და კოქსს ჰყრიან,
სდით ოფლი მკერდზე შეუგუბარი!
ვფიქრობ: აღარც კი გემახსოვრება,
თუ რა ბრძოლაა აქ ყოველ დღით,
ქარხნის გუგუნში ლოთურ ცხოვრებას.
უნდა გერჩიოს ისევ სიკვდილი.
დაჰგმე ძველი გზა, მიჰხედე ოჯახს,
სახლში გელიან წვრილი შვილები,

დილით საყვირი, გესმის, გიხმობენ
 შენთან შეზრდილი ქარხნის გმირები!..
 ბირუა გაუქმდა, ხალხი გეჭირია,
 შენ კი აქ ლოთობ მთელი დღე-ღამე,
 შენს ბავშვებივით შემოგტირიან
 მტკვარის ტალღები, აქ რომ ლელავენ.
 შენს ახლოს ვცხოვრობ, გადევნებ თვალ-ყურს,
 მისმინე სიტყვა ძმურად რომ გირჩევ,
 არ გლანძღავ და არც გიმღერი მაყრულს,
 მხოლოდ ეს სიტყვა საქმეში სინჯე.
 არა და ძმაო, პირშივე გეტყვი,
 ჩემმა თვალებმა აქ აღარ გნახოს,
 საკუთარ ხელით — გულით ნასეტყვი
 არ გამეკარო დღეიდან ახლოს.
 ნუ მისდევ ძველ გზას ოხვრით და ხენგვით,
 შენს თავს შენვე თვით კვლავ რისთვის სჩაგრავე,
 მაშინ, როდესაც დაკოჟრილ ხელში
 უნდა ბლუჯავდე ზუბილას მაგრად!..

(გაგრძელება იქნება)

ყვითელი ზანქარი

ხუთი ლამე არ უძინია წითელარმიელ გოგი ქარაულს, მაგრამ მისი კროლა თვალები მაინც არ ბჟუტავენ, როგორც ამ დილით ნისლით ამოვსებულ ხეობაში ჩავარდნილი მზე.

გამარჯვების მაღალი ხარისხით, მოვალეობის პირნათელ შესრულებით შეხვდა მეექვსე დილას უსახელო მთაზე, სადაც „მტერი“ გამაგრდა და უკანასკნელი ღონე მოიკრიბა მოგერიების საწარმოებლად.

უსახელო მთა!..

ვის რაში სჭიროდა მისი ხრიოკი, გადატრუსული, უსიცოცხლო, უნერგო მწვერვალები, უგზო-უკვლო, უბილიკო, ნავსმოუტიდები ქარაფნი, სადაც ფრინველებიც აღარ ბუდობენ, სადაც მხოლოდ ქარიჟ, ქარი სუსხიანი და ცივი როგორც ყინულის დედა—შუა ზამთარი.

რა უნდოდა ადამიანს ამ მწვერვალზე?

რად მიანიჭებდა მას სახელს, როდესაც ნისკენ თითსაც იშვიათად გაიშვებდა?

აი, დღემდე დარჩა ის უსახელოდ, მაგრამ დღეს, როდესაც „მტერი“ უკუქცეული და დამარცხებული მიენდო მას, „ბრძოლის“ წარმოებას იქიდან აპირებს, მისი სახელი ხშირად ისმის—„უსახელო მთა“ და ათასეული ადამიანის თვალებიც შემოესია, ფიქრებიც გადატრიალდა მის მწვერვალებზე და გოგი ქარაულმაც რადიო-ტალღებს გაატანა საჭირო ცნობა, საჭირო მხარეზე.

„ბრძოლამ“ შუადღემდე გასტანა.

ქვემეხების ღრიალით და ტყვიამფრქვევის ტკაცანით, შაშხანების გუგუნით და ხელის ყუმბარების გრიალით გაგუდული ხეობა (შუადღეს, როცა მზემ ძლივს დააღწია თავი ლეგა ღრუბლებს) დააშოშმინა მანევრების დამთავრების ნიშნად აკივლებულ სერიდან სერზე, მთიდან მთაზე გამოსროლილ ბუკის ხმამ.

გოგი გამოვიდა რადიო-კარავიდან, სიამოვნებით და ლხენით ამოევსო გული, ბუკის დამთავრებამდე იდგა გაუნძრევლად, შემდეგ შეინძრა, მკლავები ამართა, კუნთები ააჭრიალა და რადიო-ანძას ჩამოეკიდა, სავარჯიშოთ გამოიყენა და ოდნავ აქლოშინებული ისევ კარავში შევიდა, სადაც კუთხეში, სამფეხა მაგიდაზე, საველე დაფაზე საგაზეთო წერილს ამზადებდა მისი ამხანაგი წითელარმიელი სოსო შევარდნაძე, — შევარდენივით მოქნილი და სწრაფი მებრძოლი.

— გაიგონე? მანევრები დამთავრდა...—ჩაულაპარაკა გოგიმ წერით გატაცებულ ამხანაგს და გვერდით მოუჯდა, მაგიდიდან ფართო ქალღლი აიღო,

რომელზეც ნაბეჭდი ასოებით ეწერა: „საინვენტარო ფურცელი“ და თვალიერება დაუწყო მასზე წვრილად დათესილ მელნით ნაწერ ასოებს.

— ჩვენი ამოცანა შევასრულეთ პირნათლად,—ჩაილაპარაკა თავისთვის გოგიმ, მაგრამ მისი მიზანი იყო სოსოს ყურადღების გამახვილება.—ჩაბარებული სახალხო ქონება უკლებლად გვაქვს...

— მაააშ! —ამაყად ასწია თავის სოსომ, ხუთი ლამის გაპოვებით შესუსტებული ფერი ახალმა სისხლმა ამოავსო თითქოს და მხოლოდ ახლა, პირველად, შეექცეს დილას შეხვდა ზმორებით.

— დაილაღე? — შეეკითხა გოგი.

— მანევრების დამთავრება ჩემმა სხეულმაც იგრძნო. — უპასუხა მან, ქალაქი დაკეცა, კონვერტში ჩაღო და მისამართი წააწერა: „ბრძოლის ხაზი, N მმართულებით, გაზ. „სტალინელი“-ს რედაქციას, რადიო-კვანძის წით. არმიელ სოსო შევარდნაძისაგან“.

საუბარი განაგრძეს მათ მიღწევებზე და ნაკლზე, რასაც სოსო ამხელდა თავის საგაზეთო წერილში. შუაღლე გადავიდა და სუსტი მზეც შეიმოსა ისევ ნისლით, ბურუსით და სადღაც სივრცეში ჩაკვდა თითქოს.

კავშირის უფროსის ხმა გაისმა კარავთან თუ არა, სოსო და გოგი ვეფხევივით დატრიალდნენ. მათი თვალები ეძებდა შესამჩნევ ნაკლოვანებას კარავში, მაგრამ ვერაფერი ნახეს გარდა იმისა, რომ ერთი ძველი გაზეთი შევარდნილიყო მაგიდის ქვეშ და რომელიღაც მათგანის ჩექმას დაესვარა, გამოიტანა ის გოგიმ და გარედ გაისროლა.

მიესალმნენ კავშირის უფოსს... შეეკითხნენ...

— როგორ შეთასდება ჩვენი მოქმედება, ამხ. კავშირის უფროსო?!

— თქვენი მუშაობა... — თითქოს განზრახ აჭიანურებდა სიტყვებს ის, — მთლიანად შეიძლება ჩაითვალოს... საუკეთესო მოქმედებად... — მან მის შავგრემან სახეზე მოკიაფე ღრმა, გიშრის თვალებიდან დათესა ღიმილი, გახარება და განაგრძო, — ჩვენ შეგნებული გვქონდა ის, რომ ბრძოლის წარმოების დროს რადიო-კავშირი ისეა საჭირო, როგორც გულისათვის ჯანსაღი სისხლი... მაგრამ მარტო ეს არ კმარა... ჩვენს წინაშე სრულიად ახალი ამოცანა დგას და მისი დადებითად გადაწყვეტა უნდა დაემატოს ჩვენს მიღწევებს...

— რა იყო? — ორი სიტყვა უხმოდ გამოფრინდა ორი წითელარმიელის თვალებიდან და გალიიდან განთავისუფლებულ ჩიტებივით გაფრინდა ფიქრთა სივრცეში...

კავშირის უფროსი შორიდან მოყვა. ისაუბრა უცხო სახელმწიფოებთან საბჭოთა კავშირის მიერ სამშვიდობო პოლიტიკის წარმოების შესახებ, მათსა და საბჭოთა ხელისუფლების დიპლომატიურ ურთიერთობაზე და განაგრძო:

— მაშასადამე, დღეს ჩვენ გვესტუმრებიან უცხოეთის, სხვადასხვა ქვეყნების შეიარაღებულ არმიების წარმომადგენლები, გენერლები — მაღალი ჩინის ოფიცრები და სხვ. ისინი დაათვალიერებენ ჩვენს კავშირგაბმულობასაც, მაგრამ სამხედრო საიდუმლოებას ვერ გავცემთ... ეს იცით თქვენ და ამის შესახებ მე არ გეტყვით არაფერს...

კავშირის უფროსი გაიტაცა საუბარმა, ის მოუყვა მათ წითელარმიელთა გმირობის უამრავ მაგალითებს, უცხოეთის ჯარების პირობებზე და მდგომარეობაზედაც ესაუბრა და მწიფე მდგომარეობა შექმნა გოგის და სოსოს უკანასკნელ შოკმდებლისათვის.

გოგიმ და სოსომ დაკეცეს რადიო-აპარატურა, საიდუმლო და არასაჭირო ნივთები ჩაალაგეს სპეციალურ ყუთებში, მაგიდაზე მხოლოდ რამდენიმე საყურე მილი და ფერადი ფანქრები დატოვეს, რომელიც ჩაწერილი ჰქონდათ საინვენტარო ფურცელში და რადიო-მუშაობის წარმოების ბრძოლაში აუცილებლობას წარმოადგენდა.

საათის შემდეგ უცხოელი გენერლები გოგის და სოსოს კარავში იყვნენ. მათ ახლდათ არმიის და დივიზიის სარდლობა. მათ შორის დიდ სხვადასხვაობას ხედავდა გოგი და ათასნაირად ზომავდა მათ შეხედულებას და შინაარსს! ყველაზე უფრო მას თვალებს სტაცებდა მათი ჩაცმულობა: კრელი და მოქარგული მკერდები, ჯვრები, მენდლები და რაღაც უცნაური სირმის ნახატები, ჩინებო, ოქროსფერად მოლივლივე ფოლაქები, სირმის ბაწრები და უცნაურად შეკერილი ქუდები... სოსოც არ ჩამორჩებოდა გოგის, მან დაათვალიერა ყოველივე ესენი და ერთი მაღალი ოფიცრის თითებს მიაჩერდა, რომელიც ქაღალდით ნათელი იყო და წვრილი, როგორც ის ზორცისფერი ფანქარი, რომელიც სოსოს მაგიდიდან აიღო და თითებში აათამაშა...

— როდის ხმარობთ ამ ფანქრებს? — შეეკითხა მაღალი გენერალი გოგის და ათასნაირად შეიცვალა სახე, ვერ შეატყობდა ადამიანი შეკითხვის მიზეზს. მაგრამ გოგი არ დაიბნა, გაიჭიმა და შედგა, წუთით დაფიქრდა და მოახსენა:

— ფანქრებს მაშინ ვხმარობთ, როცა დაგვჭირდება...

გენერალმა წარბები მორკალა.

კავშირის უფროსმა ჩაიჩინა და დივსახკომს გადახედა.

— საიდუმლოებაა თუ? — ისევ ჩაიჩინა გენერალმა და ყვითელი ფანქარი თითებში აათამაშა, შემდეგ რაღაცაზე დაფიქრდა, გადადგმული ნაბიჯი შეაჩერა, ფანქარი პალტოს ჯიბეში ჩაიღო და სოსოს შეეკითხა...

— საიდან იღებთ რადიოს?

— ჰაერიდან... — სხარტად მიუგო სოსომ.

სტუმრები წავიდნენ, მაგრამ...

გოგი და სოსო ფერდაკარგული ერთმანეთს შეცქერიან, თითქოს მათ სახეზე უკანასკნელი წვეთი სისხლისა გამოელიათ... და მას დაეძებნენ.

— როგორ მოვიქცეთ, გოგი?! — იკითხა თვალების დაუხამამებლად, ტანის შეუნძრევლად სოსომ და ოფლი წყალივით შემოივლო სახეზე.

— ვერაფერს გეტყვი... — უპასუხა მან და თავი დახარა, შემდეგ ტილოს კარავზე ერთი ძაფის ნასკვს მიაგნო და მას უაზროთ გლეჯა დაუწყაო...

— ვეტყვი, მივალ და ვეტყვი... იმ მაღალ გენერალს, რომ მან...

— ვერაფერს გირჩევ... — დამნაშავეს კილოთი მიუგო ისევ გოგიმ და მაგიდას მივარდა, „საინვენტარო ფურცელი“ აიღო, ერთ სტრიქონს ჩააშტერდა, ჩააფრინდა როგორც ქორი თავის მსხვერპლს, მაგრამ როგორც მისმა სახემ

გამომჟღავნა, დამარცხებული თითონ დარჩა და იქვე სამფეხა მაგიდასთან გაგებულ თივაზე ჩაიკეცა. წუთის შემდეგ ისევ წამოვარდა...

— რა იყო, გოგი, ავად ხარ?—მზრუნველობით ჰკითხა ამხანაგ წითელარმიელმა და ხელი მოჰკიდა.

— არა, კოსო! ავად არა ვარ, მაგრამ ვერ გადამიწყვეტია, როგორ მოვიქცეთ? უთხრათ თუ არა იმ მაღალ გენერალს, რომ მან...

— მოდი, გადავწყვიტოთ... ვუთხრათ!..

— თანახმა ვარ, პარტიიდან რომ გამომაგდონ, დამაპატიმრონ, უღირსი მიწოდონ, მაინც მივალ და ვეტყვი, ან რისთვის არ უნდა ვუთხრა?

— კი მაგრამ შეურაცყოფად რომ მიიღოს? შენ ხომ იცი გოგი, რომ მათ ჩვენი ხელისუფლება პარტიისციემით ეპყრობა...

— ვიცი, მაგრამ ეს რა მუაშია...

— თანახმა ვარ... ჰირიც ერთად, ლხინიც ერთად...

გოგი შევარდენივით მოწყდა ადგილს, ნაბიჯები ააჩქარა და მიმავალი ოფიცრებს და მეთაურებს წამოეწია. კავშირის უფროსმა შეატყო აღელვება გოგის და კითხვის ნიშანივით შედგა, მაგრამ ვერ მოასწრო, ის უკვე მიუახლოვდა მაღალ გენერალს, ფეხი ფეხზე მიადგა, გაიჭიმა, ხელები აიღო და სეტყვასავით მიაყარა...

— ბატონო გენერალო! ნება მომეცით მოგახსენოთ!

— რა უნდა?—მხრების აჩეჩით ჰკითხა გენერალმა თარჯიმანს, რომელიც გვერდით უდგა. თარჯიმანმა მოახსენა გენერალს, რომ წითელარმიელი მას თხოვდა მოხსენების ნებართვას...

— თქვას...—იყო პასუხი.

— ბატონო გენერალო! ჩვენთან სტუმრობის დროს თქვენ საუბარში გული გადააყოლებთ და ჩვენი ფერადი ფანქრებიდან ერთი ყვითელი ფერის ფანქარი, რომელიც წარმოადგენს ნაწილს სახალხო ქონებისას, და რომელსაც ჩვენ თვალის ჩინივით ვუფრთხილდებით—ჯიბეში ჩაიდევით. ვინაიდან ის შეტანილია საინვენტარო ფურცელში—გთხოვთ დაგვიბრუნოთ...

გოგის სიტყვების თარგმნის დასრულებამდე გენერალი მიხვდა მისი გულმავიწყობით ჩადენილ ფანქრის „ქურდობას“, ჯიბეში ხელი ჩაიყო და მართლაც ყვითელი ფერის ფანქარი ამოყვა ყინულის ლულუებივით სწორ და წვრილ თითებს...

— ყოჩაღ! სწრაფი თვალეები გქონიათ...—დაატანა მან ფანქარს და გოგის მიაწოდა.

გოგიმ გამოართვა, მაღლობისა და კმაყოფილების ნიშნად თვალები გაუბრწყინდა, სახე შეეცვალა, სიხარულით აკანკალდა, მაგრამ თავი შეიმაგრა, სწრაფად ხელი აიღო და მჭექარე ხმით დასძახა:

— ნება მომეცით წავიდე, ბატონო გენერალო!

— წავიდეს!—იყო გაკვირვებული გენერლის ჩაფიქრებული სიტყვა.

გოგი კარავში შევარდა და სოსოს გადაეხვია...

— სოსო, ჩემო ამხანაგო სოსო, ფანქარიც გვაქვს და გამარჯვებაც. როცა ბატონ გენერალს მოვახსენე ფანქრის შესახებ, ამხანაგ კომისარს, ჩვენი ღივი-ზიის კომისარს, სიამოვნებით თვალეები გაუფართოვდა და გავილიმა...

— „სხვისი ერთი ნაჭერი მიწა არ გვინდა, მაგრამ ჩვენი მიწის ერთ გოჯ-საც არავის დაეუთმობთ“—უპასუხა სოსომ და დაამატა,—არამც თუ მიწას ყვითელ ფანქარსაც...

სიცილი გაისმა.

სიხარული დაეარდა.

გულები დაწყნარდა და სისხლით გაივსო, გამარჯვებით გატაცებული. ორი მეტროპოლი გამარჯვებითვე შეხვდენ მეექვსე, ლამეს „უსახელო მთაზე“.

მე-3 ლეგიონი, 20/XI 33 წ.

ჯორდანო ბრუნო

(პოემა)

იტალიას ლილის ფერი ადევს,
და მიდამო მღუმარების დარი
დროგამოშვებ, თითქოს ფანტავს დარდებს —
აპენინზე გადიქროლებს ქარი.
ცა ლაჟვარდი მწუხარებას მოგავს,
მზემ მცხუნვარემ ლამის დაწვას არე;
აპენინზე ცხელი ქარი ბორგავს,
დარდს მოუცავს ვენეციის მხარე.
დგას კოშკების უთვალავი წყება,
ეკლესიის გუმბათებიც დგანან:
კათოლიკურ რწმენას იუწყება
გუმბათები, სფეროებს რომ ჰგვანან.
აი, კოშკიც — ციხე ძველის-ძველი,
მოხუც კედლებს გადაჰკვრიათ ხავსი.
ცხრაკლიტული კამერები ბნელი,
ბნელი — დანტეს ჯოჯოხეთის მსგავსი.
კამერებში ღუმილია ისე,
ყველაფერი თითქოს იყოს მკვდარი;
ბუზი რაა, მის გაფრენას ისმენ
და გაშინებს არე საოცარი.
მაგრამ აგერ, ერთ კუთხეში, რალაც
მძიმე, შავი სილუეტი დგება,
თითქოს ახლა იშვა საიდანლაც
კაცი, როგორც ლამის საოცრება.
ეს ლანდია, გენიოსის ლანდი,
ხალხს რომ მოხსნა უმეცრების ბადე,
ბნელ საკანში მოჩვენებად დადის,
ნათელ ფიქრთა მძლავრი მოყურადე.
ბრუნო, ბრუნო, გენიოსი მშვიდი,
მეთექვსმეტე საუკუნის მთვარე,
თვით უდიდეს ნიუტონზეც დიდი,
ცის ოსტატი — მზეებრ მოელვარე.
სიბრძნის არწივს მირაჟები ხუთავს,
აწამებენ მეორმოცე დღეა,
გასძელ გულო, ნებისყოფის თუ ხარ —
გარედ ზღვა და ვენეციის მზეა!..

ვინ უშველოს, ვის გაანდოს გული,
 იტალია ხომ ყვავ-ყორნებს დარჩა?!
 ზის ბნელში და ხელფეხ დარკინული
 იგი ელის პაპის მკაცრ განაჩენს.
 აგონდება სიკბუტე, როცა
 მონასტერში მიიწვიეს ბერად:
 კათოლიკეს ანაფორა ეცვა
 და ცხოვრობდა, თითქოს უდარდელად.
 იტაცებდა ალპიისკენ მზერა,
 მთებს ეტრფოდა, თოვლით გადანაბუქს,
 მაგრამ უფრო (გადმოცემის გეჯერა)
 ვენეციის მზე უყვარდა ჭაბუქს.
 ღამ-ღამობით გაუბოდა ტაძარს,
 მოსძებნიდა მყუდრო ადგილს გარედ;
 აზღვავებულ გრძნობის ძლიერ ხანძარს.
 უგზავნიდა ვარსკლავებს და მთვარეს.
 ატმოსფერა სდევდა საშინელი,
 თანამგზავრად რაცხდა მარტო წიგნებს:
 „პლატონი“ და „თომა აქვინელი“
 მისი კარგი მეგობრები იყვნენ.
 წიგნებმა და იშვიათმა ნიჭმა
 ტრადიციულ უმეცრებას სძლია,
 ახალგაზრდა, მეოცნებე ბიჭმა
 შეარყია მთელი იტალია.

მონასტერში მითქმა-მოთქმა დადის —
 ერეთიკოს ჯორდანოზე ბჭობენ:
 ო, ღვთაებაე, უწმინდესო ცამდის;
 გაჩნდა ხალხი — შენს არსობას ჰგმობენ!
 დაილუპოს დაბადება შენი,
 უდღეურო, პირშიშველა ბავშო;
 ცეცხლმა გიზღოს მწვავე განაჩენი,
 ცეცხლისგანვე უკანონოდ ნაშობს.
 წადით, ყველამ უთვალთვალეთ ღამით:
 თუ გადიძროს ანაფორა გელთ,
 თუ დატოვოს სამლოცველო წამით,
 არ გაუშვათ, შეიპყარით, გესმით?!
 წავიდენ და... შემობრუნდენ მალე,
 ბერთაგანი „წმინდა მამას“ უმხელს:
 ო, მამარ, ძებნით დავიღალე —
 ჯადოქარი გაპარულა წუხელ.
 ახსოვს, ახსოვს ყოველივე, ჭუსადს...

ბნელ საკანში ზის ორმოცი ღლეა,
 გასძეღ გულო, ნებისყოფის თუ ხარ —
 გარედ ზღვა და ვენეციის მზეა!

მას ტულუზის ინსტრუქტივ ახსოვს,
 კათედრა და პროფესორთა კრება,
 მის იდეას, უღრმეს რწმენით ნაქსოვს,
 მგლებსავეთ რომ გარდეკიდენ მტრებად.
 აქ პირველად გაისროლა მეხი:
 „ნუ ენდობით მატყუარა ბერებს“!..
 სქოლასტიკის წელში გადამტეხი —
 მეხი გზგვინით ატალღებდა ბგერებს.
 მღელვარება ედებოდა დარბაზს:
 — შეაჩერეთ, როგორ ბედავს ბრიყვი?!
 მაცდურია ჯოჯოხეთის ალბად,
 ლეთისმშოსავთა გუნდში შენარიყი.
 ერთ ხანს იღვა ბრუნო, როგორც კლდე და
 შემდეგ ირგვლივ მიმოავლო თვალი:
 ჰყავდა მომხრეც — უჯერებდა ხედვას,
 მაგრამ მცირე, თითზე დასათვალრ.

— რად შეშფოთდა ეს პლეადა ნეტავ,
 რა აღელვებს განსწავლულთა დასებს?..
 რატორი ერთხანს მღუმარებდა
 და შემდეგ კი დაასრულა ასე:
 — ყველაფერი წინ რომ ილტვის მარად,
 ნაყოფია აზროვნების ზღვათა,
 ვინც გახადოს გრძნობა სანუკვარად,
 ასცდეს წყევა შემდგომ თაობათა.
 ღლეს მე ვთქვი და ხვალ ეკითხოს სხვა ღგმან,
 მწამს, ღრმა რწმენას ვერვინ გადალუნავს:
 დედამიწა ვეშაპებზე არ ღვას,
 დედამიწა მზის გარშემო ბრუნავს.
 ეს იყო და დაასრულა ამით,
 თქვა და თითქოს გადაიქცა ქვადა.
 და დარბაზიც რამდენიმე წამით
 გასაოცარ ქანდაკებას ჰგავდა.

ჰეი, გზებო, გარბენილო გზებო,
 მოგიგონებთ მუდამ გულმხურვალედ.
 უძლეველო გრძნობის იალქნებო,
 მოგნატვრიათ ნავარდობა გარედ.

გულო კლდეო, სალო—ტინის კლდეო;
 მაცდურთ ხელში ჩავარდნილხარ ტყვედა!
 სიცოცხლის მზევ, მზეო-სიცოცხლეო,
 ფითრდები და იბინდები, გხედავ.
 ასე ფიქრობს მიყრდნობილი კედელს,
 გული-ორბი მოგონებამ დახრა.
 სიცოცხლეზე ფიქრი მოიმედე
 წუხანდელი სიზმარივით გაქრა.
 წუხელ, როცა ბინდებოდა გარედ
 და მოჰგავდა ღუმლის ყველაფერი,
 მის საკანში შემოღებულ კარებს,
 თან შემოჰყვა ანაფორა ბერიწ.
 გაიძვერას მოაგავდა იგი,
 თვალთა ხედვა მოუჩანდა შხამად
 და მაცდურის გესლი თადარიგი,
 თანვე ახლდა ფარისეველ მამას.
 ტანის რხევით წინ წამოდგა უმალ,
 თეთრ პერგამენტს ჩასცქეროდა ხარბად
 და ბრალდებულს, სმენად ქცეულს—მღუმარს,
 განაჩენს თუ უკითხავდა, ალბად.
 — მომისმინე, დაწყევლილო გველო,
 შენ კოცონზე მოგესაჯა დაწვა.
 შენ, წმინდათა აზრის შემბლაღველო,
 ეს განგებამ მოგივლინა ნაცვლად.
 და თუ არ გასურს ჯოჯოხეთში შესვლა,
 თუ გასურს ღმერთთან ტვირთ-მსუბუქი წარსდგე,
 მონანების ლოცვა იწყე ახლავ
 და ეგ ბრიყვი სისულელე დაჰგმე.
 უარყავი ეგ კვიმატი რწმენა,
 შენ ღვთისა და ქვეყნის ვალი გადევს,
 შენ, ეშმაკმა დაგიგესლა ენა,
 ძე ხორციელს მაცდურად რომ დასდევს.
 — შესდექ, ბერო, სისულელეს როშავ!—
 წამოიჭრა ბრალდებული ზეზე;
 ჩემს მაგიერ, რელიგიის მმოსავთ,
 გადაეცი გასატანად მზეზე:
 ცეცხლზე დაწვა არ მაშინებს ბერო,
 მჯერა დღესაც, რაც ოდესმე მითქვამს;
 უგუნურო, ყოვლად კადნიერო,
 რაც გინდ მიყოთ არ გადავალ სიტყვას.
 გატრიალდა სულიერი მამა,
 განცვიფრებით გაიხურა კარი

და ჯორდანოს მოეჩვენა წამად,
 თითქოს გარედ ზუზუნებდა ქარი.
 არა, შეცდა — ცხადი იყო სწორედ,
 მოჩვენება არ ყოფილა ბერი,
 ხვალ ჯალათით მოვა ხელმეორედ,
 დასრულდება ამით ყველაფერი.
 ახლა გარედ ალიონი დგება,
 ფერი მისდის ღამენათევ მთვარეს,
 ზეცას ზედის ვარსკვლავები წყდება,
 გათენდება სადაც არის მალე.
 ასე ფიქრობს მიყრდნობილი კედელს:
 გული-ორბი, მოგონებამ დახრა,
 სიცოცხლეზე ფიქრი მოიმედე,
 წუხანდელი სიზმარივით გაჰქრა.

ნასამხრალი მზე დასავლეთს ჩადის,
 ქალაქს გარედ ეშურება ხალხი;
 ცაში კვამლის ბორიალი ადის —
 იტალიას გადაჰყვრია თალხი.
 დღესასწაულს არ მოაგავს ეს დღე,
 თუმც კდილობენ მიაშსგავსონ ძალად.
 კაცის დაწვა, არამარტო ერთხელ;
 „წმინდა მამებს“ მიეჩნიათ ჩალად.
 ახლაც, აგერ, პროცესია მოდის:
 დღეს დასწავვენ სახელგანთქმულ ბრუნოს,
 მაგრამ ამით დადუმდება როდი
 მისი რწმენა, ქვეყნად საუკუნოდ?!
 იგი ხელებგარკინული მოჰყავთ,
 შუბლი ჯმუხა, ნაწამები სახე;
 ო, შეხედეთ, ოდნავად თუ ოხრავს,
 თვალთა ნაკვეთებს ოდნავად თუ არხევს?!.
 კოცონს ხალხი შემოერთყა გარე,
 სადღაც მღვდელმა წაიკითხა ლოცვა,
 ხალხში გმინვა გამოისმა მწარე
 და დადუმდა შავი გარემოცვა.
 დაჰქრეს ზარი... წუთი საშინელი...
 თითქოს ხალხი ფიქრმა გადარუჯა!
 აქ ჯალათმაც გამოიღო ხელი —
 და მოჩანდა ცეცხლის ალი ლურჯად...

წითელარაგის 16 წელი

როცა გმირული ბრძოლები ქუხდენ,
კვამლი ველებზე ნისლებად იწვა,
ყუმბარა გლეჯდა მებრძოლთა მუხლებს,
ტყვია ზუზუნით სერავდა მიწას.
როცა მასების დაღვრილი სისხლი
რწყავდა რუსეთის უსაზღვრო ველებს—
ბარიკადები... ცეცხლი და ნისლი...
დროშა მებრძოლთა დაკოჟრილ ხელებს!..
და ჩვენ ვიბრძოდით გმირულად მაშინ
ოქტომბრის ცეცხლში ანთებულ გულით,
თავგანწირული ბრძოლების რკალში
სიცოცხლე ქუხდა მკერდგარუჯული!..
თექვსმეტი წელი მოვზიდეთ მხრებით,
ყველა ფრონტებზე ჩვენ გვიბრძოლია;
გვახსოვს დიადი შეტევის წლები,
რომ სისხლით ვწერდით ჩვენ ისტორიას..
გულს მოეფინა მზე—განთიადი,
ბოლშევიკური ტემპით მავალი
და კვლავ ახალი ენტუზიაზმით
გამარჯვებები გველის მრავალი!

მოგონებები თეატრალზე

სოფელში იდგა შიში და გლოვა,
შეწყდა თოფების გრიალი ჩქარი,
მეებს ეხვეოდა ღრუბლების გროვა
და მაღალ ხეებს არხევდა ქარი.
წავიდა, გაქრა ქვეყანა ძველი,
ახლა დიდია ჩვენი მიზანი,
შრომის ქვეყანა სიხარულს ელის,
მეც განახლებით მხარე ვიცანი.
საბჭოეთია სამშობლო ჩვენი,
ქვეყანა მტკიცე, ქვეყანა წინსვლის...
ჩვენ მკერდს წითელი ვარსკვლავი შეენის,
გულსაც გვიტყერებს მუშური სისხლი...

თოვდა და თოვდა შეუსვენებლოც,
თოვლიან ქუჩებს ურტყამდა ქარი...
ჯერე დაბრუნდენ „სოფლის მცველები“:
— ამაღამ მაგრად ჩავეტოთ კარი,
მაცხოვრის ხატსაც ჩრდილი ადგება,
ნეტავი ხვალ თუ ცოცხალ ვიქნები...
საცაა გული ამოვარდება,
საცაა მოვლენ ბოლშევიკები!...

სოფელში იდგა შიში და მწუხრი,
ნისლი ჩამოწვა და ისევ თოვდა...
ვიღაცამ თვალწინ ცხენს გაჰქრა ქუსლი,
გულზე ლენინის სურათი ქონდა...

ახლა, როდესაც, ჩემო სოფელო,
დაღადრულია შენი ველები,
ძველი დროების უარყოფელი
შრომობ და იბრძვი შეუსვენებლოც.
მოგატყს დღეები განახლებული,
შენი ხმა მკვეთრი და მქუბარია...
აბაო ცხოვრებას დაწაფებული
მოარლევე გზებს და მოვიხარია...
ახლა, როდესაც ოქტომბრის ქარი
კლავ ანადგურებს შურსა და მტრობას,

გაჩაღებულია შრომა მედგარი:
 კოლექტიური მეურნეობა.
 კრძალვით იგონებ თებერვლის დღეებს,
 წითლებს ველოდით ხალისით, თრთოლვით,
 როცა გრიგალი ამსხვრევდა ხეებს
 და პეპლებივით ცვივოდა თოვლი...

კაპარჭინას მებაღურნი

პირველი თავი

როცა მებაღური გიორგი ბზიავა, თავის პატარა და გაჭვარტლულ ქოხ-
ში კარს ჩაიკეტავდა, შიგ სიბნელე ღვებოდა. გიორგი მაშინ ჭრაქს ანთებდა
და ცეცხლს გააჩაღებდა. ზღვიდან ამოყრილი შეშის ნამტვრევები ცეცხლზე
მადიანად იწვოდა.

კუთხეში, კედელზე, გიორგის ახალგაზრდობის სურათი და კვამლისაგან
შერუჯული ქალის ჩითის კაბა ეკიდა. ამ კაბას გიორგი მაშინ შეხედავდა, რო-
ცა მჭადის გამოსაცხობად, ან თევზის მოსახარშად მოემზადებოდა. მოგონება
გულს დაუთოთქავდა და თვალებზე ტრემლები მოადგებოდა.

გიორგის წუხილს მისი პატარა და მოუსვენარი შვილი გუჯა არ გრძნობდა.

— ჩემო ეფროსინე, ერთი კარგი დღე არ გინახავს. დაბადებიდან თვალზე
ტრემლი არ შეგშრობია, — წაბუტბუტებდა გიორგი და ამოიხენეშებდა. ცოლის
სიკვდილის შემდეგ იგი წელში მოიღუნა და ჭალარა თმაც სულ გაუთეთრდა.

— მოხუცდი, ჩემო გიორგი, მოხუცდი. რა დროს შენი თევზის ჭერაა! —
ეტყოდნენ მეზობლები, როცა მკლავებდაკაპიწებულ გიორგის ნიჩბები ეჭირა
ხელთ და თავის სათევზაო ნავს „იმედს“ ნელა კაპარჭინაში შეაყვებდა.

გიორგის ქოხი იდგა მდინარე კაპარჭინას ნაპირზე. მის ქოხს ზემოდან
აგურის ორსართულიანი სახლი დაჰყურებდა. ამ სახლის უზარმაზარი ჩრდილი
გიორგის ქოხს მუდამ თავს ადგა. ამ ქოხში, როგორც ჭრაქი, ისე ქრებოდა გაჭირ-
ვებული ადამიანის ჩუმი ცხოვრება. გიორგის ერთადერთი იმედი იყო 15 წლის
გუჯა, რომელსაც დღეში ორჯერ აციებდა. ეს გარემოება ყველაზე უფრო
აფიქრებდა გიორგის. ცოლი ხანგრძლივი ციებით მოუკვდა. ახლა ბავშვსაც
აციებს.

— ბედია, ბედი. — ჩიოდა საწყალი გიორგი.

* * *

აუტანელ სიცხეების შემდეგ ცაზე შავი ღრუბლები ჩამოწვა. სალამოობით
ჩამოთბებოდა. მეორე დღეს კი აუცილებლად წვიმა მოვიდოდა. ასეთ ამინდში
ანკესი უჭიოთ რომ გადააგდო წყალში, თევზი იმასაც წამოეგება. იცის ეს
გიორგიმ, მაგრამ ციებისგან მოკუნტულ და დაჩიავებულ გუჯას ხელში კონსერ-
ვის ძველი კოლოფი მაინც მისცა და მაკარი თოდუას ბოსელში გააგზავნა ჭიე-
ბის მოსატანად. გუჯამ ძლივს ასწია დასუსტებული ტანი. კოლოფი ხელში
დაიჭირა და მაკარის ბოსლისაკენ გასწია.

გუჯა ხელებით ჩიჩქნიდა ნაკელს, ხვანხვალა ქიებს იჭერდა და კოლოფში ჰყრიდა.

გუჯა შორიდანვე შეამჩნია მაკარის ქალიშვილმა, ხანგადასულმა ლიამ და მილეული ხმით დაუძახა. გუჯას შერცხვა. მას ეგონა ქიების ქურდობაში დამიჭირესო. შერცხვა და სახეზე ნაკელით დასვრილი ხელისგული აიფარა.

— მოდი აქ, ბიჭო, მოდი.—დაუძახა ქალმა. ხელიც კი დაუქნია. შიშისაგან გაბრუებულ გუჯას გული მაგრად უძგერდა, ყურები უწივოდა. გაქცევა დააპირა, მაგრამ ვერ გაბედა, ქალი თვალს არ აშორებდა. რა ექნა, გუჯა აცახცახებული მიუახლოვდა.

— რა გნებავს, ბატონო?—ძლივს წაილულულა მან.

— ჰა, ეს წერილი მღვდელ ქანტურიას მიუტანე.—ქალმა გაუხსნა ლილები და ბარათი ჭუჭყიან უბეში ჩაუდვა, საიდანაც დნმპალი ოფლის სუნი ამოდიოდა.

— გაიქეცი,—დასძინა ქალმა. მერე მიბრუნდა და ლილინით სახლში შევიდა.

გუჯას გაუხარდა. მას არაერთხელ მიუტანია მღვდელ ქანტურიასათვის ლიას ბარათი. ქანტურია ვითომ კეთილი კაცია: იგი გუჯას ფულს აჩუქებს ან პურის ნაჭერს უთავაზებს.

გუჯას ისიც უხაროდა, რომ ქიების ქურდობაზე არაფერი უთხრეს.

ნავთსადგურში იდგა ამერიკის გემი „კანადა“, რომლის კედელს მუზღვაურებში შავად ლეზავდნენ. კაპიტანის თანაშემწე ღინჯი თვალებით გაჰყურებდა ჩამავალ მზეზე მოჯირითე ტალღებს. რძისფერი მედუნები გამჰვირვალე წყალში კოლოფებივით დაცურავდნენ. შავი, სულ შავი, ტანმძიმე დელფინები წყლიდან ამოხტებოდნენ და ისევ თავდაყირა ეშვებოდნენ ზღვაში. მღვდელი ქანტურია გემის ბანზე იდგა და კაპიტანის თანაშემწეს ესაუბრებოდა.

გუჯამ მიიბრინა ქანტურიასთან და ბარათი გადასცა. ქანტურიამ ბარათი ფრთხილად გახსნა, წაიკითხა, შემდეგ დაჰმუჭნა, წყალში გადაადგო, ჩაიცივნა და სტვენა დაიწყო. გუჯას თეთრი პური ელანდებოდა. დიდხანს უყურა. მერე, მოთმენა არ ეყო და იქვე გემის კიბეზე ჩამოჯდა, მაგრამ წითელკანიანმა გუშაგმა საჩქაროდ დაატოვებინა იქაურობა. გუჯა შინისკენ მოდიოდა შეურაცხყოფილი. უიმედო თვალებში წითელკანიანი გუშაგი და თვთრწვერიანი ქანტურია ელანდებოდა.

შინ გიორგი არ დაუხვდა, სათევზაოდ წასულიყო. მშიერმა კალათიდან მჭადის ნატეხი ამოიღო და მადიანი ჯამა დაუწყო.

შორიდან მოისმოდა ბავშვების სიცილ-ყვირილი. გუჯას გულმა ვერ მოუთმინა, გარედ გამოვიდა და კაპარტინას პირად ჩამწკრივებულ ნაგებში მოთამაშე ბავშვებში გაერია.

* * *

გიორგი ბზიავა ახლა 58 წლისაა. ბავშობაში იგი მამას შველოდა. მამაც მეთევზე იყო. მებადურობაში საკმაოდ დახელოვნდა. კარგად შეისწავლა წყლის ბრუნვა და მიმდინარეობა. ახლა თვალებდახუჭულიც იტყვის მდინარის რომელ ადგილში რამდენი და რა ჯიშის თევზია. იგი ხელცალიერი არასოდეს

არ დაბრუნებულა შინ. ყოველთვის მოჰქონდა თევზებით სავსე კალათი. დიდი, შავი და ულვაშებიანი ლოქო, გრძელი, წვრილი და გველივით მოძრავი სარლალა, ან გემრიელი ღღავი. მის პატარა ოჯახში გამოუღწეველი იყო ნედლი თუ დამარილებული თევზი.

მაგრამ დღეს მის ბაღეს იმდენი თევზი მოჰყოლოდა, რომ მისი ანგარიში არ იყო. გახარებული მოაცურებდა თავის „იმედს“ და ღიღინებდა:

— „მაკარ გაქო, როგორ გაქო, თეთრი სპილოს ძვალი გაქო, ინით ნაღები ქოჩორი შუბლზე აკეცილი გაქო.“

ყოველ თევზსა კალმახს სჯობს, კალმახსა თხის ნახარში.

მაგრამ გიორგის ღიღინი უცებ წამოსულმა წვიმამ შეაწყვეტინა. ისეთი წვიმა წამოვიდა, რომ ადამიანს ეგონებოდა შავი ზღვა ღრუბლად ცაში ავარდნილა და იქიდან ძირს უზომოდ იღვრებო.

ნაშუალამევია. ისე ბნელა, რომ წყალი გატკეპნილ გზასავით თეთრი ჩანს და ზედ წვიმის წვეთები კალმახებივით ეცემა. ლაქაშები არ შრიალდბენ, არც კისერწაგრძელებულ ყანჩას მოსაბეზრებელი ყივილი ისმის. სიბნელეს ჩაუნთქავს ლანდები და სიჩუმეში ნიჩბების მოსმა ყრუდ ისმის.

შხუილით მიცურავს „იმედი“

რამდენიმე წელიწადია მას შემდეგ, რაც გიორგიმ თხმელის ფიცრებისაგან თავისი ნავი შეჰკრა, ზედ შავი საღებავით „იმედი“ მიაწერა და კაპარჭინაში შეაცურა. ეს წარწერა მას აქეთ არ გამოცვლილა. თვითონ გიორგი კი გამოცვალა, მოხუცდა, წელში მოიხარა. იგი საკუთარ შვილივით უფლის და უფროსივით „იმედს“. თითქმის ყოველდღე ამშრალებს ნავის ძირს, გამოხრულ ადგილებს ფისს წაუსობს, მაგრამ წყალი მაინც ჟონავს, ნავში წყალი ყოველთვის დგას.

გიორგი ახალგაზრდობაში იტყოდა:

— ის რა მებაღურია, რომელსაც ნავში წყალი უდგასო. და ახლა კი... არა, გიორგი მოხუცდა, სად შეუძლია ამდენი, თორემ „იმედში“ წყალი არ ჩადგებოდა.

ბნელა. ასანთი მაინც მისცა გიორგის, ჩიბუხს გააჩაღებდა და გზას გაიკვლევდა. ოჰ, რა შავი და აუტანელი ღამეა. ნეტავი მუდამ შრიალა ლაქაში მაინც ხმაურობდეს. ყველაფერი, გარინდებულა, მხოლოდ ნიჩბების მოსმა და წყლის შხუილი გაისმის.

მიცურავს თევზებით სავსე „იმედი“. ნავში წყალი ჟონავს. იმდენი წყალი დაგროვდა, რომ შიგ პატარა თევზებმა ცურვა დაიწყეს. გიორგი შიშმა შეიპყრო: ნავი სულ არ აივსოს და არ ჩავიძირო.

შიშისაგან შემფოთებული გიორგის თვალები ფართოდ ჰქონდა გაღებული და ამ ფართო თვალებში ტრიალებდა ათასი მოჩვენება.

მოხუცი ამჟამად ხედავდა უბედურების მოახლოებას. ნავში ჩამდგარ წყალში ფათური დაიწყო, მაგრამ... ხედავს, რომ ცოცხალი თევზები ლაქაშებში შეცურდნენ, მკვდრები კი დევ მდინარის ზედაპირზე დაფარფატდნენ.

— გუჯაა...ა! — დაიღრიალა გიორგიმ და წყალში ტყაპანი გაადინა. უღონო მკლავებს დიდხანს აფართხლებდა, მაგრამ ამოდ, წყალი ვეღარ გაქრა და ტყეისავეით ჩაიძირა.

კოკისპირულად წვიმდა. მდინარეში კიდევ დიდხანს ყრუთ მოისმოდა უცნაური ხმაურობა. ერთ ადგილზე წყლის წრე გაკეთდა. შიგ ბუშტები დატრიალდნენ, მის ქვეშ, კაპარჭინას სიღრმეში, გიორგი ბზიავა სიკვდილის უკანასკნელ წუთებს ებრძოდა.

* * *

მგორე დღეს დიდი წვეულება ჰქონდა მაკარი თოდუას. აქ იყვნენ: მეთევზეების „ატამანი“ პავლე, სახერხი ქარხნის პატრონი იულო დიღია, მღვდელი ჭანტურია, ვაჭარი სეროპოვი და ყასაბი ოდიშარია.

ეზოში ბავშვები ირეოდნენ, ძალს აღიზიანებდნენ. აქ იყო გუჯა და მუღამ მოუსვენარი მამელიც, გუჯას გულითადი მეგობარი. ისინი ყოველთვის ერთად თამაშობდნენ და ერთად დაჰქონდათ ჯოხზე აცმული ღორჯოები ბაზარში გასაყიდათ.

გუჯა ახლა არ თამაშობდა. იგი ნაძვის ქვეშ იჯდა და მამის მოლოდინში თვალები კაპარჭინასაკენ ეჭირა.

წვიმების შემდეგ მზიანი დღეები დაიჭირა. ჭაობებიდან ამოდიოდა შმორის სუნი და ჰაერს ამძიმებდა. ძნელი იყო სუნთქვა, შხამიანი კოლოები უმოწყალოდ იკბინებოდნენ, თანაც ზუილით ყურთა სმენა მიჰქონდათ. შემთბარ ჰაერში უდარდელი მერცხლები დასრიალებდნენ და ჭიკჭიკით ერთმანეთს მისდევდნენ.

კაპარჭინას იქითა მხრიდან გარკვევით მოისმოდა ლაქაშების შრიალი და ადიდებული რიონის ხმაურობა.

უცებ მოისმა კივილი. ბავშვები წამოიშალნენ. გუჯა გაშეშდა. მოიკუნტა, იცნო: მამიდა პელაგო იყო რომ მოთქვამდა და კიოდა.

გუჯა გაიქცა.

მეზადურებს მოჰქონდათ გიორგის გაცივებული გვამი.

გუჯა მოჭრილივით ძირს დაეცა და აზლუქუნდა.

* * *

მამის სიკვდილის შემდეგ უპატრონო გუჯა მაკარი თოდუას მოჯამაგირედ დაუდგა. პირველ ხანებში ძალიან გაუჭირდა მუშაობა, შემდეგ მიეჩვია და ერთი წლის განმავლობაში გამოცდილი მეზადურის სახელი მოიხვეჭა. ამიტომ მაკარი მას ერთი საათითაც არ აჩერებდა სახლში, ყოველდღე სათევზაოდ გზავნიდა. საღამოთი დაღლილი გუჯა რომ შინ მოვიდოდა, მაკარი ანგარიშს მოთხოვდა.

— რამდენი ფუთი თევზი დაიჭირე, აბა გადმოიტანე ნავიდან და ასწონე. და გუჯაც სწონიდა თავჩალუნული; სწონიდა უსიტყვოდ.

თავი მეორე

გუჯას ბნელ ოთახში ალიონის სიცივე მთელი სიმკაცრით დატრიალდა. ნიაჲმა შეარხია კედელზე მიკრული ნახევრად ჩამოხეული გაზეთი. გამოეღვიძა გუჯას. გაიხედა, ფანჯრიდან უღრუბლო ცა მოჩანდა.

— დამავიანდა. დღეს კარგი ამინდი იქნება. — გაიფიქრა გუჯამ. წამოხტა ლოგინიდან და საჩქაროდ ჩაიცვა.

კედელზე ისევ გახეთი შრილებდა... გუჯამ კარებთან გაიზმორა და იქვე მიყუდებული ნიჩბები მხარზე გაიდო. ვინაიდან აივნის კიბე ჩანგრეული იყო, ჩამოხტომის დროს ვერ შეიმაგრა თავი და ნიჩბები ხელიდან გაუვარდა, ნიჩბებმა ქვებზე გაიგრუხუნეს. იქვე ჩაძინებული ნაგაზი წამოხტა, უცებ ვერ გამოიცილა გუჯა და მთელი სიანჩხლით შეუტია.

— როგორ პატრონივით იღრინება ეს ოხერი. — ჩაილაპარაკა გუჯამ და განზე გადახტა.

გათენდა, გუჯა უკვე კაპარჭინას ნაპირზე იყო. იგი ჩაფიქრებულიყო და ნელა მიაბიჯებდა

მეორე ნაპირზე ტყე შრილებდა და ყვავი მოსაზვრებლად ჩხაოდა.

ლაქაშებიდან აფრინდა ყანჩა, პაერში შეტრიალდა და წყალზე დაეშვა. გრძელი ფეხებით ჩადგა პდინარეში და ცალი თვალთ დაუწყო ღორჯოებს ნიშანში ამოღება.

ჯერ კიდევ ალიონი იყო და ლაქაშებს ცივი ზღვაური არხევდა. გუჯამ ნაბიჯს მოუმატა. ცოტა მანძილი-ლა დარჩა თეთრ იალქნიან ნავებამდე, რომლებიც შორიდან გარკვევით მოჩანდნენ. თან მოისმოდა სტვენა, სიმღერა. ერთ ადგილიდან ნაცრისფერი კვამლი ადიოდა.

ტანპატარა და კუნთებ-ჩასკვნილი მამედი ბადეებს ნავში აწყობდა. მას მზისაგან შერუჯული ჭილობის ქუდი ეხურა და სისხლივით წითელი პერანგი ეცვა. ის ჩვიდმეტი წლის იყო, მარდი და ღონიერი ბიჭი, რომელსაც ხშირად ნავში აღამდებოდა და ნავშივე ათენდებოდა.

ძლივს მოუხსწრო გუჯამ პატარა ნავს, რომლის კედელზე ისე იყო წარწერა წვიმისაგან ჩამორეცხილი, რომ ძლივს ასოიკითხებოდა „იმღერე, მერცხალო, იმღერე“. ეს ნავი და სხვებიც, მეთევზეები, ბადეები მაკარი თოდუას საკუთრებას შეადგენდა.

გუჯას ღონიერი ხელებით მოსობილი ნიჩბები მზუილით სჭრიდნენ წყალს და „იმღერე, მერცხალო, იმღერეს“ წინ მიატურებდნენ. ახლოს, სულ ახლოს მოჩანდნენ გურიის ამწვანებული მთები და შორს, რძისფერ სივრცეში, კავკასიონის დათოვლილი მწვერვალები. თვალწინ ტყეები, ჭაობებში ლაქაშები და ლაქაშებიდან ბაყაყების განუწყვეტელი ყიჟინი მოისმოდა.

მეთევზეებს პალიასტომში ბადეები ჩაეყარათ. პალიასტომი არ ღელავდა, ტალღებს არ ატლაშუნებდა. იყო სიჩუმე. ხანდახან ზღვაური გაიქროლებდა და ლაქაშებში შრიალი ატყდებოდა.

მეთევზეები ნაპირზე გამოსულიყვენ და გაჩაღებულ ცეცხლზე მჭადს აფიცებდნენ, ხმაურობდნენ და მახორკას ქაჩავდნენ.

გრძელ და უზარმაზარ ნავიდან ხელმარჯვე პავლემ პატარა ბადე სასწრაფოდ გადაისროლა და ცალი თვალის დახუჭვით წარმოსთქვა:

— ასი, ასი.

ცოტა ხნის შემდეგ ბადე ამოძლო, შიგ პატარა ღორჯო თავგანწირულად ფართხალებდა, პავლემ ერთი მაგრად შეუკურთხა ღორჯოს და მეორედ ბადე მოხერხებულ ადგილას ჩააგდო.

— ათასი, ათასი.—წაიდუღუნა, წითურ ულვაშებზე ხელი გადაისვა და ნაპირისაკენ გადაიხედა, საიდანაც მოისმოდა გულაქიკიკებულ შაშვების ქახ-ქახი. თხემლია ქვეშ ცეცხლი ენთო, ფიცხდებოდა მჭადები, იხრაკებოდა თევ-ზეები, რომლის სუნი მეთევზეებს ჭამის მადას უღიზიანებდა.

სამი მეთევზე იჯდა თხემლის ქვეშ. ერთ მათგანს პირში ინგლისური ჩი-ბუხი ედო, ხანგამოშვებით წრუპავდა და ხშირად იმეორებდა:

— მსუქანი ღორი უნდა დაიკლას.

— მაღადეც, კირილ პეტროვიჩი! მისცხე მაგ გაუმაძღარს.—ეუბნებოდენ ამ-ხანაგები.

წათამამებული კირილე პირიდან ახლა მეტ ბოლს უშვებდა და განაგრ-ძობდა:

— საკითხი მთლიანად უკვე გადაწყვეტილია:—პარტკომში ეს წინადადე-ბა მე შევიტანე, რაც ერთბაშად იქნა მოწონებული. ზემდგომ ორგანოების წი-ნაშეც დაისვა საკითხი და ამ მოკლე დროში ცენტრიდან კაცი ჩამოვა და საქ-მესაც შევუდგებით.

— რას იზამს ნეტავი მაკარი.—გულუბრყვილად იკითხა ერთმა.

— ის არ არის ჩვენი საქმე, რაც უნდა ისა ქნას, ჩვენ ჩვენი ბაღები, ნა-ვეები და კარვები გვექნება. ვნახოთ ვინ-ვის.

გუჯაც მოვიდა. მაღიანად მოსაუბრე მეთევზეებს მიესალმა და ბიძია კი-რილეს გვერდით დაჯდა.

ისინი კიდეც დიდხანს საუბრობდენ...

* * *

აგურის ორსართულიანი სახლი პირდაპირ კაპარჭინას დაჰყურებს. ფიქ-ვის, ნაძვის და ვერხვის ჩრდილი მუდამ დგას ეზოში და ჩრდილქვეშ ტახტზე ხშირად წევს მაკარი თოდუა. აბოლებს ჩიბუხს, გაჰყურებს სივრცეს და გული ფიქრებით დამძიმებული აქვს.

„გამოიცვალა ყველაფერი, ყველაფერი გამოიცვალა... ოჰ, როგორ ვგრძნობ მოახლოვებულ უბედურებას. მაგრამ მე მაგარი ხერხემალი მაქვს...“

ფიქრობს მაკარი და ჩიბუხს აბოლებს. ამ ბოლო დროს აეკვიატა. განუწყვეტელი ფიქრი. მოუსვენრობა დაეტყო.

ოცი წელიწადია მას „თევზის მრეწველს“ ეძახიან. ახლა 55 წლისაა. თვა-ლები ჭროლა და ოდნავ მოთეთრო აქვს, რომლებიც ანკესზე წამოგებულ თევზის უნუგეშო თვალებს მიუგავს. მაღალია. ბეჭებში გაშლილი. მხრებზე უზომოდ გრძელი ხელები ჰკიდია.

მაკარის ქალიშვილი, რომელიც იქვე ხეებს შუა გაბმულ გამაკში ნებივ-რობდა, მამასთან მივიდა და უთხრა:

— მამა, იცი რა ტკბილი სიზმარი ვნახე,—თბილი, თეთრი და ფუნთუშა თითებით შეულიტინა კისერში. მაკარმა მძიმეთ ამოიხვნეშა და თვალები გაუ-განიერდა.

— შვილო, მოეშვი მაგ სიზმრებს. ცხოვრებაზე იფიქრე. ხედავ... როგორ ინგრევა ჩვენი ცხოვრება, მეთევზეებს ჩვენთან მუშაობა არ უნდათ, რალაც კო-ლექტივს აწყობენ.

— ჰო, გიცი მამა, გიცი ასეთი კოლექტივი ვოლგაზე აქვთ სამარიელ მე-
თევზეებს.

იყო დრო, როცა ღია უდარდელ პეპელას ჰგავდა. ახალგაზრდა, სრულიად
ახალგაზრდა, ცხრამეტი წლის გოგონა, რომელსაც შავი კულულები უმშვენებ-
და სახეს, წვრილი და მაღალი ტანი ჰქონდა და გიმნაზიელი ქალის ფორმა-
ძალიან უხდებოდა.

ახლა ის ოცდაათი წლის ქალია. ჩამქრალი თვალები აქვს და სახე ვერ-
მერთალი. არავის ატყუვებს სილამაზით, მღვდელ ბაგრატ ჭანტურიას მეტს, რომე-
ლიც უხეირო კაცია. იგი ერთ ტკბილ სიტყვას არ ეტყვის, არ ეალერსება,
როცა შინ დაიბარებს, ღია მიდის მასთან. ჭანტურია არც კი მიესალმება, ისე
უკანა ოთახში შეიყვანს, აკოცებს, მოეხვევა და... ასი ათასი კოცნა აფრენი-
ლა ღიას ტუჩებზე, მაგრამ რად უნდა: დღეს არც ერთს არ გრძნობს. დაქკ-
ნა, დაბერდა, თმას კი იღებავს, მაგრამ გულს ხომ ვერ შეიღებავს.

მის სისხლს ისევ, ბაგრატ ჭანტურია ანელებს. ეს აფორიაქებული მღვდე-
ლი ისე გაწუწუკებულია, რომ ქალის კაბა ჯოხზე გადაცმული ნახოს, იმასაც
გაელაბუცება.

მაკარმა მებადღურეთა სიმღერა რომ გაიგონა, ჩამქრალი ჩიბუხი გააჩაღა
და ალაგზე გადმოვიდა.

„ატამანი“ პავლე. „იმღერე, მერცხალო, იმღერე“. ში იჯდა, რომელსაც გუჯა
მზაცურებდა. უკან თევზით დატვირთული ათიოდე ნავი მოყვებოდა. სიმღერას
იწყებდა მამედი, რომლის წკრიალა ხმა ნავთსადგურამდეც კი აღწევდა.

სიმღერა შეწყდა. ნავები დადგნენ. მებადღურები ნაპირზე გადმოვიდნენ.
ჯერ კიდევ ცოცხალი ოკუნები ზევით ხტებოდნენ და ქერცლშემხმარ და ლაყუ-
ჩებ გამობერილ კობრებს ეცემოდნენ.

დიდი შემოსავალი ჰქონდა მაკარი თოდუას. ის ვაჭრობდა გარდა ფოთისა,
ბათუმისა, სამტრედიისა და ქუთაისში. დიდ ფულს იგებდა. ჭკვიანი ვაჭრის სახე-
ლი ჰქონდა.

— მოდი, მომეხმარე უჯრედში გვაგვიანდება. — უთხრა მამედს გუჯამ,
რომელიც ნავიდან კალათით თევზს ეზიდებოდა. დაუხაზრელმა მამედმა მაშინვე
მიიღებინა მისაშველებლად. ნავში რომ ჩაიხედა, გაუკვირდა: გუჯას ნავი თით-
ქმის დაეცალა

— ზიჰო, რას იკლავ თავს. არ გრძნობ ოფლად რომ გაღვრილხარ, ხალათი
კანზე მიგწებება. დანებე თავი, უჯრედში გავიქცეთ, ნავს მამაჩემი დაცლის.

— მე უჯრედში მეჩქარებოდა და იმიტომ მოვიწყვეტე წელი.

ამის შემდეგ გუჯას არასდროს არ დაუცლია მაკარი თოდუას ნავი და
არც მის დაძახილზე ამდგარა პლიონზე.

მამედი და გუჯა უჯრედისაკენ გზას გაუდგნენ.

მიდის რიონის პირად ორი მეგობარი. ზანტი რიონი ამღვრეულ ტალღებს
ნელა მოათამაშებს და შავზღვას ხმაურით უერთდება. ზღვა ყვირის, გრუხუნებს
და მოლურჯო ტალღებს ატლაშუნებს. რიონის მეორე მხრიდან ნათლად მოჩანს
ნავთადგური.

— მაკარი ამ ბოლრ დროს რაღაც სხვანაირად ჩამაცვიდა. მიყვირის, მაგინებს. ალბად გაიგო, რომ უბედურება მოელის.

— მერე შენც დაანებე თავი. სადაც არის კოლექტივიც ჩამოყალიბდება, გემთშემკეთებელ ქარხნის პარტიულ და კომკავშირელთა უჯრედების საერთო კრებაზე იდგა მეთევზეთა კოლმეჟორნეობის მოწყობის საკითხი. ქარხნის უჯრედები აერთიანებდნენ პარტიის 10 წევრს და 16 კომკავშირელ მეთევზეს.

კრება არ იყო დაწყებული. ქარხნის კედელზე მიშენებულ ოთახიდან მოი-
სმოდა ხმაური, სიმღერა და სიცილი. ეს იყო უჯრედი, სადაც კრება ჰქონდათ მოწყვეული. კარები პირველმა გუჯამ შეაღო. მოიხადა ჭილოფის ქუდი და ამ-
ხანაგებს საერთო სალამი მისცა. აქ იყვნენ სხვა მეთევზეებიც, რომლებსაც გუჯა შორიდან იცნობდა.

გუჯა ამბის გასაგებად კომუჯრედის მდივანთან მივიდა, რომელიც ილღა-
ში პორთფელ ამოჩრილ კაცს გულმოდგინეთ ესაუბრებოდა. გუჯამ კომუჯრედის მდივანს ხელი ჩამოართვა, მდივანმა ღიმილით შეხედა მას, შემდეგ ზურგზე წაუთათუნა ხელი და პორთფელიანს უთხრა:

— აი, ეს ჩინებული კომკავშირელი დადგება, მარჯვეა და შეგნებული.

— ჰო, კარგი ახალგაზრდა ჩანს.—სთქვა პორთფელიანმა და გუჯას ხე-
ლი ჩამოართვა.

გუჯა მოუთმენლად ელოდა კრების დაწყებას.

მალე ზარის ხმაც გაისმა. გუჯას ეგონა, რომ კრება იწყებოდა. მიმოიხედა, წახა, რომ მოუსვენარი მამედი ზარს აწკარუნებდა და ცელქი ბავშვივით იცი-
ნოდა.

— რა გაცინებს, ბიჭო, როდის იწყება კრება?—ჰკითხა გუჯამ და დააც-
ქერდა მის სიხარულით საესე სახეს.

— რა გეჩქარება, ჯერ კირილე და ზორბეგი არ მოსულან.

— ზორბეგი რად უნდა მოვიდეს.

— იგია წამოყენებული გამგეობის თავმჯდომარედ.

— ჰო, კარგია, ძალიან კარგი.

* * *

მაკარი თოდუა მეღასავით მილასლასებდა რიონის პირად. თითქოს რა-
ღაცას ეპარებო, ისე ფეხაკრეფით მიდიოდა. გემთშემკეთებელ ქარხნის ალაყა-
ფის კარებს მიუახლოვდა, ამოეფარა ტელეგრაფის ბოძს, ასე დიდხანს სუნთქვა
შეგუბებული თავისივე გულისცემას უგდებდა ყურს, როცა დარწმუნდა, რომ
მისი აქ მოსვლა არ შეუშინებიათ, ჩუმად, შემპარავი ძალლივით შევიდა ეზოში
და შენობის კედელს, ფანჯრის ქვეშ გაეკრა. აქედან კარგად შეეძლო მოესმინა
კრების თითოეულ მონაწილის ჩურჩულიც კი.

კრება დიდხანს დაწყებული იყო და მაკარი თოდუამ სიტყვა-სიტყვით
მოესმინა, რაც კრებაზე გადაწყდა:—მეთევზეთა არტელი ჩამოყალიბდა, არტე-
ლის გამგეობის თავმჯდომარედ მისი ნამოჯამაგირალი მეთევზე ზორბეგი, ხო-
ლო მის თანაშემწედ გუჯა ბზიავა აირჩიეს.

თავი მესამე

დილით მაკარი თოდუამ პირდაპირ შეხედა კავკასიონის დაიოვლილ მწვერვლებიდან ამოშველ მზეს. იყო დრო, როცა მაკარის ახარებდა მზე და პალისტომის დანისლული მიდამოები, მაგრამ დღეს მას არ ეტყობოდა სიხარული.

ჭიშკრიდან ჭანტურია მიესალმა, მაკარმა იგი შინ შეიპატიჟა. ეტყობოდა, ჭანტურია გუნებაზე არ იყო და სიტყვის ამოღებას ვერ ახერხებდა. იგი კისერზე ჩამოკიდებულ ოქროს ჯვარს ხელში ატრიალებდა.

— რა იყო კაცო, ადამიანის ფერი არ გადევს? — ჰკითხა თოდუამ, როცა სტუმარი ოთახში შემოვიდა.

— მე კი არა ქვეყანამ იცვალა ფერი.

— ჰა, სწორია. ქვეყანამ იცვალა ფერი, მაგრამ შენ რა მოგივიდა მაინც.

— განგებ ეკითხებოდა მაკარი.

— საკვირველია, პირდაპირ, ხალხიც რომ არაფერს ამბობს და ამ კომსო-მოლებმა მთლად აიშვეს თავი. დღეს სამრეკლოდან ზარები ძირს ჩამოაგდეს და გუმბათზე ჯვარი გადატხეს. შემდეგ წითელი ბაირალი აღმართეს და ყიჟინით სულ აიკლეს იქაურობა.

— თუ ხელებს არ გაანძრევ, ეკლესიას კი არა, სახლსაც დაგინგრევენ. — შენიშნა მაცდურად ვაჟარმა მღვდელს.

— ხელის განძრევა არ დამზარებია. ბევრი ვიწვრიალე, მაგრამ ათი დედაბერი-ლა შემრჩა მომხრე.

— ეს ვერაფერი ჯარი გყოლია მაინცდამაინც.

— რა უნდა ვქნა, მაკარი რა? — მღვდელმა დაისაწყლა თავი, მოიკატუნა და აჩიფიფდა.

მაკარმა ჩიბუხი თამბაქოთი გატენა, ცეცხლი მოუკიდა, გააბოლა და შემდეგ ჰკითხა:

— კოლექტივი მოგწონს.

— არა. — უცებ უპასუხა ჭანტურიამ.

— მაშინ მისი არსებობაც არ უნდა გინდოდეს.

— მე არ მინდა ყველა მათი არსებობაც, მაგრამ უჩვენოთ რომ არსებობენ.

— ჰო და მამაო, სწორედ ეს არის უბედურება, რომ ისინი არსებობენ. — წამოიხრიალა მაკარმა და საშინლად დააბრიალა ჭროლა თვალები. დანაოჭებულ სახის თითოეული ხაზი აენთო. ძარღვები გაებერა და სიბრაზისაგან მთელი ტანი აუკანკალდა, — ეს არის უბედურება, დიდი უბედურება. — ბორგავდა და შფოთავდა მაკარი.

ამ ღრიალზე ლია შემოვიდა და მამას დამშვიდება დაუწყო, მაგრამ მაკარს ცეცხლი ეკიდებოდა და მისი ჩაქრობა შეუძლებელი შეიქნა.

— მამაო ბაგრატი! — მიმართა მან ჭანტურიას და თვალებში ჩააშტერდა, — დაიღუპება ჩვენი ცოლშვილი. ჩვენც დავიღუპებით თუ კოლექტივი არ დაიშალა. თუ ჩვენი ცხოვრება ისევ ძველ კალაპოტში არ ჩადგა. ამიტომ უნდა იბრძოლო ცეცხლითა და მახვილით. დიახ, ცეცხლითა და მახვილით.

— რას ამბობ მაკარი, როგორ, ან რით უნდა ვიბრძოლო, — ძლივს დაი-
ჩიფჩიფა მაკარის სიტყვებით გაოცებულმა მღვდელმა.

ისინი კიდევ დიდხანს საუბრობდნენ. ბოლოს გადაწყვიტეს კოლექტივს
შეპრძოლებოდნენ. ჭანტურიამ მაკარის დახმარება აღუთქვა.

ულამაზო ადამიანის სახეც ზოგჯერ მოულოდნელ სიხარულის გამო
ლამაზდება, ვარდისფრად იღებება. აი, სწორედ ასე გალამაზდა მაკარი თოდუას
დანაოჭებული სახეც, როცა ჭანტურიამ მას თანხმობის ნიშნად ხელი გაუწოდა.

იმ ღამეს ჭანტურიას არ დაუძინია. ელანდებოდა ეკლესია და ყურში ზა-
რების რეკვა ესმოდა.

* * *

ღღეს ლიამ შორიდან დაათვალიერა მეთევზეთა ახალი უბნის მშენებლობა
და მამას გულგასახეთქი ამბავი მოუტანა.

— ახალი კარვები აუშენებიათ. ბადეების გადასაკიდი ხლართები მინ-
დორზე დაუდგამთ და პალიასტომის მოუსვენარ ტალღებში ჯერ კიდევ შეუ-
ღებავი ნავეები ცურაობენ. ზორბეგი და გუჯა თავს დასტრიალებენ მუშებს და
ისეთი მუშაობაა გაჩაღებული, როგორიც არასოდეს არ ყოფილა. გუჯა სულ გა-
დასხვაფერებულა, რომ შეგვხდეს ვერც კი იცნობ. — მაკარის არ ექაშნიკა ლიას
ნაამბობი.

— ზორბეგი პორტის უბრალო მუშა იყო და სად აქვს იმის თავი, რომ
არტელს უხელმძღვანელოს.

ეს სიტყვები იმიტომ თქვა მაკარიმ, რომ მას მოაგონდა აქ ოცი წლის
წინ მომხდარი ერთი ამბავი:

„ერთხელ, ალიონისას, უზარმაზარი გემი მოადგა ნავთსადგურს. მემანქანემ
გადმოუშვა ლუზა, მეზღვაურებმა ნაპირზე გადმოისროლეს თოკი და ზორბეგმა
ბოძზე მიაკრა იგი.

გემიდან ყველაზე უწინ გადმოვიდა უზომოთ მსუქანი მაკარი თოდუა,
აკოკრილ უღვაშებზე გადაისვა ხელი. გაიხედა, არავინ ჩანდა. მაკარი გაოცდა.
უცებ დაიღრიალა.

— ზორბეგ!

— ჰაიტ, გელდის კუბეცს ვახლავარ. — დაიძახა ზორბეგმა და მისკენ გა-
მოიქცა.

— სად არიან, ბიჭო, ბოლაზის მუშები?!

— ბუნტი გააკეთეს, ბატონო, ღღეს პირველი მასიაო და ვერ ვიმუშა-
ვებთო.

— პირველი მასიაო. — მაკარი შეჩერდა, სიბრაზისაგან ხველება აუვარდა
და ისევ ავიდა გემზე.

— მუშები არ არიან, ბატონო, ვის გადმოვაცლევინო ტვირთი. — შერბი-
ლებული ხმით უთხრა მან გემის უფროსს.

— არ ვიცი. ნახევარ საათში უნდა გადმოცალოთ, თორემ შემდეგ ჯარი-
მას გადაიხდით. — ჯარიმას გაგონებაზე მაკარიმ ყურები ჩამოყარა და ფართ-
ლელულით სავსე ყუთებს შესაბრალისად შეხედა (იგი მაშინ ფართლელულებითაც

ვაჭრობდა). ამ დროს ნაპირზე ბოლაზის ნორიგე ზედამხედველი შეამჩნია. მას მიეარდა:

— ეს რა ამბავი გავიგე, ბატონო, მუშები სამუშაოდ არ გამოდიან.

— რა უყოთ მერე. — დამშვიდებით მიუგო ზედამხედველმა და გზა განაგრძნო.

მრავალთა შორის გემის კიბიდან ჩამოვიდა ერთი. შესამჩნევო კაცი, რომელსაც შეკრული ქალაღდები ჰქონდა ილღიაში გაჩრილი და თავისუფლად მოაბიჯებდა.

— კირილე! — დაუძახა ვიღაცამ ამ კაცს და შეაჩერა.

— ჩამოიტანე. — მიუახლოვდა მკლავებ დაკარწახებული ზორბეგი და ერთი შეკვრა გამოართვა — ამას აქვე ნავთსადგურში გავაკრავ.

— ფრთხილად, მხოლოდ ფრთხილად ზორბეგ, არ ჩავარდე. — ამ სიტყვებით კირილე გასცილდა ზორბეგს და გაჰყვა ზღვის ნაპირს.

ზორბეგმა რამოდენიმე ბოძზე მიაკრა საპირველმისო პროკლამაცია. ნავთსადგურშიაც დაყარა და შემდგ საჩქაროდ მოცილდა იქაურობას.

ღიღის ცხრა საათი იყო, თერთმეტზე დემონსტრაცია იწყებოდა.

მებაღურთა უბნის ერთ ჭუჭყიან შესახვევში, იდგა ისლით დახურული სახლი, არც იფიქრებდით შიგ თუ ვინმე ცხოვრობსო, ისე იყო ჩაჩუმებული. ნამდვილად კი აქ მოეყარათ მოწინავე მუშებს თავი და დღევანდელ დემონსტრაციის გეგმას ადგენდნენ. რომელიც 12 საათზე უნდა დაწყებულიყო.

ქალაქში არ ისვენებდა ბოქაული ფილიმონოვი. ენა ამოგდებული დარბოდა და „წესრიგს“ ამყარებდა.

დემონსტრანტები დინჯი ნაბიჯებით და რევოლუციონური სიმღერით შემოვიდნენ ქალაქში. მათ პოლიციამ არ გაუწია წინააღმდეგობა, ხოლო აქაიკ, პოლიციის მოხელეები იდგნენ და ეშმაკური თვალებით ნიშანში იღებდნენ მოწინავეებს.

დემონსტრანტებს წინ მოუძღოდა ზორბეგი, რომელსაც წითელი დროშის გრძელ ტარზე მაგრად ჩაეჭიდა ხელი. იგი ხმამაღლა მღეროდა. მალე ბოლაზის და რკინისგზის მუშებს შეუერთდნენ მეზღვაურებიც და მრავალრიცხოვანი დემონსტრაცია, ნიკო ნიკოლაძის ინიციატივით აშენებულ ეკლესიის წინ მდებარე მინდორზე შეჩერდა.

გუგუნებდა რევოლუციონური სიმღერები. ელვარებდა წითელი დროშა, რომელიც ზორბეგს ამაყად ეკავა ხელში.

უცებ ჰაერში მათრახებმა გაიშხუილეს.

— დაიშალენით, დაიშალენით. — ყვიროდა ფილიმონოვი და პრიალა ხმალს ხელში ათამაშაშებდა. მან ზორბეგი ნიშანში ამოიღო, ცხენი პირდაპირ მისკენ გამოაქანა, მაგრამ მუშებმა არ გაუშვეს. წინ გადაუდგნენ. გამხეცებული ფილიმონოვი ხმლით იკაფავდა გზას.

პოლიციელები მუშებს ირგვლივ რკალივით შემოერტყენ.

ფილიმონოვი ზორბეგთან მიიჭრა. შეუყვარა, მოუქნია ხმალი და ოთხივე თითი, რომლითაც დროშა ეკავა, ძირში მოჭრა. ზორბეგმა დაიღრიალა. დროშა

ბელიდან გაუვარდა. შემდეგ პოლიციელები შემოესიენ და სისხლით გასვრი-
ლი ცემით წინ წაიგდეს.

იმ დღეს უდანაშაულოთა სისხლი „წმინდა ეკლესიის“ წინ ბლომად დაიღვარა.

ნესტიანი და ჭუჭყიანი ციხე გაივსო მუშებით. ზორბეგი სისხლში ამოსე-
რილი ცოცხალ-მკვდარი ეგდო ციხის იატაკზე.

ეს ძველი ამბავია, რომელიც მაკარი თოდუას მესხიერებაში ჩაქედილია
ლურსმანივით. ამ დღეს ღრძაღლი ფული წააგო მან და მის შემდეგ ძალიან
ეჯავრება მუშები.

თავი მეოთხე

ლაქაშებიდან მოისმის თევზების ფართხალი და კიდევ ბაყაყების გაბ-
მული ყიყინი.

თეთრად ჩაცმული ღია ნიჩბების ნელი მოსმით „იმღერე, მერცხალო, იმ-
ღერეს“ მიაცურებს. ჩამავალი მზე ეთხოვება მიდამოს და მოშარიშურე ლაქა-
შებს ულონო სხივებით ეალერსება.

ღია მიაცურებს ნავს და თან მღერის წკრიალა ხმით.

გუშინ მამამ დაავალა— გუჯა მოწამლეო. გუშინ სალამოსვე მას კიდევაც
შეხედა ბაღში. მიესალმა, ხელიც ჩამოართვა. უნდოდა გასაუბრება, მაგრამ გუჯას
არ სცალოდა და უმაღვე მოსცილდა. გული დაწყდა. ჩუმაღ თქვა:

— ახლა მოჯამაგირეც არ მკადრულობს. გიჩვენებ სეირს, დაგიღუმებ მაგ-
ახალგაზრდა გულს.— და უფრო აენთო, უფრო აღელდა.

ღია დღეს მოწყენილი იყო, გართობა უნდოდა, გადაწყვიტა პალიასტომ-
ში ნავით გასეირნება. სადაც არის ქანტურიაც მოვა და დროს გაატარებენ.
ამიტომ უდარდელია და ხან მღერის ბზამალა, ხან კიდევ ლილინებს რალაც
სანტიმეტალურ რომანსს.

მიუახლოვდა კოლექტივის კარებს, კარების გვერდით ხლართებზე გა-
ფენილ ბადეებს ოხშივარი ასდიოდა. ლიამ მოიხედა, უნდოდა გუჯასთვის მოუ-
კრა თვალი. გუჯა არ ჩანდა. ლიამ ნიჩბები უფრო ღონივრად მოუსვა.

უცნაურია პალიასტომის ტალღები. ისინი ბორცვებივით აგორებულან და
შრიალ-ლრიალით ეხეთქებიან ქვიშიან ნაპირებს. მათი დრტვინვა და შხუილი
რალაც გაურკვეველ ღრჭანცელად ედება რიონისა და შავი ზღვის მიდამოებს.

კოლოები აქ არ იცის, ვინაიდან აქ ყოველთვის ქარია და ჰაერი ცვა-
ლებადია.

ლიას შეკრეჭილი ხუჭუჭა თმები აბურძგვნია და სახეზე ჩამოფანტვია. მან
ლაქაშინებში ნახევრად შეაცურა ნავი და ჩეროს მიაბა.

— მეტი არ არის ჩემი მტერი, იგი არ მოვა.— დიდი ხნის ლოდინის
შემდეგ თქვა მან, ფითქოს ლაქაშინებს ეუბნებალ და თმები შეისწორა.
წუმწუმა გააჩალა, პაპიროსს პოუკიდა და ცხვირის ნესტოებიდან კვამლი გა-
მოუშვა. შემდეგ ისმოდა მხოლოდ ტალღების თქარუნი და ლაქაშების შრიალი.

მზე ჩადის. სალამოვდება და პალიასტომზე რძის ფერი ნისლი თანდათან
ჩქელდება. ღია მოიღალა ლოდინით, არავინ მოდის, მაგრამ, ჰა... უკანასკ-

ნელი იმედი გულშივე ჩაიმსხვრა და წამსხვრევები თვალებიდან წამოვიდა,—ეს იყო თბილი ცრემლები, რომლებიც ნიკაპზე ისკვნებოდნენ.

ერთი ზნე სჭირდა ლიას. იგი უბრალო რამეზე ატირდებოდა და მანამდე იზლუქუნებდა, სანამ ვინმე არ მოეალერსებოდა, მაგრამ ახლა ვინ უნდა მოეალერსოს. ტალები ტალებს ეალერსებ, თევზები კიდე თევზებს და ლია კი...

ამიტომ უფრო დაწყდა გული. მაგრამ მაინც შეიმაგრა თავი. ცრემლები მოიწმინდა და ნავი ახსნა. მკლავებში ღონე დაჰკარგოდა, ნიჩბების მოსმა ვერ შესძლო, შეჩერდა, მაგრამ ნავი ტალებმა შეატრიალეს. ლიას შეეშინდა.

სწორედ ამ დროს ფიჩორიდან გადმოაცურა ნავი გუჯამ და ნიჩბების მაგარი მოსმით „კოლექტივის იმედმა“ გასჭრა პალიასტომის მოღუდუნე ტალები.

გუჯამ შორიდანვე იცნო მაკარი თოდუას ნავი „იმღერე, მერცხალო, იმღერე“, რომელსაც, ტალები არხედნენ და საკუთარ თავს შეეკითხა: ნუ თუ შიგ მარტო ლია ზის... გუჯას არ უნდა ლიას შეხედეს, მაგრამ ლიამ შორიდანვე შეამჩნია იგი და დაუძახა. გუჯამ ძახილი წაიყრუა და სხვა მხარეს წავიდა.

— გუჯა, მომიცადე, რას გარბიხარ. — დაუძახა ლიამ და უკან ნავით გაედევნა.

გუჯამ უხერხულობა იგრძნო, მაგრამ რა ექნა, მაინც შეაჩერა ნავი.

— ამ საღამოს აქ რად მოსულხარ, ლია? — გაუბედავად შეეკითხა და ნიჩბები წყალში დაატყლაპუნა.

— შენ მოგელოდებოდი, რა ხანია შენ დაგეძებ. — სიტყვა გადაუგდო ლიამ და ნამდვილად კი ჭანტურიას ელოდებოდა.

— მე რად მელოდები, ჩემთან რა საქმე გაქვს. ახლა თქვენი მოჯამაგირე ხომ არა ვარ.

— რა სისულელეა, მე შენ ისე კი არ დაგიძახე, როგორც მოჯამაგირეს.

— აბა რა გინდა ჩემგან. — გაკვირვებულად იკითხა.

— საქმე მაქვს გუჯა, საქმე. — ეს სიტყვები ლიამ ცახცახით წარმოსთქვა და ხელი შეუმჩნევლად წაიღო ჯიბისკენ საწამლავშერეულ შოკოლადის ამოსაღებად.

გუჯას ვერ მოეფიქრა თუ რა საქმე ჰქონდა მასთან ლიას და ამიტომ გაოცებული შეეყურებდა ქალს.

— გუჯა, ღვინოს დალეე? — ჰკითხა ლიამ და ეშმაკურად დაახამხამა თვალები.

— არა, რა დროს ღვინოა. — გაოცებულად მიუგო გუჯამ და უფრო დააკვირდა.

— გადმოდი ნავში, მოდი ჩემთან, არ გინდა. შოკოლადსაც გაქმევ — და ლიამ ისე მაგრად ამოისუნთქა, რომ მკერდი ზევით ამოებერა და ძუძუები შეერხა. ტუჩებს მაგრად დააჭირა კბილები, შემდეგ ღიმილით გახსნა მოლურჯო ბაგეები და ხელმოკრედ სთხოვა ნავში გადმოსულიყო.

— დამეხსენი ლია, არც შოკოლადი მინდა და არც ღვინო, — ამ სიტყვებით გუჯამ ნავი შეატრიალა და მძლავრად მოუსვა ნიჩბებს.

უკვე საღამო იყო და მათ შორის სიბნელე ჩამოწვა.

* *

მაკარმა მბუტუტავ თვალებით შეხედა ყოფილ ვაჟარ პაჭკორიას და უთხრა:

— ჩემს გაწყობილ ბაღებს ისინი დაეპატრონენ. შენც გამოგაცალეს საძირკველი, ჭანტურიას კი მრევლი ჩამოაცილეს, ეკლესია დაუხურეს. ახლა როგორ უნდა მოვიქცეთ. ბატონები ხართ და გვიბრძანეთ...

— პალიასტომში რომ იხრჩობა კაცი, ისიც აფათურებს ხელებს, იმასაც გადარჩენის იმედი აქვს. ჩვენ კი ქვის საძირკველის მაგივრად წყალი ჩავიდგა და ზედ ნაფოტივით ვფარუტებთ. თუ არ გავანძრიეთ ხელები ჩავიძირებით. უნდა შევინარჩუნოთ სიცოცხლე. გუშინ სამასი თუმნის საგადასახადო ფურცელი მომივიდა. დღეს კიდევ ოცი თუმანი საშემოსავლო და ასე ყოველდღე გადასახადი და გადასახადი. გავწყდი წელში, გავწყდი... მაკარი თოდუას ტკივილი ჩვენი ტკივილია, მაკარის უბედურება ჩვენი უბედურებაა. — ხმას აუმაღლა პაჭკორიამ. მელოტი თავი და წმინდათ მოპარსული პირისახე სულ გაუწითლდა.

იყაყანეს, იფუფუფეს და ოთახში თამბაქოს ბოლი სისლივით დადგა. ბოლოს მაკარის აზრს დაეთანხმენ.

— მე და შენ ამაღამ უნდა გავაკეთოთ ეს საქმე, — უთხრა მაკარმა მღვდელს. ბაგრატ ჭანტურიას. გადაწყდა... მერე მაკარმა გასძახა:

— დედაკაცო, დატრიალდი...

მაღე გაიშალა სუფრა და აწყარუნდა ღვინით სავსე ჭიქები. ღია როიალს უჯდა და სევდიან მელოდიას აჟღერებდა. თან ახორბოცებულ ბაგრატ ჭანტურიას თვალებით ხვრეტდა. „რატომ არ მოდი, პალიასტომზე, რათ მომატყუეო“.

მაკარის ცოლს, ამ დაფეხვილ დედაკაცს, ნიკრისის ქარისაგან შერყეული სახსრები ახლა რატომღაც გამაგრებოდა და გულმოდგინეთ სუფრას დასტრიალებდა.

ნაშუალამესს, როცა ცისკარი მეორედ დაიხურა და პალიასტომიდან ამოსულ მთვარეს ღრუბელი ამოეფარა. აი, მაშინ მიატოვა სუფრა პაჭკორიამ, გამოემშვიდობა მაკარი თოდუას და ჭანტურიას. უსურვა გამარჯვება და თანაც დაარიგა, რათა ამაღამ ძალიან ფრთხილად ემოქმედნათ.

პაჭკორიას წასვლის შემდეგ, როცა მაკარმა დააპირა მეთევზეთა უბანში წასვლა, შეშინებული ჭანტურია ჩაუვარდა მუხლებში და შეევედრა:

— ნუ, ქრისტიანო... სულს ვერ წავიწყმენდ... დაწიჭერენ.

— ნუ გეშინია. მე დაწვრილებით გავიგე — ამაღამ არავინ არ დარაჯობს ნავებს. ბაღები გაფენილია ხლართებზე და მაშინ დაინახავენ, როცა ცეცხლის ალი აიარდება.

— არა, არა, — ბლუყუნებდა ჭანტურია.

— თუ სამუდამოდ გვიხსნის, იკისრე მამაო. — წამოაყრანტალა მაკარის ცოლმა, რომელიც საწოლზე ფეხმორთხმული იჯდა და ჭანტურიას ცრემლმორეულ თვალებით შეჰყურებდა.

— ნუ ცახცახებ, გაბედე იმისათვის, რომ წმინდა ჯვარი ისევ გუმბათზე აიწაოთოს და მის გადამტეხს ხელი მოტყდეს. — დაუმატა მაკარმა.

— ჯვარი ისევ აიჰართება, წელშიც გავიმართები, გავებდავ. როგორ არა. — ამ სიტყვებით წამოდგა, ანაფორა შეისწორა და რატომღაც შეტრიალ-შემოტრიალდა, წელში გასწორდა.

მაკარი მზად იყო... ორივენი გარედ გამოვიდნენ და შემპარავი ნაბიჯებით ეზო გაიარეს..

ლია და დედამისი ფანჯარასთან იდგნენ.

— სად არის, შვილო?

— აი იქ. — თითოთ უჩვენა ლიამ ის ადგილი, სადაც კოლექტივის ბადეები იყო გაფენილი.

გულის ფართხალით მოელოდა დედა-შვილი ცეცხლის პირველი ალის ავარდნას. ცეცხლი მოედება ბადეებს, ალი დაიკლავება სივრცეში და შავ გრუზა ღრუბლებს გალოკავს, გაანათებს, ცისარტყელასავით გაეკვრება. მაგრამ ჯერ კიდევ ისევ სიბნელეა.

გატურნული ღამეა. ზღვაური არ აშრიანებს ლაქაშებს, ღრუბლები ზანტად მიიწევენ აღმოსავლეთისკენ და ღრუბლების ნაფლეთებში მბჟუტავი ვარსკვლავები ჩნდებიან.

— არ ჩანს ალი.

დედას არ ეყო მოთმინება და იმედდაკარგულივით ჩამოჯდა საწოლზე.

ლიას ფართოდ ჰქონდა თვალები დაღებული და ცახცახით მოელოდა ცეცხლის გაელვებას

— დედა, ცეცხლი!.. — ისტერიულად წამოიძახა ლიამ და სიხარულისაგან სახე აელეწა, მაგრამ სანამ დედა ფანჯარამდე მივიდოდა, სინათლე დაიკარგა. ალვის ხეები ისევ სიბნელეში ჩაიძირნენ და ლიამ გულის ტკივილით უთხრა დედას: — ის ოხერი შუქურა ყოფილა. — და უიმედოთ მოწყდა ფანჯარას.

* * *

ორი ლანდი კაპარჭინას პირად მიაბოტებდა — ისინი მაკარი თოდუა და აბაგრატ ჭანტურია იყვნენ. მძიმეთ და მოფიქრებულად ადგამდა მაკარი ნაბიჯებს. მას ხელში სანავთე ჭურჭელი ეკავა. ჭანტურიას კი ილღიაში გამოჩრილი ჰქონდა რამდენიმე ბურლი და თავჩაჩინდრული, წვევების ცანცარით მიძუნძულებდა მაკარის უკან. ფართოდ გაშლილ ანაფორის ვეებერთელა ლანდი მის გვერდით მიბაჯბაჯებდა.

— სსუუ, მოკედით, აქ გაქვავდი, არ დაინძრე. კარავში მგონი არ სძინავთ. — უჩურჩულა მაკარიმ და სუნთქვა შეიგუბა, როგორც მაძებრმა ძაღლმა, ისე გააძლიერა ყნოსვა და გაშეშებული სხეული მოეკრუნჩხა, თითქო ლოკოკინაა და ნაჭუჭში შეძვრაო..

დარწმუნდა, რომ კარავში არ ეძინათ.

ნავთის ჭურჭელი ხელიდან გააგდო და წელში მოხრილად უკანვე გაბრუნდა.

— წამოდი, — მიაძახა ჭანტურიას, მაგრამ გაშეშებული მღვდელი გაქვავებულივით არ ინძრეოდა. მაშინ მივიდა მასთან, მოავლო მკლავზე ხელი და ძალით წამოაჩანჩალა.

— კაცო, ნავთი რად გადაღვარე, ბადეები არ უნდა დავწვათ?! — შეეკითხა მღვდელი და აუჩქარა ნაბიჯებს.

— შე სულელო, უნდა დავწვათ, მაგრამ არ ხედავ კარავში მეთევზეებს არ სძინავთ.

— უი, მართლა, მართლა, — არ სძინავთ, საუბარი მესმოდა.

— და ახლა ნავეები უნდა ჩავძიროთ, წამოდი მალე, თორემ შემოგვათენდება.

მაკარიმ ჯებირიდან ძირს ჩაირბინა და მუხლებამდე წყალში შეტოვა. ჰანტურიაც მიჰყვა.

— გაბურღე, ხუთ-ექვს ადგილას გაბურღე, — ჩიფჩიფებდა მაკარი და მკლავებს ატრიალებდა, იჭინებოდა და ხვნეშოდა ისე, თითქოს ათი ფუთი სიმძიმე ადევს ზურგზეო.

ნავის ძირი ერთ ადგილას გამობურღა, გაუხარდა ნახვრეტიდან რომ თქრიალით ამოხეტოქა წყალმა. შემდეგ ამოფოროხდა და მეორე ნავეში გადახტომა ძლივს მოასწრო.

— რა მოგივიდა! საცეცხლურის გაქნევის მეტი არაფერი გისწავლია?.. — შეუბღვირა მაკარიმ და გადააფურთხა, როცა შეხედა ჰანტურიას, რომელმაც ნავიდან ამოხტომის დროს ვერ შეიმავრა თავი და წყალში ტყაპანი გააღინა.

ძლივს ამოათრია ნაპირზე მაკარმა ცოცხალ-მკვდარი მღვდელი და ისევ ნავეებს დაუბრუნდა.

შვიდი ნავი გამობურღეს. შვიდი ნავი გაივსო წყლით. შვიდრევე მალე ჩაიძირა.

სიხარულით შეანჯღრია ჰანტურია მაკარიმ და ხელით მიუთითა ნავეები-საკენ.

— ხედავ...

და როგორც ნავეებში წყალმა, სიხარულმა ისე ითქრიალა იმათ სახეზე.

თავი მეხუთე

ჯერ კიდევ დილის მძიმე ნისლი არ გაფანტულა.

შემოთენებული მთვარე უღრუბლო ცაზე ლაქასავით აჩნია.

აგერ დაფრინდა ერთი ტანმძიმე ყანჩა, რალაც ეშმაკურად ცალფეხზე შედგა და გრძელი ნისკარტით წყალი მოხვრიპა. შემდეგ ორივე ფეხი მძიმეთ ჩაასო მიწას და გაუმაძღარი თვალების ხამხამით სათევზაოდ მოემზადა.

ქვირითებიდან ახლად გამოჩეკილი ლიფსიტები დაფარფატებენ გამკვრვალე წყალში, და ეს ბედოვლათი ყანჩები ამ ლიფსიტებს უთვალთვალებენ. ეს თევზები მათი საყვარელი საჭმელია.

თევზებზე ნადირობენ ადამიანები, ფრინველები და თვით თევზებიც.

პალიასტომი დღეს არ ხმაურობს. იგი მოწყენილია ისე, როგორც ჰანტურიას ოჯახი, რომლებიც განსაცდელს მოელის.

ჰანტურია გულადმა ტიკივით გდია თავის საწოლზე და გაშეშებული თვალებით ქერს უაზროდ მიშტერებია. მის გულში ცეცხლი ტრიალებს.

— დამიჭერენ, დავილუპე. ციმბირის იქით გამგზავნიან:

ამ სიტყვებს ხშირად იმეორებს და შიშისაგან ფერწასულს დათენთილი სხეული უკანკალებს.

— ბავშვი ვაფრინე, მაგრამ ჯვარი ვერ უპოვნია.—უთხრა მას შეილმა.

—უუ... ჯვარი ვერ უპოვნია. უთუოდ ნავში ჩამივარდა. ვაიმე.—დაიზმუილა მღვდელმა და ბარბაცით წამოდგა.

ჩამოუშვა ფანჯრებზე თარღები, დაიწყო ოთახში წრიალი.

* * *

ელნათურის შუქით მოფერმკრთალებულ ოთახში, საწოლზე წამოწოლილი მაკარი თოდუას გათენება არც კი უგრძნენია, ვიდრე ლიამ ფანჯრების დარაბები არ გააღო და იქიდან მზემ არ ითქრიალა. ჩვეულებრივი დილაა, მაგრამ მის გულს არაჩვეულებრივი ტკივილი აწუხებს.

— გული მიწუხს, დარაბები დაკეტე, სიბნელე მირჩენია.—უთხრა მან ლიას და ჩიბუხი მოქაჩა.

ლიამ მამის ბრძანება შეასრულა. ყველა დარაბები დაკეტა და მხოლოდ ერთი დასტოვა ღია, საიდანაც იგი წუხელ სივრცეში ცეცხლის გაელვებას ელოდა. გაიხედა, მაგრამ ცეცხლის მაგიერ ახლა მზე ელვარებდა. ზღვაური აშრიანობა მაგნოლიის ხის ფოთლებზე.

— რატომ გამაჩინე, მამაჩემო, თუ ცხოვრებაში ასეთი უბედური ვიქნებოდი.—ლიამ თავის სიცოცხლეში პირველად უსაყვედურა მამას. ამიტომ შერცხვა, თვალები მოარიდა მის მრისხანე სახეს და ამოიკვნესა.

მამას პასუხი არ გაუცია. მას ასეთი წვრილმანი ამბებისთვის ამჟამად არ ეცალა.

ლიამ ერთხელ კიდევ შეხედა მამას, რომლის სახე კვამლში გახვეულიყო. მერე თავის ოთახში წავიდა.

ლიას თმაში ქალარა საკმაოდ შერეული ჰქონდა და სახეზედაც მოტეხილი იყო. იგი მაინც თავის თავს ქალიშვილს ეძახდა. ამას იმით ამტკიცებდა, რომ მას ქმარი არ ჰყოლია.

მოგონებაში შეცურა.

ოდესღაც იგი ცქრიალა გოგონა იყო, მაგრამ გაჰქრა ის დრო. გაჰქრა სამუდამოდ.

* * *

— ეს ჩემს შემოტანილ ნავში ეგდო.—უთხრა კირილემ გუჯას და ჯვარი ხელში დაატრიალა.

— მღვდელს ჩაუდენია.—წარმოთქვა გუჯამ ისე, რომ ბაგეები ძლივს ღახსნა.—მარტო მღვდლის ხელი არ იქნება აქ.—დასძინა შემდეგ.

— დაუყოვნებლივ საჭიროა გამოძიება. მტრები წელში უნდა გავტეხოთ, თორემ უფრო შემოგვიტევენ.

— გამოძიება ამას სჭირია, მაგრამ ჩვენ ასე უნდა მოვიქცეთ: რაკი იმ მღვდელს ჯვარი ნავში ჩაეარდნია, უთუოდ მოაკითხავს, საბუთი ხელთ არ ჩაუვარდეთო. დავუდარაჯოთ ამ ღამით და...

— ბიჭოს, მართლა ასე აჯობებს.

— ეკლესია ყოველთვის ებრძოდა იმას, ვინც საკუთარი შრომით ცხოვრობდა და დღესაც ამ ოქროს ჯვარმა ერთი ნაბიჯით უკან დაგვწია.— თქვა კირილემ და ჯვარი მიწაზე დაანარცხა.

— ჰე, როგორ ჩამოგიყრიათ ყურები. მაგ ჯვარის პატრონიც მალე ჩაგვივარდება ხელში მანამდე კი წავიდეთ სათევზაოდ. ყველა ნავი ხომ არ არის ჩაძირულ. დღევანდელ დღეს ნუ დავკარგავთ.— უწყვილა ამხანაგებს მამედმა და ბადეებს მოავლო ხელი.

მხეს უკვე საკმარად გაეთბო წყალი.

წყალში ჩაყრილი ბადეები ირხეოდნენ და ნაევებში ჩამსხდარი მეთევზეები თევზს მოელოდნენ.

წვიმის მოლოდინში თევზები ხარბად ეტანებოდნენ საჭმელს.

ბადეებს ბლომად მოჰყვა თევზი.

ფერფლებდაწითლებული ქორჭილები, პირდაღებული ლღავები, მუდამ მოუსვენარი და ხვანხვალა თევზისჭერიები ფართქალებენ.

ძლივს მოსცურავენ მეთევზეთა დატვირთული ნაევები. მათ წინ მიუძღვის „კოლმეურნეობის იმედი“, შხალი ფარფატა ნავი, რომელზედაც წითელი ღროშაა ამართული.

კოლმეურნეობის ნაევებს მოელიან მებადურთა უბანში. ქალებს, მამაკაცებს და ბავშვებს თავი მოუყრიათ კაპარჭინას პირად.

შეჯგუფულ ხალხში ვიღაცამ დაიყვირა:

— მოდიან!— და ჩოჩქოლი ატყდა.

ახმაურდენ, აზრიალდენ და გუგუნით ნაპირისაკენ გაექანენ.

— უი, ბეჩა, დამიდგეს თვალები, რამდენი თევზი დაუჭერიათ...

— აბა, შეხედე, ქალო, ოთხი ნავი პირამდეა გაზიზინებული.

ახმაურდენ მეთევზეთა ცოლები და სიხარულით თითისტარებივით დატრიალდნენ.

შეუდგენ ნაევების დაცლას.

* * *

ვარსკვლავებით მოჭედილ ცის ქვეშ კაპარჭინას ხმაური და ლაქაშების შრი-ალი ყრუ გუგუნათ იშლება. ლაქაშებში წყალმა გაიხუილა და თეთრად გაიშალა.

— აქ, ალბად თევზია.— გაიფიქრა მამედმა და წყალს დააკვირდა. მართლაც გაიფართხალა თევზმა, შეარხია ლაქაშები და ზედაპირს გრძელი კვალი დააჩნდა. მამედმა კინალამ წყალში შეტრპა, მაგრამ უცებ თავი შეიმაგრა.

— ნუ გავიწყდება, ნაევებს დარაჯობ.— გააფრთხილა თავის თავი, წელში გასწორდა და თოფი მოიმარჯვა.

კოლხეთის ცაზე, თეთრი, დაწურული ღრუბლები დასავლეთისკენ მიიწევიან და მთვარეს ხან აჩენენ და ხან არა. ერთ ადგილზე ჭახჭახით მოწყდა ვარსკვლავი, გაავლო კვალი, დაეცა მეორეს და დანაპერწყლდა.

ტურების გაბმულ კივილმა და ღრიანცელმა აიკლო კაპარჭინას მიდამოები. უკვე შუალამეა. მეთევზეთა უბანს სძინავს.

არ სძინავს მაკარი თოდუას ოჯახს. უკანა ოთახის ფანჯრიდან სინათლის შუქი ღამის ნისლს ათეთრებს. სინათლეში ჭრელი პეპელები ირევიან, ფანჯარას ენერგიულად აწყდებიან და ფრთებდაღეწილი ატმის ყვავილებივით ძირს ცვი-ვიან. შუქი წვდება და ანათებს გუჯას ეზოსაც, სადაც კიდლებჩანგრეული ქო-ხი დგას. ქოხის გვერდით დიდძალი ქვა, კირი და აგური ყრია.

ეზო გუჯამ კოლმეურნეობაში შეიტანა, სადაც თევზების დასამარილებელი ქარხანა შენდება.

გაბელებულ მღვდლის ლანდმა დააბნელა მაკარის ოთახის ფანჯარა.

— შენ დამლუპე, ოქროს ჯვარი შენ დამაკარგვინე. — უყვირის მაკარის ჭან-ტურია.

— ჯვარის საფასურს ერთი სამად გადაგიხდი, ოღონდ იწამე ღმერთი და ნუ ყვირი.

— როგორ არ ვიყვირო, მე ჩემს ტყავს ვუფრთხილდები. ჯვარს დაეკარგე, რომელიც ფული ღირს და ამავე დროს საფრთხის წინაშე ვდგავარ. ნახავენ, იცნობენ და ნავების ჩაძირვისათვის მე დამადებენ ხელს, მაგრამ ვერ მოგართვი, ყველაფერს ვიტყვი, გირჩევნია წარმომეყვი ახლა და ჯვარი მომძებნიე.

ჯვარის დაკარგვამ მაკარიც საგონებელში ჩაატღო და ამიტომ ენის ამო-ლებას ვერ ახერხებდა, რომ ეს აფორიაქებული მღვდელი დაემშვიდებია.

შუალამე გადასული იყო, როცა მაკარი და ჭანტურია ჩაძირულ ნავებთან მოვიდნენ.

მაკარიმ დროშა მოგლიჯა „კოლექტივის იმედს“ და ყავარჯენივით დაე-ყრდნო მას, ვიდრე ნავში გადახტებოდა.

— სად დაკარგე?

— აი, აქედან გადავეარდი, ალბად ამაში იქნება, — და დაიწყეს ჩაძირულ ნავში ხელების ფათური.

— ნეტავ ბურღები კიდევ წამომეღო, ამ ნავებსაც მოუღებდი ბოლოს. — უთხრა მაკარიმ ჭანტურიას.

ამ დროს იგრიალა მამედის მედგარმა ხმამ და მაკარი შიშისაგან ნავში ჩავარდა. მამედმა ყიჟინთან ერთად თოფი ორჯერ გაისროლა და ტყვიამ ცაში გაიქუხილა.

მამედმა მაკარი და ჭანტურია შეიპყრო. თოკით ერთმანეთს მიაბა და წინ გაიგდო.

კომკავშირელი

1

რა ლამაზია ცა სვანეთისა,
 სვანეთის მთებში გათენებისას, —
 მიდამო ბზინავს ლურჯ ფირუზისფერად
 მწვანე ნაძვნარის ანარეკლისგან.
 მაღალი მთები შეკრულან მხრებით,
 ხშირი ნაძვნარის ხავერდის ნაბლით
 და აშოლტილან ვით ჯიხვთა რქები
 გაალმასებულ წვეტებით ცაში.
 როცა რიჟრაჟზე განთიადისას
 ამ მაღალ მთებში იღვიძებს მწყემსი,
 მის საღამურის საამო ხმისგან
 მოჯადოებით ნაძვნარიც კვნესის.
 ამ დროს ერთ წუთით, მზის ამოსვლის წინ,
 ჩამწყრივებული ჯარები მთების —
 იღებებიან ახალი სისხლის
 თბილ ოშხივარის ვარდის ფერებით.
 რიჟრაჟი მოდის გადაფერილი,
 ოქროს ვარდებით აყვავებული,
 კვარცხლბეკზე ჯიხვი ყელმოღერილი
 გაქვავებული დატყვევებული.
 რა დიდებულად ოქროსფერ ხანძრით
 მზეს თავს ევლება ბუნების ნიჭი —
 მხოლოდ თუ ზოგჯერ შრიალებს ნაძვი,
 მხოლოდ თუ ზოგჯერ ირხევა ფიქვი.
 მათ ხშირ ტოტებში ჩაბუდებული
 ურიცხვ ფრინველთა ისმის გალობა, —
 დიდებულ მზისთვის შეგებებული
 დღეგრძელ სიცოცხლის მისასალმებლად.
 მოვარაყებულ ზურმუხტის ფერად
 ასე ელვარებს სვანეთის მთები,
 როს ყინულოვან უმაღლეს მწვერვალთ-
 მზე თავს აღგება შვადლის ანთებით;

ხოლო როდესაც სადამოისას
მწვერვალებს მიღმა მზე ილუპება,
და უკანასკნელ ფერებით მოსაეს
ცას მოყვითალო მსუბუქ ღრუბლებად, —
მაშინ ეს მთები შავმეწამული
მოოქროვილი ბრინჯაოს აბჯრით, —
ვით რაინდები რიგად რაზმულნი
გვანან ხეთების შორეულ აჩრდილს.

2

როცა დაჭრილი ველური მტერი
მომაკვდავი ხმით მთაში გმინავდა,
პარტიზანელთა თოფების ცეცხლში
მზე რევკომების მძლავრად ბრწყინავდა...
და იდგენ მთები საუკუნეთა
ყრუ, გაქვავებულ კლდეების შორის,
სად წარსულ დღეთა მოუბრუნებთა
უქმი დაღები კლდეს ისე აჩნდა,
ვით გვირაბიდან ამონათხარი
ქვანახშირის ზოდს ჩადუნას ფორჩხი,
ვით ქვესკნელიდან ამონაყარი
გარდაქმანის ქვადქმნილი ჩონჩხი.
გამოფიტული ასწელთა რიგი —
ხალხების ძარცვის და სისხლის ნთხევის,
ვით ისტორიის მტვრიანი წიგნი —
კლდეებზე მიმხმარ სისხლის ნაკვთებით, —
ამბობდა წარსულ საუკუნეთა
დახვესებული მონობის ქვეები,
და ისტორიულ შემობრუნებას
სვანეთის მთები ზიდავდენ მხრებით.
მთებს არ ახსოვდა ასეთი მძლავრი
ხეთთა და ლაზთა ცხენთა ქენება,
მათი ველური ყელით ბლავილი.
არასდროს იყო ასე ვეება, —
როგორც რევკომის პარტიზანების
ერთი უბრალო ტყვიის ქუხილი.
მათი შეტევა და გაქანება
ვით დედამიწის გულის წუხილი,
უზარმაზარ მთებს აზანზარებდა
მომავლის დღეთა ზარის სარეკად, —
როცა მდინარე ამოვარდებდა
კალაპოტიდან და ლამეს შეკრავს.

3

შუალამეა, მიდამოს სძინავს,
 ტანმალალ მთებში ღუმელი მეფობს,
 ცაზე აქა-იქ ვარსკვლავი ბრწყინავს
 და აღარ ისმის მთებიდან ეხო.
 მხოლოდ ხანდახან პირგაბადრული,
 მთვარე ღრუბლებს ხევს, როგორც შეშლილი.
 მხოლოდ ხანდახან სადღაც აფთრული
 ტყვია იქუხებს გულდაგეშილი.
 რევკომის დაბას დარაჯობს რაზმი,
 მხოლოდ ფრთხილ გუშავს არ სძინავს ახლა,
 საგუშავგოზე სასტიკი, მკაცრი—
 გამჭრიახ თვალთა მახვილი ახლავს.

4

თავად ემუხვარს დიდი ეზოთი
 დიდი სახლი და კოშკი დაუდგამს,—
 მის ასაგებად მრავალი ლოდის
 მოტანა მონებს სისხლად დაუჯდათ.
 თავად ემუხვარს უწინდელ დროში
 ბევრჯერ მოუხდა მის ასაგებად—
 თავისი ოქროსტარიან დაშნის
 „მეტყველ პირუტყვთა“ გვამში ჩაგება.
 უწინდელ დროში, შორს ჩრდილოეთში,
 როცა არწივი ორთავიანად—
 ოქროს ტახტს აჯდა, და მონა—ლეში
 არ ითვლებოდა ადამიანად,—
 თავად ემუხვარს კლანჭებში ჰქონდა
 ორთავიანი არწივის ძალა
 და მონის ლეშის კორტნაც იცოდა,—
 როგორც არწივი ძიძგნიდა ნადავლს.
 ახლა რომ ტყეში არ იმაღვიან
 რევკომის ურჩი პარტიზანები,
 ამ ბეხრეკ თავადს უნდა ძალიან
 იმათი სისხლის აბაზანები.
 თუ ამას „ღმერთი“ არ შეუსრულებს,
 იგი გულდავულ თხოვს თავის შვილებს:
 „თქვენ ვაჟკაცობა გამოიჩინეთ,
 ნაქები გვარი არ შემირცხვინოთ.
 ჩვენი უფლება, ტყენი, მიწები—
 მათ ერთიანად გაინაწილეს...
 ბოლშევიკებად იწოდებიან...“

თავს დაესხით იმ გველის წიწილებს.
 ხართ ვაჟკაცები, ხართ მამაცები?
 თქვენ გეუბნებით—გასწიეთ ჩქარა—
 და მათი სისხლით ამივსეთ ჯიხვი,
 და გამახარეთ მოხუცი მამა,
 და წინაპრების ადიდეთ სისხლი.

5

ემუხვარები ახლა ლოთობენ,
 სვანურ არაყში აღრჩობენ ბრღმას,
 ხან რაინდული რიხით შფოთავენ,
 ხან ძველი გვარის აქებენ მოდგმას.
 აქვეა კიდევ რამოდენიმე
 შავი აბრაგი სახელგანთქმული,
 როცა რევკომებს მოიგონებენ—
 კბილებს აღრჭენენ, ერევათ გულრ.
 და სხვათა შორის აქვე არიან
 მოპოლიტიკო ბანდების ხალხი,—
 ზოგ მათგანს ახლაც გულზე აკრია
 გიორგის ღერბი, შეკრული თაღხით.
 ემუხვარებს აქვთ თოფები კარგი,
 ტყვიაწამალი გამოუღევი.
 უწინ, როდესაც ამ მხარისაკენ
 თავის ბანდებით იყო ჯუღელი—
 თავადმა მას სცა პატივი რა კი,
 მან დაუტოვა მეგობარ თავადს
 ტყვიაწამალი და იარაღი
 წითელ ჭირისგან თავდასაცავად.

6

მხედარმა მოკლა ცხენი ჭენებით,
 იგი არაფერს არ ეპუება,
 მიჭრის და მიჭრის შეუჩერებლივ,
 ვერ აკრთობს ღამის უდაბურება.
 თვიფონ უთუოდ სვანია იგი
 და ცხენიც სვანურ ჯიშის ყოლრა,
 მაგრამ ამ ღამით ასე სად მიჭრის,
 ნუთუ აქ დოღის ველი ჰგონია.
 ვინ იცის, ისიც ბანდიტი იყოს,
 ჩასაფრებული მსხვერპლს თუ უცდიდა,—
 ალბად ნადავლი ბევრი აიღო,
 ემუხვარებთან დაავგიანდა...

ახლა ქეიფზე თუ მიიჩქარის...
 მაგრამ ეს რაა? ჟაკე ჩამოხტა,
 აგერ ძირს გაწვა ჩვენი მხედარი,
 ამას რას შერება—მუცლით გახოხდა!..
 აჰა, აღმოხდა პირგაბადრული
 ყვითელი მთვარე შავ ღრუბლებიდან,
 ემუხვრის კოშკის მაღალ სართულში
 სქდებიან არყით და ღრიალითა.
 კარგად შეამჩნევს ამ მთვარის შუქზე:
 დაკვირვებული მახვილი თვალი,—
 კოშკის კედელზე, ზემოსართულზე
 მიბობლავს რაღაც ლანდისმაგვარი.
 და სათოფურთან დიდხანს უძრავად
 კიღია იგი და მერე უცებ—
 ეშვება ქვევით... აჰა, ნამდვილად
 ჩვენი მხედარი იყო ის ლანდი,
 ჰე, გააქროლა ჟაკან მან ცხენი,
 ალბად რევეკომში მიაქვს მას ძღვენი.

7

ისევ ლაშეა, მიდამოს სძინავს,
 და მაღალ მთებში დუმილი მეფობს.
 მაგრამ ეს ნეტა ვინარის, ვინა?
 ჰა, ნაპერწკლებიც, ტორების ეხოც.
 ჩანს ალბად, იგი (ჩვენოსანია...
 გადააყუდა თოფი გუშაგმა:
 — ჰეი, შეჩერდი!
 — ვინ ხარ, რა გინდა?..
 — ხელები ზევით, ბიჯი არ წასდგა!
 — თქვენი ვარ, „შუბი“...
 — შენ, კუტალია,
 სად იყავ ან რა მოგიტანია?..

8

— ახალი რაა? ემუხვარებთან
 მთელი ბანდაა შეყრილი ახლა,
 სვამენ. ღრიალი კოშკის თაღს ხეტქავს
 და აგინებენ რევეკომებს ერთხმად...
 თუ არ მოვასწრებთ ალბად, უთუოდ —
 ხვალ დაგვესხმიან ისინი თვითონ,
 რაღაც ამგვარის მსგავსი ჩურჩული
 მე გავიგონე სათოფურიდან...

— ძალიან კარგი, ჩვენც აქ ვეგულისით!
 ამ კომკავშირელს პატივი ეცით,—
 წელზე დაკიდეთ პარაბელუმი,
 მკერდზე სავაზნე ბაფთა სამკეცი.
 თითქო თენდება, ემუხვრის კოშკთან
 ჭანდრის და ალვის სილუეტები—
 აყუდებულნი ბინდბუნდში ჩანან,
 როგორც ვეება შავი სვეტები.
 აქა-იქ ქარი კლდეთა მახლობლად
 ბალახს და ბუჩქებს ოდნავ შეარხევს,
 აქა-იქ ლულის ელვარე ფრლადს
 და რაზმილების ალყას შეამჩნევს.
 უკვე საცაა დამფრთხალი ჩიტი
 რიჟრაჟს შეუსტვენს, გაინავარდებს,
 და შუქმფინარე ცა კოშკის იქით
 მთებს გადააფრქვევს ოქროს ვარაყებს.
 ჰა, აგერ, ლოთურ სვანურ ყიჟინით,
 ემუხვრის ეზოს გამოეფინენ,—
 შეხურებულნი სულ ჟინჯილილიტით,
 სტუმრები რიჟრაჟს ეგებებიან,
 ატეხილები ლოთური ჟინით
 სვანურ კოშკს ქებას ეუბნებიან:
 — ეთერის ზღვაში მნათობთ ვარდები
 დანანაობდენ ვიდრე დიადი,
 კოშკო, შენ იყავ სულ უდარდელი,
 როგორც რაინდი ლაღი, ზვიადი.
 შენ არც ნალეობდი, არც გიხაროდა
 დროთა მარადი მოსვლა და წასვლა,—
 შენ დაბადება სულ არ გახსოვდა,
 არც სასაფლაო გელოდა არსად.
 მაგრამ ეს ბედი, სასტიკი ბედი,
 მიდის, დროება შენც შეგეცვლება,
 ჰე, კოშკო, კოშკო, ერთია ხვედრი:
 შენი ვარსკვლავიც გარდაგეცვლება...
 ო, კოშკო, სანამ ჩვენ რაინდულად,
 მამაპაპურად წელდაშნიანი—
 აქა ვართ,—იყავ მედგრად, დიდგულად,
 და სანამ ოქროს კონდახიანი—
 ჩვენ, რაინდები, განახლებული
 აქა ვართ,—იყავ ზვიადი გულით!..

9

ანაზდეულად იჭექა თოფმა,
 შეიქნა სროლა, ტყვიის ხმაური
 და რაინდული ქებანის მოთქმა
 ჩაიღრჩო მთების აურზაურით.
 სროლა და სროლა განუწყვეტილი,
 მკაცრმა შედლუხმა ეზო დაცხრილა,
 და რამდენიმე ბანდიტი,—ცხელი
 ტყვიის ჩაცემამ მსწრაფლ გააცივა.
 რა გონს მოვიდენ შეუჩინებელნი
 ეკვეთენ საფრებს როგორც არწივნი.
 მაუზრები და პარაბელუმი—
 დასცალეს, მაინც ტყვიით გაცივდენ.
 მხოლოდ ნამდვილი რაინდულ მუხლით
 და ვაჟკაცობის „მთელი მარაგით“—
 გაიქცა ორი შვილი ემუხვრის
 და რამდენიმე ძველი აბრაგი.
 ხოლო მათ შორის განთქმულ ბანდიტმა
 ჭანტურიაშვილმა,—ამ ბარძმა და დიდხმამ,
 სამი სოფელი გადაირბინა
 და სულ კივილით დედა ივინა.
 და ყველაფერი შეწყდა: დადუმდა,
 არც სროლა ისმის, აღარც ყრუ კენესა,
 და ამ საზარელ მკვდარ ხორცის გუნდას
 ხალხი ნახულობს ვით ცოცხალ მტერსა.
 თვითთულს ახსოვს მათგან მრავალჯერ,
 თუ ხალხს ისინი როგორ არბევდენ;—
 შუბლშეჭმუხნილნი და გაჯავრებით
 აფურთხებენ და თვალს არიდებენ.

10

ჩამკვდარ თავადის სულმა წაიღო
 უკვდავი დარდი,—გულის წუხილი...
 პარტიზანებმა კოშკი აიღო,
 და ვერ მოიკლა ავი წყურვილი.
 იმათი სისხლით ბეხრეკ თავადმა.
 თვითონ თავადი ხორცის ცომივით,
 ეზოში გდია და მისი დაშნა
 და იარაღი ოქროთ მოსილი
 პატრონის სისხლში ბანაობს ახლა.
 სისხლში გასვრია, გაწითლებია
 ემუხვარს ვერცხლის წვერი, უღვაში...

რაზმი იარაღს და ტყვიაწამალს—
ეძებს მის კოშკის ყრუ გალავანში.

11

ახალ დროების ქექაქუხილი
მიჰქრის მიაპობს მთებს და მიდამოს,
ინგური მხეცურ გულის წუხილით,
კლდეს ეჯახება და სიკვდილს ლამობს.
აქაფებული კლდეებზე ხტება
მირბის, ღრიალებს თავგანწირული,
ხან უფსკრულებში ჩაილუპება,
ხან მკერდ ჩანჩქერად წამოწეული—
ვარდება კლდიდან როგორც ვეება
უზარმაზარი მასა რძისფერი,
როგორც კომეტის შუქი თავნება
და მძლავრი დაკვრით სკდება კლდის ფსკერი.
ახალ დროების ქექაქუხილი
მიქრის, მთებსა და მიდამოს აპობს,
რომ ამოვარდეს გულის წუხილით,
ინგური მოსწყდეს თავის კალაპოტს.
და მოეფინოს მთას ქალაქებო,
ხოლო მდინარე, როგორც მნათობი,—
მხვეტავ-მრეცხავი, ვით მოქალაქე—
მზარეული და ბინის გამთბობი,—
გახდეს მსახური ახალ დროების.
თავისუფალი ადამიანის...
აჰა, მთანგრევს მთის უდაბნოებს
რაზმელთ შედლუხი მაღალხმიანი.

12

ტყეში გავარდნილთ უთქვამთ ემუხვრებს:
„კომუნარებმა მოგვიკლეს მამა,
თორემ დროება როდი თხრის მუხებს,
ძირს არ დასცემდა ქალარა თავადს.
სისხლი ავიღოთ ჩვენი ვალია,
ხე, ქვა და ხალხი ნათესავია,
მართალი უთქვამს დარვინს ძალიან.
(უნივერსიტეტში პათ უსწავლიათ)
და მარქსიზმივით, თუმც ის მწარეა,—
მაინც ნაწილი იქ მართალია,
როცა პირველად იყო უჯრედი—
მცენარეულიც და ცხოველები

ნათესავია. მაგრამ აქ ღწეროცი,
 როგორც მოთები და ნოველები
 სულ უკვდავია. და არა ერთი
 სისხლის ალება ჩენ გვევალემა,
 მათ მართებთ სისხლი ჩენი მამისა,
 მათ მართებთ სისხლი კლდისა და ქვისა,
 მოელი ბუნების, ხეების, ტყისა,
 ინგურისა და სვანეთის მთისა.
 ძველი მუხები ვართ ემუხვრები,
 ჩენი საფარი ტყის ნაძვებია,
 ჩენი ძმებია ტყეში მუხები,
 დიდი ფიჭვები ჩენი ძმებია.
 ტყეში ნამდვილი მინისტრები ვართ,
 სჯობს ყაჩაღობა ყველა სიახლეს,—
 კომუნარების მინისტერიან,
 მინისტრედლიან სრასასახლებს.
 სისხლი ავიღოთ ჩენ ძველებურად,
 ამიერიდან მტერია ჩენი—
 ყველა ჩეკისტი და კომუნარი,
 ყველა მეჯოგე, ყველა ტყის მკრელი.

13.

სულ მაღლა, მაღლა არის საჯვარის
 კლდეები ცამდე აქანებულო,
 ათასწლოვანი კლდეზე ნაძვნარი
 არის ღრუბლებზე თავგადებული.
 რა მშვენიერი სანახავია
 ტოტებგაშლილი ვეება ნაძვი,
 ცოცხალ ქოხების მსგავსნი არიან
 გადმოხურული ტოტების ქაცვით.
 რა მშვენიერი სანახავია—
 ეგ ზამთარ-ზაფხულ მწვანე ნაძვნარი,
 ველარ მიატანს ქარი და წვიმა,
 ვინც შეაფარა მის ძირში თავი.
 რა საუცხოვო სურნელებაა
 ნაძვნარის სუნი, ნაძვნარი წყნარი,
 ჩიტების სტვენით მიდამო ტკბება,
 ნაზად ირხევა მწვანე ნაძვნარი.
 თუმც ეგ ბუნება და იდილია
 მშვენიერი დან საუცხოვოა,
 სახლა რეკვიმის სინამდვილეა,—
 ინგურზე სახერხ ქარხნის მოწყობა.

დღეგამუდმებით ნაჯახებს ლესენ.
 და ნაფოტები ცვივა ამსკდარი,
 დღეგამუდმებით ციკაბო კლდეზე
 წამოქცეული შფოთავს ნაძენარი.
 — მოსჭერ, დახერხე და ჩაუზიდე
 აღმშენებლობას ფიცარი ბევრი!
 კლდის ძირში ქვევით ჩადის ყოველდღე
 დაცურებული ნაძვის მორები.
 რომ მშენებლობით ძველი ქვეყანა
 ინდუსტრიალურ ცეცხლით გადიწვას,
 ჩვენ გასაოცარ ქალაქებს დავდგამთ,
 გადავაკეთებთ ძველ დედამიწას.
 დღეგამუდმებით შრომა გუგუნებს,
 აღმშენებლობის ჩნდება ხანძარი,
 დღეგამუდმებით ხერხები ბრუნავს,
 ფიცრებად მიდის მთიდან ნაძენარი.

14

ემუხვარები თავისი ბანდით
 დასხმიან დაბის კოოპერატივს,
 გაძარცვის შემდეგ იქ დარაბაზე
 დაუწერია ცარცით ერთ „არწივს“:
 — ისე დაეჭირვარ როგორც არწივი —
 რად მინდა დახლი (არ ვარ ურია),
 ჩემი ღუქანი რად მინდა აწი...
 მე ვარ ცნობილი... ვარ ჭანტურია.
 ოი, მე თქვენი... თუ ვარ ნებმანი
 ტყვიებს არ გავსვრი მე თქვენი სისხლით,
 მე თქვენ სისხლს დავლევ — ვფიცავ ღმერთმანი,
 გზაზე არ შემხვდეთ, თვარა მე ვიცი...
 იცოდეთ მე ხალხს უბრალოდ არ ეკლავ
 და უბრალო ხალხს არაფერს ვართმევ, —
 კოოპერატივებს და ფოსტებს ვძარცვავ,
 კომუნისტებს და ჩეკისტებს დავსდევ.
 მე, ჭანტურია, ვარ უშიშარი,
 ჩეკისტის ტყვია ვერ ხერხებს ჩემს წვივებს, —
 ამ და ამ ტყეში, ამ და ამ ხის ქვეშ —
 ხეაღმად ვიქნები, თუ გსურს მეწვიეთ!

15.

გლეხებმა ნახეს მთლად გაძარცვული
 თავისი დაბის კოოპერატივი, —

ბევრმა დასწყევლა მწარედ მძარცველნი,
 მაგრამ გამოჩნდა აგერ აქტივი—
 კომკავშირელი და ხალხს მიმართა:
 — ჩვენი, ყველასი, საერთო იყო
 კოოპერატივის სულ ყველაფერი!
 ყაჩაღებმა კი იგი წაიღეს
 და აქ დატოვეს მხოლოდ ნაწერი,
 რომ უბრალო ხალხს არას ართმევენ!..
 ყუთები იყო გაუხსნელი ჯერ
 და გაუჭრელი იყო ფართალი,—
 ყაჩაღები შორს ვერ წაიღებდენ,
 ალბად აქ ტყეში სადმე დაფარენ,
 შევიდეთ ტყეში, ვეძიოთ ერთად!..
 ზოგი ნაჯახით და ზოგიც ბარით,
 შეიარაღდა ქალი და კაცი—
 და მთელი დაბა ბუკით, ნალარით—
 ტყეში შეიჭრა ყვირილით მკაცრით.
 ასე დასდევნენ მონადირენი
 მგელს და აგდებენ დათეს ზუნაგიდან..
 მაგრამ აგერ, ეს კომკავშირელი—
 ბუჩქების შორის ყუთებს მიაღვა.
 უცბად შეჰყვია, მაგრამ სასწრაფოდ
 შესცვალა აზრი და ხმაც სხვაგვარად:
 — მესამე ტყეში, არიქა, ხალხო,
 კვალი უნახავთ, გასწიეთ ჩქარა!

16

თითზე იკბინა კოკუტარიამ
 და რაზმს გასძახა:

— ემზადეთ, წავალთ!..

— აბა, შემოდი აქ, კუტალია,

ახალი რაა? გვითხარი ჩქარა!

— კოოპერატივი გაუძარ...

— ვიცით!

— წერილი...

— ვიცით, სხვა რაღა არი?

— ტყეში ყუთები არის, ისინი

ამალამ მოვლენ და კიდეც აი...

— ჰო, ეს კარგია, მოკლედ მოსჭერი!

— სასადილოში ვიჯექ სადილად,

ფოსტის გამყოლიც იყო იქავე,

ქალმა არაყზე მიგვიპატიუა
 (შავთმახუჭუჭა, თვალები შავი).
 დღეგრძელ საუბრის შემდეგ იმ ქალმა
 ვაზნები გვთხოვა (რისთვის უნდოდა?)
 მაგრამ გამყოლმა დაიყრანტალა:
 „— საჯვარის მივალ, დღეს ნუ მთხოვ, დობამ!..“
 — ჰო, კარგად მოჩანს, შენ კუთალია,
 ნილაბოსანთან ნილაბით მიდი,
 კომკავშირულად, ფრთხილად ძალიან,
 ვაზნები მიეცე, ... გადვეი ხიდი,
 მაგრამ ხიდზე კი ფეხი არ შესდგა
 და მოამზადე ასაფეთქებლად.
 ეს შემდეგისთვის. ახლა კი სწრაფად—
 საჯვარის გზაზე წინდაწინ წახვალ,
 ჩვენ კი ყუთებთან გავუტევთ ახლავ,
 ორგან დავაგოთ უნდა ხათანგი
 და გამარჯვებაც ხვალ ვნახოთ კარგი!

17

საჯვარისაკენ ბილიკი კლდეზე—
 გველივით ვიწრო და დაკლაკნილი,
 ძველი თოკივით უღრან ფლატებზე
 ფეხის დაღებით არის ჯღაბნილი.
 ცალმხრივ, სულ ქვევით, შავლევ უუსკრულში,
 ინგური სასტიკ ღმუხილით ბორგავს,
 ცალმხრივ კლდეები ცამდე მისული—
 ყინულით ნალეს კედელს ჩამოგავს.
 ზოგან და ზოგან კლდეზე პირდაპირ
 საუფხურები გამოჭრილია,
 ზოგან და ზოგან დანის პირებად
 კლდის ნაპრალები ამოჩრილია.
 ბილიკი მაინც საჯვარისაკენ
 ზევით მიხობავს როგორც ქვის ჭია,
 სადაც სახერხი მასალისათვის
 ურიცხვი ხელით ნაძენარებს სჭრიან.
 არა ერთგზობას აქეთ ყაჩაღებს
 გაუტაციათ ხისმკრელთ ხელფასი,
 არა ერთგზობას მათ გააჩაღეს
 სროლა და მგზავრი ჩაჩეხეს ხრამში.
 ახლა კი არის ჩასაფრებული
 სულ მცირე რაზმით აქ კუთალია,
 იცდის თოფები მომარჯვებული—
 ბანდიტებისთვის მზად არის ტყვია.

საღამო არის უზადო, სუფთა,
 შორს მეწამულად ცა იღებება,
 უფსკრულში ისმის მეხური სუნთქვა,
 ინგურს მრისხანედ კლდე ეომება.
 დახარბებული ორბები კნავა
 და უფსკრულში ლეშს იკორტნებიან.
 დასავლეთის ცის ბუნდოვან კანვას
 სამკედრო ბრძოლები ეხატებიან...
 აი, ამოჭრილ საფეხურებთან
 ბანდის მოთავემ შემოდგა ფეხი,
 წამოიმართენ სილუეტებათ—
 სამნი არიან... ჭაპმე, ვით მეხი
 გავარდა თოფი... კვლავ სროლის ალი
 კლდეზე სისტიკი კბილით დახტომა..
 და ყველაფერი გათავდა მალე,
 გვამები ხრამმა გულს ჩაიკონა.
 ცოტა ხნის შემდეგ ფოსტის გამყოლმა
 გამოიარა სიმღერით, სტვენით...
 „— ვილაც მოუკლავს ყაჩაღებს მგონი!..
 თოფზე, კეფაზე მოისვა ხელი
 და აჩქარებით ვაჟყვა ზევით—
 შეშინებული გულის თანცქალით,
 უკანკალებდა ცალ წარბის ნერვი,
 პირზე ეყარა ფერი ნაცარის.

18

ხმა დაირბა და დაბაში ეკრა
 ენაზე ყველა მეტყველს ამბავი:
 ტყეში ღნახავს ყუთები ჩეკას
 და იქ მოუკლავთ ორი აბრაგი.
 მათ შორის ერთი ემუხვარის ძმა,
 ხოლო მეორე ვერაგინ იცნო.
 მერე ამბებმა, როგორც მიწის ძვრამ,
 ნაპრალებივით სკდომა დაიწყო.
 ხან აქ და ხან იქ, ვისაც მოასწრეს,
 ყელს ლადრავდენ და გარბოდენ ფრთხილად,
 გახელებული ბანდები წამსვე—
 გამალებული იცვლიდენ ბინას.
 და ყრუ სოფლებში სახლებს უწვავდენ
 კომუნისტებს და კომკავშირელებს,

ქალს ნამუსს ხდიდენ, ბავშებს კუწავდენ,
ჩეკას—მუქარით წერდენ წერილებს.

19

აღმშენებლობა მაინც არ დგება,
მიქრის და მიქრის წინ გაქანებით;
დრომ მოაწერა ხელი ბრძანებას:
— უნდა გარდაეკმნა მთელი სვანეთი!
უნდა ვისროლო კალაპოტიდან
გიჟური ლტოლვა მთის მდინარეთა,
უნდა გადავღრღნა კლდეთა ტინობი
და მანქანების ბაზისი შეეკმნა.
გეოლოგიურ გამოძიებით
მადნეულობა აღმოვაჩინო,
მეცნიერული ცეცხლით ძლიერით —
ხალხი ადათებს გადავაჩვიო.
და გავაშენო არ გაგონილი
კომუნისტური მთის ქალაქები,
ირგვლივ შუშებით ამოქოლილი
ღარბაზები და სასახლეები.
მაღალ მთებს შორის, სადაც ნაძვნარი
მკურნალობისთვის მოსაწონია,—
უნდა ავაგო ნაირნაირი.
კურორტები და სანატორია.
და თვით უმაღლეს თოვლყინულოვან
მწვერვალთა თავზე, სადაც გრავალი
დათარეშობდა ათასწლოვანი.
ვარდის—იისფერ თოვლის ხოშრებით,
მე დავამშვენო უნდა მწვერვალნი
ობსერვატორულ შუშის კოშკებით,
აქ მოისმენენ ეთერის ძალით
მთელ დედამიწის ყველა კუთხიდან,
ყველა ერების და ყველა ხალხის,
ძმურ ნათესაურ ხმას და მუსიკას.
და ამღერდება თვით დიდებული
საკაცობრიო მთლიან ენაზე,—
ბრძოლით და შრომით გამდიდრებული,
თავისუფლების მძლე სილამაზე.

20

მხოლოდ მშვიდ მშრომელ მოსახლეობას
უხტება როგორც მშვიერი მგლები,—

და აბრაგები ძარცვა-მკვლელობას
 ხელს არ უშვებენ თავისი ნებით.
 მრავალჯერ რაზმმა შეუკრა ალყა
 და დააყარა მრავალი ტყვია;
 მაგრამ არ იქნა, ვერ ჩააძალდა
 ის ემუხვარი და ჭანტურია.
 ბევრჯერ ნაბადით დაგორდენ ხრამში,
 ზეწრით და კაბით ბევრჯერ გაიქცენ;
 იმალებოდენ მალიმალ მთაში
 და მთლად სისხლისმსმელ მგლებად გადიქცენ.
 მათი სახელი ისე გაეარდა—
 მით აშინებდენ ბავშვებს დედები,
 ურთერთს წყევლიდენ მათთან შეხვედრით
 წაჩხუბებული დედაბერები.
 მერე დღე დადგა და ემუხვარი
 ტყვიით დაჭრილი გათოკეს მაგრად,
 ჭანტურიას კი ცამ უყო პირი,
 თუ დედამიწამ—მთლად დაიკარგა.

21

მაგრამ ჩეკისტის თვალების ცეცხლი
 კონსპირაციის აზბესტსაც ადნობს,
 და კომკავშირელს მხურვალე ფიცით
 ფრიად იდუმლად ქალმა გაანდო,—
 რომ ჭანტურია, სტუმართმოყვარე
 მწყემსებთან მთაში თავს აფარებდა,
 რა ტყვია-წამალს იშოვის მალე
 თავისებურად დაჰქროლებს მედგრად.

22

რა ლამაზია ეგ არემარე—
 შუა ზაფხულში, სულ ზევით მთებში,
 ნაძვნარზე თოვლი არის მდებარე—
 და ყინულები არ დნება ხევში.
 ნაკადულები რძისფერად ჩხრიალებს,
 მწყემსი ნადირობს ჯიხვებზე ხშირად.
 ნაძვს ქვეშ, ორმოში, სულ ეგულება—
 ჯიხვის ხორცი და თხის სულგუნები.
 შემოსილია მთის ფერდობები
 ალპიურ ჯიშის მაგარ ბალახით
 და დედამიწას ედება თხები
 დამფრთხალი ბელა ხტუნაობს ყალყით.

ამ მიდამოში შეხვდენ ერთმანეთს
 ჭანტურია და კომკავშირელი,
 გადაუარა აბრაგის სახეს
 სასტიკი ბრაზით სიკვდილის ფერი.
 აბრაგს უჭირავს ხელთ მაუზერი,
 ზევიდან ღმუის როგორც ველური,
 ინგურის მსგავსად კომკავშირელი—
 ქვევიდან უბლვერს პარაბელუმით.
 რა მოსწრებული დრო არის ახლა,
 წამში სიკვდილით იღმუვლებს ტყვია;
 ჰეი, ჩეკისტო, გამოჰკარ, ჩახმახს,
 სანამდი აბრაგს არ მოუსწრია!
 მაგრამ აბრაგი რამ შეატოკა,
 ნუ თუ მის ნაბადს ტყვიები ვერ ხვრეტს,—
 ნუ თუ ის ცდილობს შტერი გათოკოს,
 მის პარაბელუმს არ უხრის ეს ქედს?
 ჰეი, ჩეკისტო, დროს ნულარ კარგავ,
 ბანდიტს ესროლე უნდობლად ტყვია!
 მაგრამ რა ხდება, ნუთუ ამ აბრაგს
 ჰიპნოზი მოსავს, ჯადო არტყია!
 აჰა, იელვა ძერჟინსკის ლანდმა,
 რომელმაც ერთხელ უიარალომ—
 შესძახა პაპოვს—მრისხანე ბანდიტს:
 „— შენ ლაჩარი ხარ, მოდი აქ ახლო,
 გადმომეც ახლავ ეგ იარაღი,
 რომ გაგიხვრიტო მე შუბლის თალი!“
 კომკავშირელმაც შესძახა აბრაგს:
 „— რალას აპირებ ახლა, „არწივო“:
 კვლავ შენებურად შემოჰკარ ფრთათფრთას,
 თუ ვერ გავხვრიტო შენი საწვივე.
 დადე, ლაჩარო, ძირს იარაღი,
 ბავშვი გგონივარ თუ დედაბერი?
 მეღუქნე იყავ, გახდი აბრაგი,
 წუწკი, მურღალი და საძაგელი...
 დადე, ქოფაკო, ძირს იარაღი,
 ჰა, ცოფიანო, კმარა. ჩაძაღლდი!..“
 აბრაგი ამბობს:— „რა გინდათ ჩემგან,
 ჩემი მტერია მგელი და კაცი,
 მე ვეფარები ხესა და კლდესა,
 სიცოცხლე მინდა, რატომ არ მაცლით.
 გავარდნილია ჩემი სახელი,
 არ მინდა მოვკვდე ასე უბრალოდ,

ტყვია არა მაქვს ეგ საძაგელი,
 თორემ მოგკლავდი მე შენ უწყალოდ.
 ადათს არ მისდევ უიარაღოს—
 გხედავ, უღმერთოვ, არ შემიცოდებ,
 წითელო, მთებმა სისხლი აიღონ,
 მითხარი გვარი, მაინც ვიცოდე!“
 — ჩენი გვარია კომკავშირელი,
 ჩემი გამზრდელი კომკავშირია,
 არა ვარ ერთი, არ ვარ პირველი—
 ჩვენი საერთო გმირი ხშირია.
 მთებს ნუ უბარებ სისხლის აღებას,
 მას არც სჭირია, არც გაგიგონებს,—
 რევოლუციის რკინის ბრძანება
 თვითონ განაგებს ბუნების ღონეს.
 ადათს არ, ვიცავ და ნუ გგონია,
 მომერეოდი, ლაჩარო, ტყვიით.—
 ჩამოეთრე მავ ბეჭობიდან
 და ხელჩართული ღონე თვით იტყვის!

23

წამი, ნახტომი... შეტორტმანება...
 და შავ უფსკრულის უძირო ნაპარალს—
 ჩაეშვა ორი... მათი გვაწები.
 პირდაღებულმა კლდეებმა ჩანთქა:
 პარაბელუმის მაუზრის გმინვას,
 არც ერთი აღარ დაუტირია.
 ერთს საზიზღართა წიგნში აქვს ბინა,
 მეორის ძეგლი კომკავშირია.

უცნაური მტერი

ა.

— ეს იყო იმიერ-კასპიის მხარეს... — განაგრძო მხედარმა, რა მგზავრები არ მოეშვენ:

— გთხოვთ.

— განაგრძეთ.

— ა?!

მხედარი კინო-ლენტისავით ავლებდა ეპიზოდებს სამოქალაქო ომის ეკრანზე... ხომალდი აღმასი შუბლით მიაპობდა გურგანის ზღვას, ნავთის ქალაქიდან ლუზა რომ აუშვა კრასნოდარსკის მიმართ.

ქარი გაათრებთ ხევდა დროშას ანძაზე, მაგრამ ხალხი მაინც არ სტოვებდა ბაქანს მხედრის საუბარში...

მზე სადღაც ზორს, ზღვის ჰორიზონტზე დაეშვა, თითქოს ცეცხლის ბურთი ჩავარდაო აუზში, რა ოქტომბრის თვის საღამო აიფაფრა...

— მერი?

— მერი, და... იმ რაზმში, რომელიც გაიგზავნა თეთრების წინააღმდეგ და რომელსაც მეთაურობდა ძველი ბოლშევიკი მუშა, ამხ. ლიაძე, მეც ვიყავი; ეს იყო თურქესტანში, გაათრებულ სამოქალაქო ომის დროს, თეთრები შიდა გუბერნიებიდან რომ ვიფრინეთ და განაპირა მხარეებს შეაფარეს თავი.

ჩვენი რაზმი ჩვეულ გამარჯვებით მიიწევდა წინ, მიუხედავად იმისა, რომ მტერი მრავალრიცხოვანი იყო, კარგად გაწვრთნილი, უკეთ შეიარაღებული, ჩაცმული და მაძლარი, გამოცდილი სარდლებით, ინგლისელთა დახმარებით ინდოეთიდან...

ჩვენ ნაკლი ბევრი გვქონდა, მარა გვქონდა ისეთი უპირატესობა, რაიც მოწინააღმდეგეს აკლდა; ეს იყო რწმენა გამარჯვებაში, იდეა, და ჩვენ გამარჯვებას-გამარჯვებაზე ვკეცდით...

ჩვენს მხარეზე იყო ამ მხრის მშრომელთა გული, შველა, და ამ აღფრთოვანებით არ ვიცოდით უკან დახევა...

ისინი აღგენდნენ თეთრების ზურგში მოთარეშე პარტიზან რაზმებს და რა შეგვაჩერებდა?!

ბ.

— საშინელი პაპანაქება სიცხე იღვა...

გადატრუსულ, თვალუწვდენ ქვიშიან მიდამოებს ნატისუსალი ასდიოდა... ბუჩქნარი, ბალახიანი არე იშვიათად გვხვდებოდა...

იყო აქა-იქ იურტები, კარვები და მცხოვრები სართები ხანდახან- სადმე გზად შემხვედრი ზღაზენით მდენ დაღლილ აქლემთა ქარავანებით, ოაზისის ძეგნად კისერი რომ გაუწვდიათ...

მივდივართ...

ხშირად ტიტველნი, ფეხშიშველნი, შიმშილით და ავადმყოფობით შეწუხებულნი, მაინც თამამად ვლახავთ დაბრკოლებებს, მარა უწყლოობის თანამგზავრობა გვიჭირებს საქმეს.

მიუხედავად ამისა, არც ერთ წითელ ჯარისკაცს შუბლი არ შეუქმუხვია, თუ არ მივალვით მხედველობაში მათს უკმაყოფილებას მტერთან შეხმის დაგვიანებით...

— ო, სად არიან?

— დაგვიდგენ წინ, თუ ბიჭები არიან!

— ჰო, კარგი, ნუ ხარ ტრაბახა, ალიოშა!

— ეინა? მე?! ჰმ!

სიცილია...

— ალბად მალე!

— ა?!

და თითქოს საზეიმოდ მიდიანო, გაისმის ხუმრობა სიცილში, ხშირად სიმღერაში რომ გაღაღის.

— ვანია, ეს შენი გარმოშვა არ უნდა მოიშორო? მე ეს თოფი და ჩანთაც ძლივს დამაქვს, და... შენ?!— ეხუმრება ნამატროსალი ალიოშა ასტრახანელ მებაღურს, რომელიც უკვე მესამე წელია ჩვენს რაზმშია, და დასვენების დროს ხომ ისაა თავისი გარმონით გაშრობი.

— ჰო, არ ვიცი, შესვენების დროს ტლინკვა რომ მოგინდება ხოლმე, რაზე დაიწყებ, თუ არ დავუკარი ამაზე?!

— ამხანაგებო! ფრთხილად!— ისმის უფროსის ხმა და რაზმი ფლატეს ამოფარებით გაუყენა...

— რაა?

— რა, და... შეუმჩნევლად... თვალი არ მოგვკრან...

— ოჰ, სადაა ერთი ყლუპი წყალი!

— გამოილია?

— ჰმ!..

ახლაც ისეთ ადგილზე მოვხვდით, რომ ახლო არსადაა წყალი და ოთხ-ამდე სახედარი მცხოვრებლებმა რომ გვათხოვეს წყლიან გულდებით, უკვე დაცლრილი მოგვეყვებინა ცოტა-ღა მარაგი.

— სეღიმ, არსადაა აქ წყალი?— ვეკითხები ახალგაზრდა პარტიზან სართს, რომელიც სართების პარტიზანთა უფროსმა გამოგვაყოლა მეგზურად, და რომლის უცოდინარიც აქ არა იყო-რა.

— არსად... მარა, თუ ცოტაოდენ ხანს მოიცდით, ა? გავაჩენ!..— ამ სიტყვებით ის იყო ვირებისთვის უნდა დაეველო თავს, მარა რაზმის უფროსმა შეიჩერა:

— არა, დაგვიანდება... და, დაგვიანება კი ჩვენს განადგურებას თუ არა, დროებით დამარცხებას მაინც უდრის; ბრძოლაში სისწრაფეა საჭირო და დროს დაუკარგველობა. ვასაც წყალი უნდა, ის თეთრების ხელშია. ერთი ჩვენებური დარტყმა და, არამც თუ წყალი, არამედ...

ალარ დაუთავებია უფროსს; ის მარდად და მტკიცედ მიაბიჯებს წინ, რწმენით სავსე გამომეტყველებით...

ამალამ უნდა შევებათ მტერს, რომელიც დაბანაკებულია ისეთ ადგილას, რომელიც ამ მხარეში ოაზისად, წალკოტად ითვლება...

იქ იყო ერთად-ერთი მდინარე, ბაღები, ამწვანებული ტყე, მინდორი, ქედი, რომლებიც თავის რკალში მოუქცევია თეთრგვარდიელთა ჯარს...

წითელმა ჯარმა უნდა აიღოს ის ადგილი, რაიც დიდ მსხვერპლს მოითხოვს, მარა მაინც უნდა აიღოს; არაა ისეთი სიმაგრე, წითლებმა რომ არ აიღონ, და ესეც უნდა აიღონ. ეს ადგილია უკანასკნელი საყრდენი მტრის, ამ ადგილის აღება მისი საბოლოო განადგურებაა ამ მხარეში...

და, ვინ იქნებოდა ამაში მთავარი როლის შემსრულებელი, თუ არა ჩვენი მრავალჯერ ამაზე უარეს პირობებში გამარჯვებული რაზმი?!

მცირე ძალა სხვა მხრით მიდის შეტევად, შუბლზე, რათა მტრის ყურადღება თავისკენ მიაჯაჭვოს; ჩვენ კი, ჩვენ... მერე გაიგებთ საიდან ვუტყვით... წაართვი მოწინააღმდეგეს ეს ოაზისი და მოისვენებ... ამ მხარეს მოუტან შევებას, სიხარულს...

და, უშიშარ ლიაძეს მიჰყავს ერთგული რაზმი...

8.

— მტერს, როგორც გითხარი, საუკეთესო ადგილი ეჭირა, როგორც ბუნებრივ სილამაზით, სიუხვით, ისე სიმაგრითაც...

ყველა უპირატესობანი მის მხარეზე იყო.

ისეთ მაღლობზეა გამაგრებული, რომელსაც მხოლოდ ერთის მხრით სკირია დაცვა; და მასაც მხოლოდ აქ დაუგროვებია ძალა.

აქედან გველის ის.

მეორე მხარე ისეთი მიუვალრა, რომ მართლაც არ საჭიროებდა დაცვას, მარა გამოცდილ სამხედრო პირთ არ უნდა გამოჰპარვოდათ ეს; უსათუოდ შეცდომა იყო, ან, შეიძლება, უფრო სითამამით მოუვიდათ, ალბად არაფრად ჩავვაგდის, იქიდან არ გველოდენ; იქ მისვლამდე კარგა მოზრდილი უწყლო უდაბნო უნდა გაგვევლო და, თუ დაეძლევდით, ვერ მოისაზრეს...

ასეა თუ ისე, ეს მხარე ბედისანაბარა იყო მიტოვებული; ეს ჩვენ შევიტყუთ...

ასეთი იყო ჩვენი ძიების ცნობა...

აქეთ წაგვიყვანა უფროსმა.

სელიმა გვერდზე მისდევს.

ჩვენთვის უცნობი აქაურობა, სელიმასათვის არაა ძნელი გასაყვლელი,

განდევნე მტერი იმ ადგილიდან და მერე იწყება საუცხოო მოსაგლეინო ადგილები, სადაც ბამბა პირველ რიგზეა...

მათი ბანაკი კარგა შორი მანძილის შემოვლას ითხოვდა, და ჩვენ ისე უნდა გვევლო, რომ დაბინდებამდე მიგვეღწია, ამის გამო, ჩვენი რაზმი, რათა გზა მოკლედ მოგვეჭრა, სხვა მხრით წავიდა...

— არ გაბედოთ ამ წყლის დაღევა! — გაგვაფრთხილა უფროსმა, რა სათბურებს წავაწყდით ალაგ-ალაგ ჭაობებით და ზოგმა დააპირა ყელის გასველება.

თუმცა ძალზე დაქანცულები ვიყავით, მაგრამ მაინც დაყოვნება არ შეიძლებოდა. მტკიცე ნაბიჯი, აღფრთოვანება, გაურკვეველი მომავალი დარტყმა და, ერთბაშად ავანგარდი შეჩერდა, შევჩერდით ჩვენც...

— რა?

— ა?!

პასუხი არაა ამ ჩუმ შეკითხვით გაკვირვებებზე.

გვეგონა: ჩასაფრებულ მტერს წავაწყდით და ბრძანებას ვუცდიდით უფროსისაგან, მაგრამ ის, ჩვეულებრივის სიღინჯით ათვალეოვდა არეს, რა ასწია ხელი ჩვენს შესაჩერებლად და ჭოგრით იწყო ყურება.

მიუხედავად იმისა, რომ წინ გაგზავნილ და აწ უკვე დაბრუნებულ მძიმელებისაგან ვიცოდით გზის თავისუფლობა, მაინც ვფრთხილობდით... ასეთია სამხედრო მოთხოვნა, და...

ასეა თუ ისე, მტერი მაინც შეგვეჩვენა...

— მტერი? — იყო შეკითხვა.

— დიალ, მაინც მტერი, რადგან, ალბად, ნახევარი საათით მაინც შეაჩერა ჩვენი წინსვლა...

შეჩერდა მხედარი, რა ღიმილი მოსწყდა.

მგზავრთა სმენა დაიძაგრა...

— დიალ, წავაწყდით მტერს და ისეთ უცნაურ მტერს, რომელზედაც ბოლოს ბევრი ვიცინეთ, და რა თქვენც გაიგებთ, ალბად მოგწყდებოდა პირზე ღიმილი...

— მაინც?

— გეტყვით... რადგანაც მტერს ჩუმად უნდა მიეპარვოდით, მისთვის მოულოდნელ მხრით, ნაბრძანები გვქონდა უფროსისაგან, ვიდრე მათ არ შევეჩვენებოდით, მისი ბრძანების გარეშე თოფი არ გვესროლა და, ახლა რაზმი ხიშტებით ებრძოდა ასეთს არაჩვეულებრივ მტერს და უამრავ მტერს, რომელსაც დედამიწის ფერიდან მხოლოდ იმით გაარჩევდი, რომ იძროდა...

— სელიმ?! — ღიმილით გადახედა უფროსმა მეგზურ სართს, თითქოს კითხვით.

— ეს ვერნები, თავისდღეში არა ყოფილან ამდენი აქ, და საიდან გაჩნდნენ?! — თითქოს შერცხვენით და ბოდიშით წარმოსთქვა სართმა, თითქოს თავის თავს აბრალებდა ამ დროებით შეჩერებას, რადგან მეგზური იყო და ყველაფერი უნდა სცოდნოდა; ასე სწამდა მას; თან ჩვენი დაქვევების ეშინოდა, მარა, მის გულწრფელობაში ეჭვი არავის შეგვესლია; მართლაც ისეთ მტერს წავაწყდით, რომელმაც ერთ ადგილას არ იცის დგომა, მოძრაობა, ადგილს იცვლის, და... თქვენ ალბად დაგაინტერესათ ამ მტერმა არა?

— რასაკვირველია.

იყო დათანხმება აქეთ-იქიდან და ლოდინი გაგების...

დ.

— ისტორიიდან ვიცით, რომ...—განაგრძო მხედარმა—ძველად, თუ ლეგენდა არაა ეს, რომაელთა მხედართმთავარი პომპეუსი პონტის ზღვას რომ გადმოვიდა, საქართველოზე გავლით აზიაში შესასვლად, დაჰყვა თურმე მტკვრის ხეობას, და თითქოს თქვა, აქაურ მაღალი მთებით და ბუნებრივ სილამაზით დატყვევებულმა:

— „თითქოს განგებ აზიდულან, ღმერთების მიერ, ეს ტიტანი მთები, რათა თავის წიაღში დაიფაროს ეს ლამაზი და კეთილშობილი ხალხი“—ო... თურმე ხელი არ ახლო და განაგრძო გზა, გადავიდა კახეთის სანახევებში, ალბად შირაქში, და აქ კი ერთმა გარემოებამ შეუშალა ხელი მის წინსვლას, უამრავ გველების ხროვას წააწყდა, რომელნიც მის ტიტველკანჭიან ლეგიონერებს სამაჯურებად შემოეხვიენ და, ამიტომ ყველგან გამარჯვებული რომაელები უკან გააბრუნეს, თუმცა უმახვილო იყვნენ, მაგრამ საზარელ სისინიტ, ორთითა ენის წინ გამოგდებით, ბევრ ლეგიონერს აღარ დააცალეს გამარჯვების დაფნა, გაგზულეს...

ამ ოხუნჯობაზე გემზე სიცილი ატყდა...

— ასეთივე ამბავი მესოპოტამიაში და სპარსეთშიც ხომ მოხდა...—ჩაერია მოხუცი ბოცმანი, რა ჩიბუხს მოუკიდა და მოაჯირს მიეყრდნო.

— სად?—ეკითხება ქალი.

— მდინარე დიალას მიდამოებში, მსოფლიო ომის დროს, როდესაც რუსეთის შორს შეპტრილი ჯარი მიდიოდა ბალდადისაკენ, ინგლისელ ლაშქართან შესაერთებლად, ოსმალთა წინააღმდეგ, და დიალას სინაპიროზე წააწყდა უამრავ გველების ქარავანს, შვიდი ვერსის გაჭიმვით რომ მოედინებოდა, და ჯარს მოუხდა გზის აქცევა... ბოლოს ადგილობრივ მცხოვრებ ქურთების დაკითხვიდან გამოირკვა, რომ ის უამრავი გველები ყოველ შუადღეზე საიდგანლაც მოდიან ხოლმე, თურმე, წყლის დასაღევად დიალაზე...

— დიად, სწორეა... იქ მცხოვრები ქურთები, მათი გამოჩენის შიშით, რა გაზაფხული მოატანს, მარტშივე აიყრებიან ბარიდან და მთებში იხიზნებიან შემოდგომამდე...—დაატანა მხედარმა.

— ბევრი ყოფილა აგეთი მაგალითები. აი, თუნდაც ძველად, ჩემს ახალგაზრდობისას, მახსოვს, მაშინ ბალტიის ფლოტში ემსახურობდი,—განაგრძო ბოცმანმა—პეტერბურგში, ნევის ნაპირზე, სადაც აუარებელი ფქვილის საწყობები იყო, ყოველ საღამოს, ხუთ საათზე, გამოეფინებოდა უამრავი ვირთხები წყლის დასაღევად და არავის ერიდებოდენ; რით არა სცადეს მათი გაჟლეტა. ერთხელ მთელი უბნის აფეთქებაც კი უნდოდა სულელ მეფის მთავრობას, მარა ვერაფერმა უშველა, პირიქით, ყოველ მათ საწინააღმდეგო იერიშის შემდეგ უკან დაბრუნებულმა ვირთხებმა ბევრი დაგლიჯეს ბავშვები და მათ საწინააღმდეგოდ გამოყვანილი ჯარისკაცები; ბევრჯერ გადაატარეს გზის მტკეპნი მანქანები, მაგრამ ამაოდ...

— არაა გასაკვირი... შარშანწინ, მაგალითად, გროზნოს მთებში შეუარებულ ბანდიტების წინააღმდეგ გაგზავნილ პატარა რაზმს უამრავი გველები რომ დაე-

სია და ზარალით უკან დაახევინა?!—ჩაერია ვინმე, დერბენტელი ლეკი ღიმი-
ლით.

— ალბად გველებიც ბანდიტებს ეხმარებოდნენ, ა?!—არ იშლის მხიარული
ბოცმანი.

ატყდა გულიანი სიცილი.

— თუნდაც ის ამბავი, ამერიკის, ვგონებ ოგაიოს შტატში, რომელიღაც პა-
ტარა ქალაქის მახლობლად ტყეს ხანძარი რომ გაუჩნდა და იქიდან დაძრული უამ-
რავი გველები ქალაქს შეესია, მცხოვრებნი გაიქცენ... ბევრი მაგალითები შეი-
ძლება მოვიყვანოთ ასეთი, მაგრამ ვგონებ—თავი მოგაწყენეთ მაგალითებით და
სჯობია ისევ ჩვენს ამბავს დავუბრუნდეთ... ჰო, სად შეეჩერდი? ჰმ!..

— უცნაურ მტერს რომ წააწყდით...—მოაგონა მგზავრმა მხედარს.

— ჰო, და...

— თქვენც გველებს?!—მოუთმენლობს ქალი.

— არა.

— მაშ?!

ა.

— როგორ ვთქვა, სახელი ვერ დავიხსომე, რაღაცას ეძახიან სარტები... ეს
არაა გველებივით, ან ვირთხებივით მავნე; თითქოს ხელიკია, ან ნიანგი, ფორ-
მით, მაგრამ პატარა, არც ხელიკივით მარდია და არც ნიანგივით ნელი; ფერად,
წლის სხედასხვა დროს, მიწის ფერს ვერ ერჩევა, და ალბად ამიტომაც იყო,
რომ ისე წავაწყდით, ვერ შეგვიმჩნევია... საშინელი მყრალი სუნი ასდის, ზაფ-
ხულში ხომ პირი სულ ბუზებით აქვს გამოტენილი...

— ალბად ამფიბია, ტრიტონი, ქამელეონი? ა?! თქვენი აღწერილობიდან
ჩანს, რომ ის უნდა იყოს!—ერევა ისევ ქალი.

— არ ვიცი, შეიძლება... იქნება კარგი მხედარი ვიყო, ვიცოდე ჩემი საქმე,
მაგრამ ზოოლოგიაში რაღაც ვერ ვარ დახელოვნებული და...—გაიღიმა მხე-
დარმა მხრების აწევით.

— მერე?

— ვერ გავაბრუნეთ, პირდაპირ ხიშტებზე მოდიოდნენ, გზის გაკვალვა აღარ
შეიძლებოდა და მართლაც და ყველგან გამარჯვებულნი, ახლა ამათ დაგვა-
ბრუნეს, სხვა გზით წავედით, რამაც მეოთხედი კილომეტრი მაინც წაგვართვა.

რაზმელები თუმცა ბრაზობდნენ პირველად ამ შემთხვევაზე, უკვირდით ეს
ამბავი, მაგრამ შემდეგ დიდ ხუმრობად გადაექცათ; გზაში ვინ იცის რას არ
ლაპარაკობდნენ, როგორ არ ოხუნჯობდნენ:

— მიშა, როგორ გიცვალეს ფერი?

— თორემ, შენ ნაკლებად, აი!

— ეს ჩვენი ტრამალის ტურა როგორ უქნევდა ხიშტს, თითქოს საბარა-
ვად ყოფილიყოს.

— ჰო, კარგი, შე კონცხის ბუ!

— არა, პეტროვმა თოფი ფეხზე რომ შეაყენა?!

— ჰმ!

— კინალამ წამართვეს თოფი იმ ვერნებმა, და!..

— ხა! ხა! ხა!..

ამ ხუმრობაში გზა თანდათან იკეცება...

— რა სიცხეა! კვერცხი რომ დადო ქვიშაზე, ორ წუთში შეიწვის.

— ჯერ კი თავი მეხრუკება და!..

— სულ ერთი არაა, შენი თავიც ხომ კვერცხსა ჰგავს?!

— ამ კვერცხის ნაჭუჭში ცოტაოდენი გული მაინც არის და ამის თავში ერთი ციცქნა ჭკუაც რომ არაა?!

— რად იცი ხოლმე, ანდრი, ახირება?!

და, ისევ სიცილი...

— ჰმ! რა გოგო იყო წელან რომ გადაგვიბრუნა წინ, სართების იურტებში!

— ვაი თუ ყელზე დაგდგომოდა?!

— არა უშავს-რა, მოვინელებდი...

— შენ ხომ არა გწყინს, სელიმ?

— მე? რად?! ერთი ამ თეთრებს მოვუგრიხოთ კისერი, და მერე თითო გოგო ყველას ფეშქაშ!..

იცინის...

— ა?!

— რა?

— სუ!.. იქ ვილაკეები მოძრაობენ!..— იძლევა გაფრთხილებას სელიმა, კისერი წაიგრძელა წინ, ისედაც პატარა თვალები უფრო დაჭუტა, ზემოდან ხელის წამოჩრდილებით, პატარა ტყიან ქედს რომ მიუჯახლოვდით.

— ამხ. ლეო, შენი ასეულით იჭიდან, შემოვლად!— მომმართა რაზმის უფროსმა და მიმართულება მიჩვენა.

— არის!

სელიმა ჩემთანაა...

— ცოტა ხანს აქ მომიცადეთ—მეუბნება სელიმა.

ასეული დაბლობით მიმყავს.

ეს თქვა და ბალახებში შესრიალდა გველივით.

კარგა ხანს ველით; პოზიციებს ვიჭერთ. ჩვენი რაზმის მთავარი ძალა ახლა ჭირდაპირ მიჰყავს უფროსს.

— ამხ. უფროსო, ეს თვალებ მოპრუწული იმათი ჯაშუში არ იყოს, და... ა?—მეუბნება თანაშემწე.

— ო, არა მგონია, პავლო, ნუ ხარ ეჭვიანი.— მივუგე, მაგრამ თადარიგი მაინც დაჭერილი მაქვს.

დაძაგრული წუთები დამალავ ლოდინში...

რაზმელების თვალები ვილაცას ეძებენ თოფ-მომარჯვებით...

ბუჩქნარიდან თოფმა იჭექა.

სროლებში შერეული სმენა ადვილად იგებს ტყვიის მიმართულებას; ეს სელიმას გზაზეა მონამართი...

ასეული შარაშია გაშლილი და ვინ იცის რამდენი თოფის ლულა გაჰყურებს ქედს...

ბალახებში გადაფოფხვით დავძარი წინ ბიჭები.

— სსუ!..

თითქოს გველის სისინიაო, გაისმა ბალახებში და ჩემთან სელიმა მოძვრა...

— ვინ არიან?

— რუსები...

— როგორ თუ რუსები?! რომელნი?

— ისინი, პაგონებიანი...

— ვის ესროლეს?

— მე, მაგრამ, თავში ვერ... აი ფაფახი გამიხვრიტეს...
იციან.

ჩემს თანაშემწეს შერცხვა წელანდელ დაქვებზე, რა გადაუხედე ღიმი-
ლით, სელიმზე...

— ბევრი არიან?

— ასე, ოცამდე, ალბად...

— მძიებლები იქნებიან...

— არა, ვგონებ ბერაა.

ალყა...

გააფთრებული დაშენა...

თუმცა ორმა თუ სამმა ამხანაგმა დაიკენესა ჩემს ასეულში, მაგრამ ბერა
მანც მოგხსენ.

— გარბიან?

— ვერსად!

ვინც სცადა გაქცევა, ტყვია ეწევა...

ოლა კი, სიცხით სახე რომ ასწვია, უშიშრად გადადის ერთი დაქრილი-
დან მეორეზე.

— ოლა ვინ იყო?—იკითხა მგზავრმა ქალმა.

— ოლა?! ჰმ! ის ჩვენი რაზმის სათნოების და იყო... ის...—და მხედარმა
თავი ჩაღუნა, პაპიროსს უბწირა—ვინ იცის სადაა ახლა...

ვგონებ ეს თქმა მოსწყდა დაბლა.

პაუზა...

ქარი ქშუის, ალბად ქარიშხალს წინამორბედობს, და ტალღა ყირაზე
დგება...

— ა?!—ქალს ღიმილი აუელვდა.

— უკანასკნელი ნახვა იყო აშხაბადის ლაზარეთში, დაქრილი რომ ვი-
წევი, და...

ალარ განაგრძო მხედარმა, ეტყობოდა გული ღალასთვის გაეყოლებინა, რა
თეთრების კონტრ-შეტევაზე დაშორებოდნენ ერთმანეთს; ბევრი ეძებნა, მაგრამ
ველარ ენახა, ტაშკენტის ფრონტზე რომ ეკრათ თავი ამათი რაზმისთვის...

3.

— ისინი ვინ არიან?—წარმოსთქვა რაზმის უფროსმა, და ქოგრი მიმართა
შორს, რა უკვე შეგუერთდი ისევ, —განაგრძო მხედარმა.

— ა?!—დავჭიმე ხელვა.

ჩვენსკენ მოურიდებლად მოქროდა ცხენოსანთა რაზმი.

— ეს ჩვენებია, აქაური მოთარეშენი თეთრების ზურგში.— მზობს სელიმა სიხარულით, და მართლაც, წითელი დროშის ტრიალზე ვინ არ იცნობდა მათს გაუკაცობას. რა მოგვიახლოვდენ, შესდგენ და შესძახეს:

— გაუმარჯოს წითლებს!

ორმა მხედარმა, შუბებზე წამოგებული თავები გადმოაგორეს რაზმის უფროსის წინ.

ცხენებიდან ჩამოხდენ.

— ვინ არიან?

— მათი ოფიცრების თავები!

იყო მოთარეშეთა მეთაურის ლიმილიანი პასუხი, რა ხელი გაუწოდა რაზმის უფროსს.

— მახმუდ საფფარა, თავისი ორმოცდაათი ცხენოსანით თქვენს განკარგულებაშია.

— გმადლობთ, ამხ. მახმუდ.

— ჩემი კაცი ზომ არ მარცხვენს თქვენთან?— და ამ თქმაზე სელინს გადახედა.

— ო, ყოჩაღია!

სელიმა იღიმება, მასში მოჩანს დაფარული სიამაყე რაზმის უფროსის მიერ ამ შექებაზე.

— აბა, სელიმ!— მხარზე ხელის დადებით რაღაცა უთხრა მახმუდმა ძავიანთ ენაზე გვონებ დარიგება...

სელიმმა თავი დახარა ნიშნად თანხმობის...

— ეს ერთი კი ცოცხლად ფეშქაშ!— მახმუდმა ხელებ უკან გაკრული ოფიცერი წინ წამოაგდო.

ეტყობოდა ახალგაზრდა იყო, მაგრამ დიდხანს გაუპარსავი წვერი ისე გაბანჯგვლოდა, გეგონებოდათ ჯუნგლიდან გამოვარდნილი ველურიძო.

მახმუდმა სცადა დაეჭოქებინა უფროსის წინ, მაგრამ მან გაიბრძოლა, მხარი ჰკრა, ამაყად შეხედა, და მერე რაზმის უფროსს მიმართა:

— ჩვენ მტრები ვართ ერთმანეთის, შეგიძლიათ უბრძანოთ დახვრეტა!

— მაგას მოვესწრებით, მაგრამ...— რაზმის უფროსის ხმაში პირველად შევნიშნე კანკალი.

ის მიუახლოვდა, ხელები მხარზე დააწყო ტყვეს და თვალებში ჩააშტერდა.

— ჰმ!

— ა?! გოგი! შენ?!

— დიად! მიცანი?!— შეხედა, შეკრთა, უკან დაიხია, თითქოს გაღიმება სცადა, კიდევ რაღაცის თქმა, მაგრამ თავი ჩაღუნა— სოსო?!

საშინელი სულიერი ბრძოლა ორივეში...

— ამხანაგებო! ჩემი ღვიძლი ძმა, რომელიც მსოფლიო ომის დროს კარბატებში მეგონა მკვდარი, და...

რაზმის უფროსმა თავი ჩაღუნა.

რაზმელებში და მოთარეშეებში უცნაური გაკვირვება აღიმართა.

— ჰმ! დამცინის ეს საფუარა?! რაღა ჩემი ძმა წარმოადგინა კოცხალი?! იცოდა თუ რაა?! მცდის?!—აღბად ამ აზრმა თუ გაუელვა უფროსს, რომ რაღაცა უცნაურად გადახედა მახმუდს, რომელიც, თითქოს უხერხულობას გრძნობდა უნებურ ძმა-ძმას რომ შეახვედრა თუ რა იყო, დამნაშავესავეთ ჩაჰკიდა თავი და ტყვეს თოკის შეხსნა უწყო.

— რაჰმის უფროსი შედრკა?—წამოსცდა რომელიღაცა რაზმელს, დაბლა, მაგრამ უფროსის ყურმა არსად გაუშვა.

— რაო?!—თითქოს დაჭრილი ვეფხევივით დაიღრიალა და გასწორდა, მთქმელს ერთი მრისხანე შეხედვა ესროლა, და მომმართა, ძმაზე თავის გადაქნევით:

— ტყვია!!!

— ამხ. სოსო!.. ძმაა მაინც... გაიგე, გამოკითხე. ვინ იცის რა პირობებში მოხვდა მათთან, ა?

— ლეო, მე ვთქვი და მორჩა! მტერი მტერია, ძმაა თუ სხვაა!

ამ სიტყვებით გაბრუნდა, შორს დაიწყო თვალიერება... ეტყობოდა აღელვებას ვერ ფარავდა... ვინ იცის რა სულიერ ბრძოლის ცეცხლში იწოდა, მაგრამ ესმოდა მოვალეობაც რევოლუციის ამაყ ჯარისკაცს ოქტომბრის საღამოზე...

სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში ძმებშიც იშვიათია, თურმე, დანდობა... ორივე ძმაში იბრძოდა ახლო სისხლი და იდეა...

— იარ!—ჩემს ბრძანებაზე, მორჩილად, გაბედულად გადადგა ნაბიჯი გოგამ ხევისპირად...

— გეთხოვა პატიება ძმისათვის. — მივმართე ტყვეს.

— არადროს!—იყო ამაყი პასუხი, ვერ მივხვდით რად.

ზ.

— ა?!—სელიმა არასასიამოდ იყურება წინ, რა დავიძარით.

— რაა, სელიმ?

— რა, და...—ხელი ჰორიზონტზე გაიშვირა; საიდანაც ღრუბელთა ქარა-ვანები წამოიშალა უდაბნოში დაღლილ აქლემებივით, და ქარმა იალქნები აუშვა.

— სამუმი?!

— არა, მარა... მაინც არაა სასიამო... წვიმა, ატალახება, ბრძოლაში ხელის შეშლა... აღბად ამაღამ დავეტაკებით მათ, და...

სალამო აიფაფრა, რა მზემ პირი იბრუნა საითლაც...

დასიცხული ბიჭები ღონეზე მოდიან...

სიგრილი საამოდ უელის ყველას და არაფრად აგდებენ ქარით აყენებულ კორიანტელს...

ეს კორიანტელი ხომ ფარდაცაა მტრის თვალისაგან დასაფარად...

შორს ელვამ იალა მტრის კისერზე ქარქაშით მოწყვეტილ ხმალივით მზეზე...

— ამხ. მახმუდ! მტრის უკან დასახევი ხიდის აფეთქება!..—დაარღვია უფროსმა სიჩქმე ძმასთან შეხვედრის შემდეგ, პარველად.

— მახმუდ საფუარა მზადაა!—და ამ სიტყვებით გაჰქუსლა სართმა, თავისი კაცებით, საითლაც...

კოკისპირულ წვიმას ველოდით, და ცამ კი რამდენიმე წვეთის გადმოგორება ძლიერ მოასწრო ცრემლივით, რადგან ქარის მაგარმა სილამ ღრუბლებს. საითლაც ნიულოცა ყბა...

ცოტახნის შემდეგ ქარმაც უკლო ჭირვეულობას და ხაღლაც გადიჩება...

დაბინდა, როცა უკვე მივედით მთის იქითა მხრით, საიდანაც მტერი არ გველოდა; მისი ყურადღება მიჯაჭვული იყო ჩვენი სამანევრო რაზმისკენ, შუბლზე რომ ურტყავდა...

დავბანაკდით მოხერხებულ ალაგს...

ყველგან გუშაგები...

წავივარდით და ვირებს დავუარეთ, თუ სადმე საპალნეებში კიდევ იყო წყალი, თბილისის წვეთ-წვეთად გავიწილეთ და მივეყარენით აქა-იქ, ფოფქერდში ჩაყუდებულებმა; მარა, ძილი ვის ეკარება თვალზე! ველით რაღაცას; თუმცა ძნელია ლოღინი, მაგრამ, მაინც ველით... ველით მტერს, ველით დილით შეტევაზე გადასვლას...

— წყალი, აჰ, წყალი!...

აი, ნატერა ყველას ტუჩებს რომ სწყდება.

კათხები ყველას დაცლილი გვაქვს...

პაპიროსის მოწვევაც არ შეიძლება, გავვთქვამს ლამეში...

სიჩუმეა... მხოლოდ მინდვრის მწერებს გაუბამთ დაუსრულებელი ბაიათი, და შორი მდინარის მხუილი გვეძახის, მტერს რომ უჭირავს.

მთვარემ დაიგვიანა ამოსვლა, ნაზუქივით რომ იცის ხოლმე ამოგორება და ეს ჩვენი სასარგებლოა; ლურჯ თალზე მხოლოდ ვარსკვლავები, ბრილიანტებად...

— დილას, რიყრაყზე, რა ვარდის თითება აერორა შავ ნაბადს მოაცლის ქვეყანას მხრებზე...

— შეტევა?!

— ჰმ!..

თ.

— დადგა სანატრი გადამწყვეტი დროც და რა დილამ ნისკარტი ჰკრა სიბნელეს, გაისმა ბრძანება, ჩუმად, შეტევაზე გადასვლის. სწრაფი ნაბიჯით გავსწიეთ, ვიცოდით, რომ სისწრაფეში და მოულოდნელ დარტყმაშია ომის მოგება. ავფოფხდით ფლატეებზე, ნაპრალებზე, ბუჩქ-ბუჩქ, ვისაც როგორ შეეძლო, რომ უცბად დაგვერტყა ზურგიდან; მტერი ისე იყო გათამამებული ინგლისელთა შველით, რომ გუშაგის დაყენებაც არ ეფიქრა აქეთ; იმ ღამეს თურმე ქეიფში იყო სარდლობა, და სადღეგრძელოებში ჩვენ ბრბოდ გვნათლავდა; ეს ჩვენ შემდეგ გავიგეთ.

გამარჯვებას თათქმის აღრევე ვდღესასწაულობდით; ამისი იმედი გვქონდა, და რწმენას ხომ დიდი გავლენა აქვს ადამიანზე...

და, იმ დროს, როდესაც მიზანთან უკვე ახლოს ვიყავით, ამ სიჩუმეში ერთბაშად გაისმა საშინელი ღრიალი ჩვენს ზურგში, რამაც შესძრა არე, კითქოს ათასეული ქვემები იყფებოდა და ყუმბარები დედამიწას ბღღვნანო.

სახტად დავრჩით.

— რა იყო? — იკითხა რომელიღაც მგზავრმა.

— რა, და... თქვენ წარმოიდგინეთ, ოთხასმა ვირმა ყოყინი რომ მორთო, რა კონცერტი იქნებოდა!

— ვირების კონცერტი?! — კისკისებს ქალი, მგზავრთა ხარხარში.

— დიად, ვირებმა გაგვცეს. ამა მტრის ყურს მიესმა ალბად, რომ დიდ-ძალა აქეთ მოგვაყარა.

საშინელი ბრძოლაა...

ვირების ყოყინს ბანი მისცა ზარბაზნებმა, თოფების დაშენაში ტყვი-მფრქვევი კაკანებს, დედამიწა იძვრის, ავარდნილი ბოლი ჰაერს ამღვრევს და დენთის სუნი ჟღენთავს ყნოსვას; იარაღთა ლულა ალის ენებს ჰყოფს, თითქოს ვილაკას აღიზიანებსო, და წითელი და სამფერა დროშები ერთმანეთს არ უთ-მობენ არენას...

არავინ იცის რომელი გადატყდება ტარში...

ძარღვები დაიჭიმა...

სუნთქვა დამძიმდა, ყიჟინაში და დაჭრილთა კვნესაში საშინელი სურათები ელავს ეკრანზე...

ჩვენს ზურგში კი ვირების დასტა უღარდელად განაგრძობს ამაზრუნ შიქასტას...

მგზავრთა სიცილი ცრემლის ღვრამდე მიდის...

ი.

— რა კარგა გათენდა და მზემ ოქროს დაღალეები გადმოიშალა, სიწყნარე ჩამოვარდა, რასაც აქა-იქ თუ ღა დაარღვევდა ბრძანების გაცემა საგუშაგოების დასაჭერად, ან კიდევ დაჭრილთა კვნესა.

— მდინარის წყალი არ დალიოთ აქ, მოწამლული იქნება ამდენი მკვდრებით და დამხრჩვლებით. ზევდიან მოიტანეთ! — იყო უფროსის ბრძანება, მაგრამ მოწყურებულ ხალხს ამ ბრძანებამდე უკვე ეგემა, და აქი რამდენივე ამხანაგი გადაყვა კიდევ...

მტერი განადგურდა. გაისმა გამარჯვების ბუკი. აღიმართა წითელი დროშა და გახარებულ სოფლის ამორჩეულნი გამოჩნდნ საჩუქრებით და ჭურ-მარილით ჩვენდა შესახვედრად.

რაზმი დასუფთავდა, დანაყრდა.

— აი, ამხანაგებო, ვინ ეხმარება თეთრებს! — ამბობს ჩემი თანაშემწე და მიუთითებს დავლად, ალაფად დარჩენილ ინგლისურ იარაღზე, ამუნიციასზე, კონსერვებზე...

— ჰმ! რა გვიყვებს და, მაგ ვერნებმა! — აღმოჩნდა უფროსი, რა ვირებს გაახელა; კინალამ დახოცა ყველა.

ისინი კი, არხეინად შეეჭეოდნ მცვრიან ბაღახს, თითქოს აქ არაფერიყო და ხანდისხან შეეხმაურებოდნ ერთმანეთს „სირინოზის ხმით“, რა წაიგრძელებდნ კისერს და აათამაშებდნ ყურებს...

— მერე და რამდენი ზედმეტი მსხვერპლი გაგვალბინეს, ა! — ბრაზობს შტაბის უფროსი.

— დიად, თქვენ დიდი მსხვერპლი გაიღეთ ჩვენი განთავისუფლებისათვის და მაღლიერი სოფელი გზედებათ თავისი ღია გულით და ძვირფასი საჩუქრით. ვიცით, რომ ყველაზე ძალიან გიყვართ ეს! — წარმოსთქვა დელეგაციის მეთაურმა, მოხუცმა აზიზამ, გვერდზე მდგომ ახალგაზრდას ბოხჩა რომ ჩამოართვა, გახსნა და ამოიღო ოქრომკედ ნაქარგი აბრეშუმის წითელი ღროშა და გადასცა.

— ჩვენ ამ ღროშას ვატარებთ საბოლოო გამარჯვებამდე! — მიუგო უფროსმა და აქვე აფრიალდა მზის სხივებზე.

— ო, რა ვაჟკაცები გაშოლტილან ვეფხეებივით?! — წარმოსთქვა დანანგბით აზიზამ, რა დახოცილ რაზმელებს შეხედა, რომ მარხავდნენ.

— ამ ვირების ღალატმა, თორემ არ გვექნებოდა ამდენი ზარალი.

— აგრე იციან მაგ ტიპლებმა ყოველ განთიადისას... თითოეულმა მათგანისათვის ადრევე კულზე რომ დაგეკიდათ ხუთიოდ გირვანქისტოლა ქვა, ან სხვა რაიმე, აღარ იყროყინებდნენ. ასე ვიცით ხოლმე, როცა გვსურს მაგათი დაჩუმება. — თქვა აზიზამ.

— და, განა თითო ფუთთან კი არ დავეკიდებდი, რომ მცოდნოდა?! — მიუგო რაზმის უფროსმა, რამაც გულიანი სიცილი გამოიწვია.

— აჰ!!! რა პირით-ღა შევხედო საფუარას?! — თავში წაიშინა სელიმმა.

— რად?!

— რად, და... როგორ დამავიწყდა ეგ გაფრთხილება?! არ მეტყვის: სელიმ, ვირის თავი რომ გბმრდა მაგ ცარიელ გოგრიხ მაგიერ, ის არ გირჩევნოდაო? აჰ!

ძლივს დავამშვიდეთ, რომ ბანაკში შემოგრიალდა მახმუდ საფუარა, თავისი ცხენოსნებით და უფროსს მიმართა:

— მაპატიე ძმაო, ყარდაშ, ამხანაგო, რომ არ ავასრულე შენი ბრძანება, რადგან უკან დახეული მცირე გადარჩენილები ჩვენ და თქვენს მდევარს რაღას გვეყოფოდა, და ხიდის აფეთქება ზედმეტად ვცანი, ვიცოდი, რომ ისევ ჩვენი ასაშენებელი იქნებოდა.

— არის ხშირად ისეთი ბრძანებები, რომლებიც დროს განძავლობაში კარგავენ თავის მნიშვნელობას და გონიერი მოსაზრება იქვე სწყვეტს საკითხს. ასე მოქცეულხარ და კარგადაც გიქნია! — მიუგო უფროსმა ღიმილით და ხელი გაუწოდა.

— აჰ!

ბ.

— მუსიკა, სიმღერა, ცეკვა ერთმანეთში აირია; ვანია გარმონის თვლებზე მარდად ათამაშებს თითებს და ნამატროსალი ალიოშა, მიუხედავად მკლავში მსუბუქი ჭრილობისა, მაინც უვლის ბუქნას, ყველას მხიარულებით...

მარა, განზე, კარავთან ჩამომჯდარი რაზმის უფროსი რად დაღონდა. წუთიერად მაინც? მის თვალებში თითქოს ცრემლიც შევნიშნე, და ამ ფიქრმა გამიელვა:

— რად? ნუთუ ძმაზე? აჰ!

— ალბად!..

ბალადა დის შესახებ

დაბრუნებისას ასე ყოველთვის
ეს მოგონება მუდამ თან მახლავს...
გავცქერი მინდვრებს, ეზოს, კოლექტივს,
თითქოს მეორედ ბავშვდები მართლაც.
მე, თმახუჭუჭა და ფეხშიშველა,
ავდეენებივარ თემშარას სიგრძეს,
აქ შემოყვარდა გოგო პირველად
და სიკბუქეც პირველად ვიგრძენ!.
და... ვგმობდით ლაჩარ უილაჯობას,
ჩვენ გმირობას კი ვინა ითვლიდა.
გვიყვარდა როგორ, ვინ ვის აჯობა —
ჭიდაობაში ბებერ წისქვილთან.
ან ვის მოგვრიდა ყინვა მეტ ტკივილს,
თვით ღეკემბრიდან თუგინდ მარტამდე...
ლამეები კი ცაზე ფეტვივით —
მუდამ ვარსკვლავებს უხვად ფანტავდენ.
შინ კი მოხუცებს ქაჯის სჯეროდათ,
სწანდათ უვლიდა ყოველამ ბუქნას,
როს მთვარე დინჯად შეაჯდებოდა
ტანმორჩილ გორაკს ზვინების უკან.
— გჯეროდეს ბაბუ! წყდება დუდუნნი,
და შეღამისას ლელეც იძინებს,
უნდა ჩაკეტო მაშინ ურდული
და კარს მიაღო რამე სიმძიმეც,
თორემ მაცდური გდარაჯობს გარედ
და რომ წამოვა თვალებზე ძილი...
გამოგქამს გულს და ამოგთხრის თვალებს
და საკომლურში აძვრება დილით!
მწამდა,
რომ გავტყდე და ვთქვა მართალი.
ან რა მესმოდა ჯერ კიდევ მაშინ,
გულს აწყალებდა კერა, ზამთარი —

თეთრ წვერა მოხუცს ვუსმენდი ბავშვი.
 ვუსმენდი ასე, რა როგორ ნახეს,
 ვუსმენდი სოფელს ღამით თუ დღისით...
 და როგორც კარგი გოგონას სახე,
 ოქროს თავთავი დღეს გულში მიზის.
 და აღარ ვიმჩნევ სიცივეს, დაღლას,
 თუნდ ცხენის ფაფარს ქარები წეწდეს...
 მიყვარდა მუდამ — შევხარი ახლაც
 შრიალა ვერხვებს, ტირიფებს, ძეწნებს.
 ... რა მიხარია, მართალი გითხრათ!
 ამ დილით ფიცრულ ოდის სარკმელთან,
 ჩემი და ცოცხლად წიგნებში დიდხანს
 კოლმეურნეებს დინჯათ არკვევდა.
 ფესვი ღრმა იყო და ჩვენც გვჯეროდა,
 ახლა რიჟრაჟზე ჯერ კიდევ ღამით...
 ტრაქტორი დინჯად გადის ჩეროდან —
 და შუქურებზე აშავებს ყამირს.
 და კი იცინის... იცინის, ლელავს,
 აგრონომობას უმცროს ძმას უთმობს,
 სიცოცხლესავით მიზანი სჯერა,
 რომ ინჟენერი გახდება უთუოდ.
 — კარგია, ბიჭო, მითხარი რამე,
 ხომ მიმიღებენ, თუ იცი ნეტავ.
 ავაგებ სახლებს,
 გავიყვან შარებს,
 და გახარდება ბავშვივით დედაც.
 და ვერ ვიკავებ მე მომსკდარ სიცილს,
 თუმც საამაყო სურვილიც არის,
 ვხედავ სხვა ყოფა დამდგარა მის წინ
 და ინჟენრობას იჩემებხ ქალი.
 გარეთ ქარი ქრის, მშრალი და ცივი,
 მინდვრათ ვერხვებმაც რომ შეიყვარეს...
 სადღაც ძალღი ყეფს, მამალიც ყივის
 და ხმელ ტოტებში გაჩრილა მთვარე.
 ირხევა ტოტი, მთვარე კაშკაშებს,
 იძინებს ხევი, ღორღი და ღრანტე,
 ძალღი იყეფებს გარიჟრაჟამდე —
 და ღამის ყამირს მნათობი გასტებს.
 გაივლის ასე დღეები ხშირი,
 დაღება ოქროს ზვინების გროვაც...
 და ჩვეულებრივ ერთ მზიან დილით
 აქ ინჟენერი გოგონაც მოვა.

ახლა აქ არის
და კატის კნუტთან
თამაშობს ცეცხლთან და თავსაც ირთობს.
და მოუთმენლად ხალისით უნდა —
რომ სახლის გეგმა დახაზოს თვითონ.
გარეთ ქარია, მშრალი და ცივი,
მინდვრად ვერხვებმაც რომ შეიყვარეს...
სადღაც ძალღი ყეფს, მამალიც ყივის
და ხმელ ტოტებში გაჩრილა მთვარე...

ახალი ოჩაუჩირე

შერვაშიძეთათვის ტახტად აღებული
იყო აფხაზეთი გაპარტახებული.

კვერცხის ყვითელ გულს ხაშში ჩალხობილს
მოგაგონებდათ სახე აფხაზის,
სული სძვრებოდა პირქვე დამხობილს,
იდვა ცივ მოლზე, როგორც ნახაზი.
ფლობდა ციება როგორც აბჯარი,
მისგან ანთებით ბევრი დამწვარა,
ბევრი ვაჟკაცი ხორცში ჩამჯდარი
მოსპო და შავი მიწით დაფარა.
ფოლადი უნდა სცმოდა წაღებად,
ვინც მიაღწევდა წლების სიღრმეში,
სასაფლაოზე ცოცხლად წაღებას
გვემუქრებოდა მალხაზთ სიყრმეში.
მასების ნება დიდი ყოფილა,
პარტიის მიერ მოქნეულ ხმაღმა
განადგურა ძველი კოლხიდა.
ბუნების მტრობა ისწავლა ხალხმა,
ვაჟკაცებს წელში მარად რომ ხრიდა.
გასჭრეს ეწერი, ყრუ და შევბნელი,
ამით ტურების ყელიც ალაგმეს,
თითქოს ტყის თავზე დასცეს შტაპნელი,
მუხის მორები გადმოალაგეს!
გასწვეს ეწერი, გასჭრეს ახო და
მიწაც გამოჩნდა განაპოხები,
ალარც გველი და არც კუ დახოხავს,
ველი არ არის განაოხრები.
ქაობის შხამი აღარ აწუხებს
პრტელში ჩაბმულ კადირს და სარას;
ციება ველარ უჭერს მარწუხებს,
ერთად აგებენ სახლსა და შარას.
მიწის დაპყრობას რამი აპირებს,
ციტრუსოვანი ხარობს ხეხილს,

ჩაი დააწვა შავზღვის ნაპირებს,
 როგორც ლერწმები ტანმოგრეხილი!
 •ქ მზესუმზირა ფართო თვალებით
 პარბადრი მთვარის ფერად ბრიალებს,
 მზე რომ გადმოვა მთაზე მთქნარებით,
 დილის რიჟრაჟზე ცვარი კრიალებს!
 მიწაც უხვია, როგორც ნალები,
 მთიდან დაჰყურებს ტევრი ბზებისა,
 გულის სიღრმიდან ამონალები
 მესმის სიმღერა აფხაზებისა!
 ღამით ბალები ცვარით ირწყვება,
 ხედავენ ველს და მათ გული უხტით,
 დილის სიოზე ნაზად ირწყვება
 გადმოქორილი ხე გრეიფრუხტის!
 უყვარს გოგონას შრომა არტელში,
 გულით სიცოცხლე არის აფხაზი,
 პალმით დაბურულ ბაღში და ტევრში
 გამოაშუქებს, როგორც მალხაზი!
 როცა სიცოცხლე სჩქედს მუშისათვის,
 ჩინარებს ხმები შეარხევს ბუკის,
 მწვანე სხეულის შემშუმუნისათვის
 ლილებს შეიხსნის ველი ბამბუკის!
 არტელის ძალა ტალღად გაშლალი
 ამხედრებული ჩანჩქერებია,
 მყინვარის წვერი ბროლის თვალივით
 თამბაქოს ველებს ჩასჩერებია!
 მცხუნვარე მზისქვეშ თუ ვიტრუსებით,
 აღფრთოვანებით წელში შევირხეთ,
 ვკაფავთ ეწრებს და ერთავთ ციტრუსებით,
 ვაშენებთ ჩაის ბალებს, ხეივნებს!
 დე, იალბუზი მეტის სიმკაცრით
 უფრო გაფითრდეს, უფრო გამწვავდეს,
 ვერ შეგვაშინებს მისი სიმძაფრე
 ვამწვანებთ გზებს და უნდა ვამწვანდეს!
 ხედავთ ბუჩქებს და ძალზე ოცდებით,
 მიწა მეტყველებს ნორჩი ძირებით,
 მწვანე ეწრებო, აღარ მოცდებით,
 თამბაქოს ზღვაში ჩაიდირებით!
 აგერ ორთქლმავლის გიგანტურ ბორბლებს
 ფოლადის რელსზე გააქვს ზრიალი,
 მოდის, მოაქცევს მაზუთის დორბლებს,
 მოაქვს ტფილისის გული მზიანი!

ზეიმი არის! ხალხი მოგროვდა,
მატარებელი პირველად ნახეს,
თითქოს მთებიდან კლდე ჩამოგორდა,—
ხედავთ?! სამეზავრო სადგურიც გახსნეს!
დღეს ოჩამჩირე სხვა ქალაქია,
აღარ იხრჩობა ციების ბურში,
მეზავრები ფეხით ძვირად დადიან,
მატარებელი უცდით სადგურში!
აქ ელსადგურიც ძაბვას ასქელებს,
ჩქერებს დაათოვს პირველ მაღაროს,
ნახშირის მთები მის გულს ახელებს,
სურს დედამიწას შუქი აღვაროს!
ვხედავდით წინეთ კაობებს დამდგარს,
ნადირს ნადირი ჰყავდა კბილებში,—
აწ მანქანების მოვისმენთ დგანდგარს
ინდუსტრიალურ ოჩამჩირეში!

უიქრუბი პერსონის ქვეშ

შრიანებს ვერხვი... ჩამავალი მზის შუქი როკავს,
 ტანმალალ მუხებს ღრმა სიბერის დაღები აზით.
 უკანასკნელად ვრცელ ტრამალებს აეწვით ლოყა
 და შვილ დაკარგულ მშობელივით აცრემლდა ვაზი.
 ცივგომბორიდან ტყვიისფერი ღრუბელი დგება,
 ალაზნის მუხებს შეაშფოთებს რბენა ტახების,
 პირბადრი მთვარე კავკასიონს გადმოეშვება
 და აენთება კოცონივით ღრუბლის ნახევი.
 შორს, გუშაგებად ჩამწკრივებულ წნორების შორის
 გადაწოლილა ალაზანი ვერცხლისზოლება,
 ზვირთებს აბგერებს ბორბალოდან გამონაჟონი,
 იაბოსავით მოირხევა და იზმორება.

ჰე, ალაზანო! ბებერ ამბებს ნულარ მოტირი,
 ამოგრიგალდა განახლებულ ეპოქის სუნთქვა.
 დაღეწილი ხარ გამხმარი ხის გამხმარ ტოტივით
 და არც გისმენენ ხავსიანი კლდეები გულქვა.
 გოლიათებმა, — ბორბალოს ღვიძლს — მოგტაცეთ ტოტი...
 გაეაჯირითეთ გაშმაგებულ ვეფხვის მუხლებით,
 გამოვაფხიზლეთ ტრამალები გულშენაშფოთი,
 გადმოვარხიეთ ბრძოლის ცეცხლი წარბშეურხევი.
 შრიალა ვერხვო! შენთან ვარ და ფიქრები ქრიან, —
 ფიქრები ქრიან ტანდარხელ ალაზნის ველად,
 ძარღვებში სისხლი გამძაფრებით გაიღებს თქრიალს
 და მიწადა გული გადაიქცეს ბრძოლის სიმღერად.
 ალაზნის მიწავ! ალარა გაქვს მკერდზე იარა,
 ალარ გაშფოთებს მზის სხივების მარდი ქენება.
 ინდუსტრია ქუხს, ინდუსტრიამ გადაგიარა...
 ოჰ, რა გიხდება გაშლილ მკერდის გადაჭრელება...
 ... ქათქათებს მთვარე სილურჯეში კლანჭგაქიღული,
 რაინდებივით ამართულან მთათა რიგები.
 ფარფატებს ნისლი გაღმა ხეგში მხრებდაკბილული
 და გღია არე ღამის ნამით გულნაფრილვეი.

მკერდ მობიბინე ტრამალებზე — ჭარმაგ - მუხლება —
 ბერი მუხები გარს იხვევენ ყანების შრიას.
 და დგანან ისე გულცივად და წარბშეუხრელად,
 თითქოს ლაქვარდში საიმედო ოცნებას შლიან...
 ... ქათქათებს მთვარე მობულრავე ხარის-თვალება,
 დაშუბულ სივრცეს გადაჰკვრია დუმილის თასმა,
 ლარი გაწყვიტეს ტრამალების მკენესარ თარებმა
 და ძიღის რული სარტყელივით მოედო მთასაც...
 ... და თუ უეცრივ ცივ გომბორის ფერდობებიდან
 დუმილს გაარღვევს ორთქლმავალი გულშლეგიანი,
 შეირხევიან ველ-მინდვრები და ვრცელ მხრებიდან
 კვლავ გასივრცებით აიშლება ნელი შრიალი...
 შრიალა-ვერხვო! შენთან ვარ და ფიქრები ქრიან, —
 ფიქრები ქრიან. გადაშოლტილ ალაზნის ველად.
 ძარღვებში სისხლი გამძაფრებით. მოდენის თქრიალს —
 და მინდა გული გადაიქცეს ბრძოლის სიმღერად.

1933 წ. სოფ. ბაკურციხე.

ჩ ი ნ ა რ ი

დგება სალამო თვალჩანამული,
ტყეთა ჩრდილები ვაჟკაცდებიან,
შენ მარტო დგებარ ხევში ჩარგულზე,
ზეცას შეჰყურებ ლაყვარდებიანს.
მახსოვს, ვიბრძოდი ველზე სანგრებში,
გვიჩრდილებია შენი მკლავები,
რამდენი თვალი აქ დაგეშილა,
როგორც ელვარე ცის ვარსკვლავები.
დაბლა დახრილა შავი ჩრდილები,
როს სხვა ლანდები შეუმჩნევია,
ტკივილები და ბრძოლის წუთები,
ამბოხებულთა ხსოვნას ჩევეია
დამდგარვართ ერთად მტერთან ნალესი,
აჯანყებული გულით სწორები,
გვიღვრია სისხლი უმხურვალესი,
წარსულ ბრძოლების გამოსწორებით.
შენც ხომ, ჩინარო, ისევ, გატყვია
კომუნარივით გულზე კრილობა,
შენც ყაჩაღებმა გესროლეს ტყვია,
ხევის გადაღმა სანაპიროდან.
რამდენი გმირი გადაარჩინე,
რამდენს მიეცი ყოფნის უფლება,
რომ შავ ეპოქით მხარეს ნაჩრდილევს
დღეს მისცემოდა თავისუფლება.
და განთიადზე, როცა გამოჩნდა
თავისუფლების სხივი კრიალა,
ამ ტოტების ქვეშ ხალხმა პირველად
წითელი დროშა ააფრიალა.
ჩემო ჩინარო, შენ არ მოგჭრიან,
შენ არ გაქცევენ ნაჰერ ფიცრებად,
ნაამაგარი ხენიც რჩებიან
რევოლუციის მეგრძოლ გმირებად.
დე, იშრიალეთ, ტოტებო, ახლა,
ზეცას შესძახეთ ისევ მადლობა,
მოვა და წარსულ კრილობებს ნახავს
შემდეგი დროის ახალგაზრდობა...

სიმღერა სვანეთის მთებიდან

ორთავა უშბა თაჰმომწონედ დაჰყურებს ბეჩოს,
 ძალაღმა შხარამ გულმრისხანე შობა მდინარე.
 ენგური მირბის... კლდის კიდური სურს ჩამოხლიჩოს
 და შავი ნისლი გადაკვრია ტანთეთრ მყინვარებს.
 ტანთეთრ მყინვარებს გადაზნექილ ზურგებით მოხრილს
 უკან მისდევენ ტანდაყურსულ ნაძვნარით მთანი.
 შორს ჭიუხებზე ცქვიტი ხტომით ახტება ჯიხვი
 და ფილთა თოფით იგრილებს უმაღლე სვანი.
 მისი ხედვაც ხომ იმ ჯიხვივით კლდეზე იზარდა
 და მის გულმკერდში მუდამ ტოკავს ჯანსაღი სისხლი.
 სვანელო გლეხო, შენ ეს მთები მუდამ გიყვარდა,
 მთები ტიალი, შებურული მთვლემარე ნისლით.
 გიჟო ენგურო, ღრიალებ და კლდეებზე ჰქუხარ...
 შენი განწირვით სვანი გლეხი აღარ იდარდებს.
 შხარას საშოდან ცელქი ჩქერით დაბადებულხარ,
 ტანმაღალ მთებში დავაჟაკდი, გამოიზარდე.
 და შენც ოდიშო, ღვართქაფიან ენგურმა გითხრა,
 რომ დღეს სვანეთი ის არაა, რაც იყო გუშინ;
 რომ გოლიათი მძლავრი მკერდი დენტით გაიხრა
 და დინამიტი აგრაგანდა უშგულის გულში.
 უშგულის გულში ხმამ მერეხულ ერთობ იქეჟა,
 გორმანო მთებო, ჩამოგაჭრეს გაშლილი ფრთები.
 დაიფრიალეს გრიგალივით სვანელ ბიჭებმა
 და აზრიალდა, აბარბაცდა უშგულის მთები.
 ათასმა წლებმა თითქოს განგებ მიგაკრათ უშბას
 და ახლა ჰქუხარ კლდის ბორკილში ჩამჯდარი ვეფხვი.
 დღეს ინდუსტრიამ შრომის ცეცხლი ველზე მიუშვა
 და მწვანე კორდზე სტირის ნაძვი გულგანატეხი.
 მაშინ ნიადაგ ჩამონგრეულ ჩანდა მთები და
 იდგა ცაცხვის ხეც უშველებელ ტოტების გაშლით.
 ღომი გადევრა სვანის სახეს, როცა ხევიდან
 ქშენით, ყვირილით, ავტობუსი მოიჭრა მთაში.
 კვლავ გუგუნებენ მანქანებით დაჭრილი მთები,

შორს მენახირემ ალტაცებით დაკრა ჭიანურს.
მზემ გადმოშალა მწველ სხივებად ვერცხლური თმები,
შეხვდა სვანეთი ახალყოფას—ინდუსტრიალურს.
სვანეთის მთებო, ფიჭვნაძვნარით ტანდაყუდრულო,
ვხედავ დღითი-დღე ჩვენ ხელებში მოიკუნტები.
ჰოი, უშბაო, თეთრი მხრებით ზე აყუდულო,
თვალწარმტაცობით აღარ გზოგავს სვანის კუნთები.
გადაესვება სვანეთის მთებს სინათლის შქერი,
კავკასზე მიკრულ სვანეთის მთებს, ხედვას რომ კეცავს.
ისმინეთ ძმებო, ხმა ქუზილის, სვანეთი მღერის,—
სვანეთი მღერის, მეც სიმღერა გამოიოკეცდა.
სისხლიც ძარღვებში ენგურივით დაიწყებს ჩქრიალს,
რა შეგვაშინებს კლდეზე გაზრდილ ორბებს—ჯანსაღებს?!
წინათ სვანეთი ეკუთვნოდა დადემქელიანს,
დღეს კი სვანეთი კოლექტიურ ყოფას აჩაღებს.

გარღვეული ზღუდე

წვიმა გადაღებას არ აპირებდა.

უკუნეთ ღამეში ჩაფლულიყო მთელი მიდამო.

ჩაბნელებული ხეგები შავად გამოიყურებოდნენ და ხახა დაეღოთ გაუფრთხილებელ მგზავრის გადასაყლაპავად.

წიოდა ქარი, თითქოს ლამობდა დაეყრუებინა ხევად დაქვეითებულ ნაკადთა ყრიაშული.

მთის კალთაზე შეფანტული მეგრძოლნი, ღოდებსა და ხეებში ოსტატურად შეხამებულნი, ყურადღებას არ აქცევდნენ, რომ მათ წვიმამ ძვალ-რბილში გაუარა. მათი აზრი მხოლოდ განთიადის მოლოდინში იყო, როდესაც რაზმის უფროსი ამხ. ქუთათელაძე შეტევისათვის ნიშანს მისცემდა.

წითელარმიელთა გონება მოშავალი ბრძოლის ირგვლივ ტრიალებდა. მათი ფიქრი ხვალინდელი ბრძოლით იყო გატაცებული.

— ვინ ითავხედა, ვინ?

— ვინ გაბედა მშრომელთა ხელისუფლების წინააღმდეგ მახვილის აღება, განა ისე იაფად დაჯდა ბორკილების მსხვერვეა და მონობის უღლის დაღეწვა, რომ ასე ადვილად დაანებონ ვისმეს მეგრძოლებმა სისხლითა და წამებით მოპოვებული თავისუფლება? განა დაავიწყდებათ მათ პოლიტხელის ამხ. ტრიფონ ბოკუჩავას სიტყვები, რომლითაც გაიჟლინთა ყოველი მათგანი, რომელმაც ენტუზიაზმით ააფსო მათი გრძნობები?

თუნდაც ერთი მათგანი რომელი მისცემს ნებას, რომ მისი ოფლითა და სისხლით მორწყული კარმიდამო მტრის სათარეშო მოედნად გადააქციოს.

„ამხანაგებო, მტერი შეტევაზე გადმოვიდა, მტერი არ ინდობს ჩვენს ნაოფლარს და ასეთ მტერს ჭკუა უნდა ვასწავლოთ, გაშლილი მადა უნდა დაეუმოკლოთ“... უთხრა მათ ტრიფონმა და ეს სიტყვები ყოველი მეგრძოლის გონებაში ტყვიასავით ჩაიჭედა. მეგრძოლებმა იცოდნენ ვინც იყვნენ ეს მტრები...

იცნობდნენ მათ, ენახათ და გაეგონათ მათი გმირობის ამბები 1918—1920 წლებში, საქართველოს სხვადასხვა კუთხის რევოლუციონურად განწყობილ მშრომელთა წინააღმდეგ.

სასტიკი და ტლანჭი იყო ეს მტერი... თუმცა ამავე დროს ფრთხალი და ლაჩარი...

მეგრძოლებმა იცოდნენ, რომ ასეთი მტერი უფრო საშიშია... მტერი, რომელსაც სიზტიკე და გამბედაობა არ ახასიათებს, ის მუდამ ცბიერია და მზა-

კვარი, ღონე და ძალა რომ არ გაუღიწ, ეშმაკურ ხერხებს მიმართავს ხოლმე, რადგანაც გამბედაობა და პირდაპირობა აკლია.

თუ მდგომარეობამ ხელი შეუწყო და საშუალება მიეცა, უსასტიკეს ზომებს მიმართავს მოწინააღმდეგის მიმართ. სადაც კი ფეხს დაადგამს, ცეცხლითა და მახვილით ანადგურებს ყველაფერს. ლმობიერება მისთვის უცხოა და გაუგებარი, ეს მის ბუნებას არ ეგუება.

ეს იციან მებრძოლემა.

ბევრმა მათგანმა საკუთარ კარმიდამოზე იხილა მათი თარეში, როდესაც „მხსნელების“ ნილაბქვეშ ევლინებოდნენ „მტრისაგან“ გასანთავისუფლებლად. და ამ მოვლენებს თან სდევდა „მხსნელთა“ მიერ მათი ოჯახების დარბევა და აწიოკება, უკანასკნელი ლუკმის პირიდან გამოცლა, ოჯახის მარჩენალთა განუკითხავად დახვრეტა...

და ყველაფერი ეს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელით. არა, ჯერ კიდევ არ დავიწყებით და მებრძოლნი ამას ასე ადვილად ვერც დაივიწყებენ.

განა თითოეული მათგანი ღარიბი და ბოგანო ხალხის ოჯახებიდან არ არის გამოსული?

განა მათი მამები არ იყვნენ, რომ სხვებისათვის შრომობდნენ და თვითონ კი ლუკმა პურის ნატრულები იყვნენ? ისე პატარები არ არიან, რომ არ ახსოვდეთ ის საშინელი სიღარიბე, სიმშვილი და სიცივე, რომელსაც ისინი განიცდიდნენ, მხოლოდ იძუტომ, რომ არ ჰქონდათ მიწა და ღლეს, როდესაც მიწა და უფლებები მოიპოვეს, ვის დაანებებდნენ ცოცხალი თვით, ვის?

ყოველმა მებრძოლმა კარგად იცოდა ერთი რამ: რომ მან მიიღო წითელ-არმიელის საპატიო სახელი, რომ მან მიიღო მშრომელთაგან იარაღი, საკუთარი კერის, საკუთარი ნაოფლარის დასაცავად, რომ მან საზვიმო აღთქმა დასდო, იუოს ფხიზელი დარაჯი მშრომელთა ხელისუფლებისა. „მე მშრომელი ხალხის შვილი, სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკების კავშირის მოქალაქე, ვლენტოვ მუშურ-გლეხური წითელი არმიის მეომრის სახელწოდებას“.

რა სიამაყით არის წარმოთქმული ეს სიტყვები ყოველი მათგანის მიერ, რა სიამაყეს განიცდიდა ყოველი მებრძოლი, როდესაც თავაწეული, შუბლ-გაშლილი, პირზე ღიმილმომდგარი, მთელი მსოფლიოს მუშათა და მშრომელთა გასაგონად გაიძახოდა ამ სიტყვებს.

უდიდეს ვალდებულებას ღებულობდა მშრომელთა მიმართ, ღებულობდა ხალხისათვის, ძალდაუტანებლად, სიამაყით. რა გულის ჭყანკალით—აღტაცებით იმეორებდა: „ვალდებული ვარ მუშურ-გლეხური მთავრობის პირველ მოწოდებასთანავე წავიდე სოციალისტურ საბჭოთა რესპუბლიკების კავშირის დასაცავად ყოველგვარ საფრთხისა და თავდასხმისაგან, ყოველი მისი მტრის წინააღმდეგ და აგრეთვე სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკების ბრძოლაში, სოციალიზმისა და ხალხთა ძმობის საქმისათვის არ დავიშურო არც ძალღონე და არც სიცოცხლე“. და ეს სიტყვები ნათქვამი იყო მთელი გრძნობით, მშრომელი ადამიანის გულიდან ამოგლეჯილ გრძნობით.

ეს სიტყვები ჰქონდა გამჯდარი ყოველ მათგანს ძვალ-რბილში, რომ ახლა არც ერთი მათგანი ყურადღებას არ აქცევდა უამინდობას და მისი ფიქრი და:

გრძნობა მხოლოდ მტერთან ხვალინდელი შებმის ირგვლივ ტრიალებდა. განთიადს მოუთმენლად ელოდა და განთიადთან ერთად მტერთან პირისპირ შეხვედრასაც, რომ იქ დაემტკიცებინა მიცემული აღთქმის ძალა, რომ იქ გამოემჟღავნებინა თავისი სიმტკიცე და ძლიერება, უტეხი ნებისყოფა და სიმბრჯე. ტრიფონმა მოიარა თავისი ასეულის უზანი, შეამოწმა მოთვალთვალეთა სიფხიზლე.

ატალახებულ თიხნარში ფეხები ეფლებოდა. მაგრამ ეს მაინც ვერ აბრკოლებდა დაბეჯითებით დაეთვალისწინებინა მიდამო. დაბრუნდა მუხის ძირში ნაბადში გაეხვია და ფიქრს მისცა თავი.

იგი უნებლიე მოწმე იყო კაპიტან ჭკადუას მიერ აფხაზეთის მშრომელთა აწიოკებისა 1918 წელს.

მაშინ ტრიფონი დემოკრატიულ რესპუბლიკის ჯარში სამხედრო ბეგარას იხდიდა და ასეულის მებუჯის მოვალეობას ასრულებდა.

ექვსმა წელმა განვლო მას შემდეგ და ახლაც თვალწინ უდგას ტრიფონის ნგრევისა და აწიოკების სურათი. იმ წელს ჯალათ კაპიტანის ბრძანებით აფხაზეთში დიდი კოცონი დაანთეს.

გვარდიელები ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ ძარცვა-გლეჯაში. იტაცებდნენ მშრომელთა ავლადიდებას, ოჯახებიდან სიმინდის უკანასკნელი ტაროც კი გამოჰქონდათ. ყოველ გვარდიელს ოქროს ძეწკვებზე ასხმული ძვირფასი ბეჭდები გულმკერდზე ეკიდათ და ვისაც მეტი ნაძარცვი ჰქონდა, ის მეტ გმირადაც ითვლებოდა.

ვინ იცის, რამდენ ქალს, რომელსაც თითიდან ბეჭედი რომ ვერ წააძრეს, თითები გადაჭრეს.

მათ ბეჭდები უნდოდათ და რაში ენანებოდათ ადამიანის თითები? თუ ბევრს ილაპარაკებდა ბეჭდებისა და თითების პატრონი, ტყვიასაც არ დაიშურებდნენ მისთვის.

ტყვია რომ ოქროს ბეჭედზე იათად ღირდა, ამის ანგარიშს ახერხებდნენ.

ტყვიებში ფული ხომ არ ეხარჯებოდათ! დემოკრატიული მთავრობა უფასოდ იძლეოდა მისი ინტერესების დასაცავად, მისი ხელისუფლებისა და გამაგრებისათვის საბრძოლად.

მოაგონდა ტრიფონს კონა წკეპლები...

მშრომელთა ყოველი მეათე კაცი, გაშიშვლებული ნიწაზე რომ ფართბალებდა, გმინავდა და იკლავებოდა წკეპლების ქვეშ.

როგორ ლურჯდებოდა ზოლებად შიშველი სხეული პირველივე დაკროსაგან, შემდეგ ზოლებადვე წითლად ისერებოდა და ბოლოს კი დახეთქილი კანი, სისხლის შადრევნები და წკეპლებზე აყოლილი დაკეპილი ხორცი.

გაგრაში და გუდაუთში დაესწრო ტრიფონი, როგორ აწამეს 70—80 წლის მოხუცებულები, აწამეს საშინლად და სიკვდილის პირად მიიყვანეს, მხოლოდ ამისათვის, რომ მათი შვილები ლაკობასა და ეფხასთან იმყოფებოდნენ და მშრომელთა განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში მონაწილეობას იღებდნენ.

და ყველაფერი ეს ხდებოდა დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელით... კაპიტან ჭკადუას ბრძანებით...

ეჰ! რამდენი უარესის დამსწრე და მოწმე ყოფილა ტრიფონი. რამდენჯერ საშინელი გულის ტკივილით გაცლია იგი ამისთანა სურათებს, წასულა შორს, მინდვრად, დაწოლილა პირქვე და თითებით დაუხშვია საკუთარი სმენა, რომ არ დაენახა წამების საშინელი სურათები. არ მოესმინა კენესა და გმინვა, რომელიც განწირულ მსხვერპლთ უსიტყვოდ ხდებოდათ.

გული სტიკოდა ტრიფონს, მაგრამ რა ექნა?

ის ხომ მებუკე იყო, ასეულის მებუკე... ის ხომ ჯარისკაცი იყო, უუფლებო, მონა და არა ადამიანი, რომელსაც ანგარიშს გაუწევნ.

იცოდა ტრიფონმა, რომ არამკითხვობით თავის თავსაც განსაცდელში ჩააგდებდა და მსხვერპლსაც მდგომარეობას ვერ შეუმსუბუქებდა.

მან მხოლოდ იცოდა ერთი რამ, ყოველ ბრძანებაზე ეპასუხნა:

— მესმის, ბატონო კაპიტანო!— და სწრაფად აესრულებინა.

— მებუკე— ბოკუჩავა!

— მესმის, ბატონო კაპიტანო!

— დაჰკა შეკრება...

— მესმის, ბატონო კაპიტანო!

და ტრიფონიც ბუკს ტუჩებზე მიიღებდა, ლოყებს დაიბერავდა და ბუკის მკვეთრი ხმით ჰაერს შეარყევდა.

თუ წამებას დაესწრობოდა, შუბლის შექმუხვნის უფლებაც არ ჰქონდა. ეს ხომ იმის დამადასტურებელი იქნებოდა, რომ ბოლშევიკებს თანაუგრძნობდა.

ბოლშევიკებთან კი ანგარიშის გასწორება სულ უბრალოდ და მარტივად ხდებოდა.

მოგონებათა ბურუსიდან გამოსულ ტრიფონს მწარედ ჩაეცინა იმ უკბილო და უნიათო შურისძიებაზე, რომელსაც კლასიური ბრძოლის სახით აწარმოებდნენ ხავსზე დაბლაუჭებული ხელისუფალნი.

იცოდნენ, რომ რევოლუციის ჩანჩქერი ამ უკანასკნელ იმედს ადრე თუ გვიან მოუწყვეტდათ და აქაფებულ მშრომელთა შურისძიების მორევში ჩააგდებდათ, მაინც აღსასრულის წინ ბედსა სცდიდნენ შეენარჩუნებინათ, თუმცა კი მცირე იმედით:

გათენებამ მოატანა.

აღმოსავლეთის კარი განთიადის სრბოლამ გააპო და შეათეთრა ტატნობის უკუნეთი ხაზი.

მთელი ღამის განმავლობაში დამაყრუებელმა კოკისპირულმა წვიმამ იკლო და ღრუბლებმაც დასავლეთის მიმართულებით მოაწყეს დოდი.

მწვერვალებს ბურუსი შემოეხვია, მაგრამ უგულო მიღებით აიკრიფა და შორ გზას გაუდგა.

შეტორტმანდა ბუნება...

შეტორტმანდენ მეგრძოლნიც...

ბრძანება შეტევისათვის ჯერ კიდევ არ იყო.

— სარდალმა უკეთ იცის...

მეგრძოლთ სჯერათ სარდლის, უყვართ, პატივსა სცემენ და იციან, რომ მეთაური ამხ. ქუთათელაძე დროს უქმად არ დაჰკარგავს, წამს არ გააცდენს.

— ალბათ ჯერ კიდევ ადრეა...

ასეულებმა მიიღეს საბრძოლო ამოცანა.

ბოკუჩიას ასეულს დაეგალა მარტვილიდან სელხინოს — მარცხნიდან შეტუთის და აილოს მიმართულება იმ გაანგარიშებით, რომ მარტვილის წინამდებარე მთები მარჯვნივ დასტოვოს. ეს ასეულს აძლევს იმ უპირატესობას, რომ მოწინააღმდეგეს ზურგში შემოუვლის და იქიდან დაჰკრავს.

ამოცანა წამსვე ყოველ მებრძოლამდე იქნა დაყვანილი. მოისმა სათვალთვლო პუნქტზე მდგომ ბატარეის მეთაურის ძახილი:

— ნორმალური ჯერით, ბატარეია... ცეცხლი!..

და აბლაღლდენ ქვემეხები.

ლაძის მყუდროება დარღვეულ იქნა.

კლაკნილი ხეების გამოძახილზე მებრძოლნი შეტევისათვის მოემზადნენ.

— ოთხი-ვაზნა... ჩქარი ცეცხლი... — გაისმა ბატარეის მეთაურის ხმა და ასეულები შეტევისათვის დაიძრნენ.

ტრიფონი მიუძღვის თავის ასეულს, გამოვიდა ხევით, მარცხნივ გაუხვია შაღლობებს, ხედავს, როგორ მოედნენ მეზობელ რაზმეულის მებრძოლნი — მარჯვნივ მწვერვალს.

მარცხნივ არაფერ არის. სარდლობამ ზომები მიიღო მარცხენა ფრთის უზრუნველსაყოფად.

მებრძოლთ გაშიშვლებული თოფები, ხიშტებ წაგრძელებული, მზად აქვთ გამოჩენილ მტრისადმი დასახვედრად...

მოისმა კანტი-კუნტი სროლა.

მოწინააღმდეგის მხრიდან ჩამი-ჩუმი არ ისმის.

მებრძოლნი მაინც ფრთხილად არიან, რომ უცბად არ წააწყდნენ მტერს.

იციან: შეტევის დროს მეტი სიფრთხილე, წინდახედულობა და სიმარჯვეა ზაჭირო, ვიდრე მოგერიებისას.

იციან ეს და ფრთხილობენ.

იციან და მაინც წინ მიიწევენ.

მათ მოძრაობას ვერ აბრკოლებს ვერც გუბებზედა ქცეული ტალახი, ვერც დაქვეითებულ ბილიკებზე ნიაღვრისაგან დანაგროვი ქვები და ხრეში.

მებრძოლებმა იციან კარგად, რომ გლეხობას დროით უნდა შველა. ყოველ წუთს ელიან მოწინააღმდეგის გამოჩენას.

დასველებულ ტანისამოსისაგან და მოძრაობაში ახურებულ ტანით გამოყოფილ სიფხოსაგან ოშხივარი ასდით.

მაინც წინ მიიწევენ...

თვალებით დაეძებენ მტრის მოწინავე რაზმებს.

საეჭვოდ მიაჩნიათ მოწინააღმდეგის ღუმილი და გაუჩინრება.

— სად ჯანდაბაში არიან ი, ვერნები?... „უჩინ-მაჩინის“ ქუდები ხომ არა ხურავთ!.. — ფიქრობს მებრძოლი ქიტა, ამ არე-მიდამოს უცნობი სტუმარი.

— ამხანაგო პოლიტხელო, ნეტავი თუ მალე წავაწყდებით, რომ ვნახო ერთი, ჯა გულის პატრონი ვაჟკაცებიც, არიან... — ველარ ითმენს ქიტა.

— წყნარად ამხანაგო, ალბათ მივაგნებთ! — მოკლედ უპასუხებს პოლიტხელი ბოკუჩივა და განაგრძობს:

— ჩვენი ამოცანაა ზურგში შემოუაროთ მტერს და გასაქცევი გზა მოუკრათ...

— მე კი სულ სხვა მგონია, ამხანაგო პოლიტხელო..

— სხვა გგონია?—მხრები აიჩეჩა პოლიტხელმა.

— მტერი არც ისეთი სულელია, როგორც ჩვენ გგონია. — მიამიტად წარმოსთქვა ქიტამ.

— როგორ?—გაიკვირვა ტრიფონმა.

— როგორა და ძველებს უთქვამთ: „სადაც არა სჯობს, გაცლა სჯობს“... მამაჩემმა კი იცის ხოლმე: „ქოფაკი ძალი მაშინ არის ყოჩალი და ამაყად იყეფება, როდესაც ჯოხს ვერსად ხედავს, თორემ თუ ჯოხს თვალი მოჰკრა, კუდს ამოიძუებს და საბძელს მიაშურებსო“.

ტრიფონს ამ სიტყვებზე ჩაეცინა.

— შენ გგონია, რომ მტერი გაიპარებოდა?

შეელიმილა ტრიფონი და ცოტა ხნის შემდეგ დაუმატა:

— იცი რა, ადვილი შესაძლებელია, რომ იმ უიარაღო გლეხებთან გაეკაცებმა, მართლა, მამიშენის ნათქვამ ქოუაკივით ამოიძუეს კუდი.

ქიტა მართალი იყო.

მოწინააღმდეგენი უფრო „ქკვიანები“ აღმოჩნდნენ, ვიდრე სარდლობას და მებრძოლთ ეგონათ.

როგორც კი შეიტყვეს, რომ მათი ავანტიურა ისეთივე უდღეო და უბადრუკი იყო, როგორც მათი დანარჩენი ოქნები; როგორც კი გაიგეს, რომ რევოლუციონურმა ხელისუფლებამ მათ დასასჯელად წითელი არმიის ნაწილი გამოგზავნა, აიკიდეს გულა-ნაბადი და უკან არც კი მოუხედიათ, ისე მიაშურეს სვანეთის მთებს. ხელახლად დაირაზმა ღრუბელთ ლაშქარი.

ხელახლა წამოჴშინა წვიმამ.

მოძრაობა გაძნელდა. არმიელების მაზარები ხელახლად გაიჟღენთა წყლით და მხრებზე სიმძიმედ დააწვათ.

მებრძოლნი კი ყურადღებას არ აქცევდნენ და მაინც წინ მიიწევდნენ.

ისე ეწვიათ საღამო, რომ არც კი გაუგიათ.

ჩამობნელდა.

ღამის ათ საათზე რაზმი ისე შევიდა სალხინოში, რომ მოწინააღმდეგე თვალით არ უნახავთ.

დაბანაკდნენ მებრძოლნი. იკვამლა საველე სამზარეულოები. მებრძოლებმა მონახეს მიჩენილი ბინები. ეზოებში დაინთო ცეცხლი და მებრძოლნიც ტანისამოსის შრობას შეუდგნენ ფარდულებში.

დატრიალდა რაზმის პოლიტპარატი.

კლუბმა გახსნა თავისი აგიტორთვალა.

მებრძოლებმა მიიღეს გაზეთები და ცეცხლთან შემოხვეულები შეუდგნენ ახალ ამბების ხმამალა კითხვას. ადგილობრივი მოსახლეობა მებრძოლთ ჯგუფებს შეერია და ებაასება.

მებრძოლი ქიტაც გართულია მეგრულ გლეხთან საუბარში.

— ძამია, დეილწლე ხომ?—ეკითხება ადგილობრივი, გლეხი ქიტას.

— რამ დამალა, ყურთუკის ბალიშებზე კი არა ვარ გაზრდილი. მე ქიბიკელი მეცხვარის შვილი ვარ. მეც მეცხვარე ვარ. ორივენი მეცხვარეები ვართ, მაშა...

— მეცხვარე? ალბათ ბევრი გეყოლებათ ცხვრები, — გაიკვირვა ადგილობრივმა.

— გაგიგონია! აბა, ვინ მოგვაშავებდა, როდესაც სხვათა მოჯახავირობაში ამოგვდიოდა სული.

ადგილობრივი გლახს ახალჩეხება ქიტას ლაპარაკის კილო და ეკითხებოდა მისთვის უცნობი კუთხის ამბებს.

— აბა, ბოგანო და ლარიბი გლახი რომ არ ვეყო, აქ რა მინდა... ან წითელარმიას ვინ გამაქარებდა, ან თავს რაზე გავიცხელებდი, რომ ტყვიისათვის გული მიმეშვირა, თუ გული არ შემტკიოდა „შშრომელი“ ხალხისათვის?

ეს სიტყვები გასაგები იყო მეგრელი გლახისათვის. ამ რრიოდ სიტყვით მეგრელმა გლახმა გაუგო კახელ გლახის შვილს. გულმა გული იცნო. განაის, მეგრელი გლახი, იმავე ხალხით არ წავა ქიზიუში, შშრომელთა მტრების საწინააღმდეგო ბრძოლაში, თუ კი ეს საჭირო შეიქნება?

წავა, თავს დასდებს და სახელს კი არ შეირცხვენს.

წავა, მტერს თავს შეაკლავს და მონობის უღელში კი არ გააყოფინებს თავს ლარიბსა და წარსულ ცხოვრებისაგან ტანჯვა-ვაება გამოწაცადს.

ადგილობრივი გლახობისათვის ცხადი შეიქმნა „არა მკითხე ჭირისუფლების“ ავანტიურის შინაარსი.

ადგილობრივმა ლარიბმა მოსახლეობამ, ავანტიურისტების რამდენიმე დღის ბატონობის განმავლობაში საკმაო სუსხი განიცადეს და ახლა მეგრძოლთა საუბარი მათთან აღარ იყო ახალი. ამაზე თვით ავანტიურისტების „საგმირო საქმეები“ მჭევრმეტყველურად ლაღადებდა. ამიტომ იყო, რომ ყოველმა მათგანმა წითელ მეგრძოლთა სოფელში შესვლისთანავე შესძახეს:

„გოუმარტვეას ჩქინი მარსხებელი ჭითა არმიას“...

ავანტიურისტებმა დასტოვეს სახელდახელოდ დაწერილი და სოფლის საზღვრის კარგზე გამოკრული ბრძანება, რომ „ყველა მიწები დაუბრუნდეს იმ მეგრძონებს, რომელნიც ფლობდნენ საქართველოს გასაბჭოებამდე“.

გადახდეთ გლახებს მიწების მესაკუთრეთა სასარგებლოდ გადასახადები 1921 წლიდან 1924 წლამდე,

გადახდეს გლახებს საეკლესიო გადასახადები სამღვდელოების სასარგებლოდ 1921 წლიდან 1924 წლამდე.

მთელი სასოფლო-სამეურნეო ინვენტარი დაუბრუნდეთ ყოფილ შემამულეებსა და მესაკუთრეებს, რომელიც კი იქმნა ჩამორთმეული გასაბჭოების დღიდან...

და სხვა მრავალი ასეთი „მარგალიტები.“

მათ კიდევ დასტოვეს სახსოვარი: კედლებზე თავიანთი ბელადების სურათები და ლენინისა და სტალინის სურათების კუთხეში მიყრილი ნაბეჭები.

ასე იძიეს შური ბოლშევიკებზე.

არა, კიდევ დარჩათ დანატოვარი.

ადგილობრივი საპატიმრო, დაპატიმრებულ კომუნისტებით სავსე.

— ამხ. ბოკუჩავა! — წაიყვანეთ რამდენიმე მეგრძოლი და ციხიდან პატიმრები გაანთავისუფლეთ. — მიიღო ტრიფონმა რაჭმის კომისარის ამხ. ბარამიძის ბრძანება.

— აბა, ჩემო ქიტა, წავიდეთ...— გადასძახა მან საუბარში გართულ ქიტას. ქიტა იმ წუთსავე წამოდგა და შაშხანას ხელი წამოავლო.

საპატიმროში ტევა არ იყო.

ამხ. ბოკუჩავას განკარგულებით გაიღო საპატიმროს კარები.

ტრიფონ ბოკუჩავა კარებში იდგა და მომღიმარე სახით სალამს აძლევდა პატიმრებს.

ტრიფონი უცბად შეერთა.

პატიმართა შორის მან თვალი მოჰკრა საშუალო ტანის ქარმაგ ქალარს.

„ეს ხომ იასონ დოლბაიაა“— გაუელვა თავში ტრიფონს.

დიალ, ეს მოხუცი, ძველი ბოლშევიკი, იასონ დოლბაია იყო, ფოთის ნავთ-სადგურის მუშა—უჯრედის ორგანიზატორი, რომელმაც პირველმა მიაღებინა ტრიფონს კომუნისტური ნათლობა, პირველმა შეიყვანა იგი პარტიის რიგებში.

— ამხ. იასონ! თქვენ, აქ...— ძლივს მოხერხა ტრიფონმა. მოხუცს თვალები გაუბრწყინდა თავისი „ნათლულის“ დანახვაზე და გადაეხვია.

ოცდახუთი წლის განმავლობაში პირველად შივიდა იასონი სოფლად და ახლაც ავანტურისტებს წააწყდა, რომელთაც საპატიმროს ბნელ საკანში უკრეს თავი.

მასწავლებლის და მოწაფის შეხვედრა იმდენად მოულოდნელი იყო ამ უც-ნაურ პირობებში, რომ პირველ ხანებში ერთმანეთს ძლივს გამოჰკითხეს ერთ-მანეთის აკვარავი.

მეორე დღე უფრო პირქუში აღმოჩნდა.

თითქოს აღარ აპირებდა წვიმის გადაღებას, მაგრამ ეს მაინც ვერ უშლი-და მებრძოლთ და ადგილობრივ გლეხებს ურთიერთ შეხვედრას და საუბარს.

გლეხები მებრძოლებს გაბრწყინებული თვალებით ზედებოდნენ, სიყვარუ-ლით სავსე გულით აცილებდნენ.

— თქვა ქუგვალეთ ბოშეფი.— არა ერთს წამოუძახნია მათ დანახვაზე, დილით ადრე რაზმის შტაბში მოხუცებული ქალი მოიყვანეს.

ქალს ლოყები ჰქონდა დაკაწრული.

ტრიფონმა იცნო ადგილობრივი აზნაური კულაკის გუჭუნავას ცოლი.

ქალი გაფითრებული კარებთან იდგა და თვალებს აცეცებდა.

— რატომ გაქვთ ჩამოკაწრული სახე?— შეეკითხა ტრიფონი.

— რა კენა, შვილო, სახლში მე და ჩემი რძალი—ლა ვართ. ქმარი და შვილი დაპატიმრებული მყავს. წუხელის წაიყვანეს. შემეშინდა თქვენს „სალდათებს“ ჩემი რძალი არ გაეუპატიურებინათ და ღრიალსა და ხევწნას მოეყუ...

— მერე?...— შეეკითხა ტრიფონი.

— თქვენი „სალდათები“ არ გვანებინ ნიკოლოზის და მენშევიკების „სალდა-თებს“. მართალია, ბინა გაჩხრიკეს, მაგრამ, როგორც კი მორჩენ საქმეს, ზრდი-ლობიანად გამოგვემშვიდობენ და ხელიც არ უხლიათ არაფრისათვის, ისე და-გვშორდენ.

ტრიფონს ღიმილი მოუვიდა მოხუცი ქალის ლაპარაკზე.

საბჭოთა „სალდათები“ თავდაქერილები აღმოჩნდნენ.

— მოხუცო, ჩვენ „სალდათები“ არა გვყავს. ჩვენმა ბიჭებმა თუ არაფერი ჩაიდინეს უმართებულო, ეს იმისათვის, რომ ისინი წითელარმიელებია და არა „სალდათები“.

ეს ორიოდ სიტყვა წითელარმიელებისა და სალდათების განსხვავებაზე, ალბათ გასაგები შეიქნა მოხუცი ქალისათვის.

უფრო დამადასტურებელი კი თვით წითელარმიელთა მოქმედება იყო, რომელთაც ზნეობის უმაღლესი გრძნობები გამოამჟღავნეს კლასიურ მტრის ოჯახის მიმართაც კი.

— ამხ. ბოკუჩავა, პატიმრები გთხოვენ ერთ წამს...— მოესმა ტრიფონს. ტრიფონი შემობრუნდა და წასვლა დააპირა, რომ ამ დროს მოხუცი გუგუნავა მკლავზე დაებლაუჭა.

ქალს თვალები უბრწყინავდა.

— შეილო, ბოკუჩავა ბრძანდებით... შეილი ხომ არ ხართ ფოთის მცხოვრებ ისიდორე ბოკუჩავასი... ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ეკითხებოდა მოხუცი ტრიფონს.

— დიად, ისიდორეს შეილი ვარ...— უპასუხა ტრიფონმა.

— ისიდორე ხოც ჩემი მოყვარეა!..

— რა გინდათ მაგითი მითხრათ?.

ტრიფონის ამ ოფიციალურ კილოზე ქალი დაიბნა, თვალებზე ცრემლები მოადგა და ძლივს წაილულულა:

— განა შენ დააპატიმრე შენი ძმა და ბიძა— ჩემი შეილი და ქმარი, განა შენ დასჯი მათ?

ტრიფონი შემოტრიალდა, ჩააცქერდა მოხუცს და დაბეჯითებით უთხრა:

— არა, ჩემო კეთილო, მე მათ არც ვაპატიმრებ და არც დასჯი. მათ აპატიმრებს და სჯის რევოლუციონური კანონი, თავიანთი მოქმედებისათვის. მათ მშრომელი კლასი აპატიმრებს და სჯის ჩემი და ჩემისთანების საშუალებით, ბიძა კი არა, მამაც რომ იყოს, თუ კი იგი მტრად გადაექცევა რევოლუციას და მშრომელ ხალხს, ჩემგან დანდობას ვერ ნახავს... თვით მე არ ვიქნები დასანდობი, თუ რევოლუციის მტერი დავინდე. ჩვენი მშობლები და ნათესავები ყველა ის მშრომელებია, რომელნიც ჩვენთან არიან ბრძოლისა და მშენებლობის დროს და არა ჩვენ მოწინააღმდეგე ბანაკში მოკალათებულნი. მათ, კიდევ ვიმეორებ, თავიანთი საქმე და საქციელი სჯის.

ქალი გულმოდგინეთ უსმენდა ტრიფონს, იგრძნო, რომ ტრიფონი მართალი იყო და ამოიოხრა.

— მართალი ხარ, შეილო! მათ თავიანთი საქმე სჯის, თავიანთი საქმე. მართალი რექ, სჭუა, მართალი!

ცრემლები წასკდა და შტაბიდან გავიდა ტირილით. კარებთან გაჩერდა და ამოიოხრა:

— მაგრამ ჩვენ რაღა გვეშველება?

ტრიფონმა კი პასუხად ეს მოახერხა:

— რევოლუცია მუდამ მართალი იყო და არის.

თეზავლის ალიონი მინდვრად

სოფ. ისულას
კოლმეურნეებს.

გადაიძირა, სიღრმეში მიწვა
არიჟრაჟებით ფერმკრთალი ღამე
და ტანგადაშლილ კოლხეთის მიწას
გადაელვარა დღის სითამამე.
დაეტყო მინდვრებს—მზიდან ნუგეშის
სითბო ზეციდან გამონათალი,
და ძლივს ყვინთაობს მცურავ ღრუბლებში /
ამხურვალეებით მკედარი ზამთარი.
გავცქერი სივრცეს... და წლებით ნაზარდ
ხსოვნაში დგება ფიქრთა ღარებად,
რომ თერის შეცვლაც იცის ანაზღად
კოლხეთში ადრე გამოდარებამ.
...მინდვრად კი ისევ მზის დარს ელიან
თვალდაგეშილნი ტემპის ალებით.
დღეს მათთვის მეტად სანატრელია,
მზით გაღვივება აქ ტრამალების.
გმირულ შრომაში ტემპიც ჩაეშვა
და ცეცხლი ჩადგა ზეცის თვალებად.
მკერდ გადაწოლილ მინდორს ფარეშად
დაეცა მცხუნვარ მზის მხურვალეობა.
და გაშლილ ველზე შრომის ღადარი
ააციალეს ცეცხლის რგოლებად,
უნდათ, რომ დღეთა წვის ნადაღარი
მოგავდეს წლების გადმოგორებას.

* * *

რა კარგი არის—დათბა მიდამო,
ჩადგა ყანებში ტემპის მარულა,—
რომ სინოყიერემ გამოიდაროს,
აქ შრომა ცეცხლად გადმოღვარულა.

და მოკიაფე კუნთი გმირების
გარჯას აკვესებს შრომის ალებად,
სურთ აყვავილდეს ნაბოგირებიც,
ვით ახალი მზის აელვარება.
ბელტავენ ველებს ტემპის ანთებით,—
მინდვრებს ნაყოფის მზე ეხურება.
რჩება თებერვალს დრო, საათები
ალის გრიგალის ნაფეხურებად...
და რკინის გმირი კბილებ დახრილი;
მიწას მიაღრღვეს, სივრცეს აყრუებს,—
რომ გაზაფხულის ამოძახილის
ჩრდილი დაადგეს საუკუნეებს.

16 თებერვალი.

შ ა ქ ი რ

მატარებელი შორდება ბათომს,
გვიხდება დილით გვირაბის გავლა!
მზე აელვარებს ბარცხანის მაღლობს,
და ზღვის ნაპირზე ტუნგოს და პალმას.
აჭარისტანის ხალისი მომაქვს,
როგორც მეგობრის თბილი ამბორი,
რა კარგია და რა მშვენიერი
ეგ. ორიოდ წუთი მგზავრობის.
შაქირ, მიყვები მიღწევის ამბებს,
თვალწინ რომ გიძევს უდიდეს განძად.
დაგაჯილდოვებს დეკემბრის დამლევს
და ბარაქიანს ატარებ ზამთარს.
ორთა-ბათომის ბიჭი ფუხარა,
გიწოდეს, მახსოვს იყავი ბავშვი,
რამდენჯერ გულმაც გადიმქუხარა
გრძნობებისა და განცდების ზღვაში.
კომკავშირული მოგაქვს მხნეობა,
გაზაფხულივით თბილი და სავსე.
იქ, სად კოლხიდის მეურნეობას
ციტრუსოვანი ბაღები ავსებს.
გაგიხარია, ქედებს უმღერი,
შუბლს არ გიმოსავს ფიქრთა ღარები.
მოვა ზაფხული და სხსურველი
გულს გაგიხარებს ლურჯი ყანები.
აი, შორს, გაღმა, მოხაზა თვალმა
მწვანე კონცხი და ზღვიანი სიერცე,
შაქირ, შენ ახლა სადგურზე ჩახვალ
და შინ დედასაც სიხარულს მისცემ.
მშვენიერია მგზავრობა შენთან,
კიდევ შეეხედავ ფშანებს და მაღრობს,
აჭარისტანის ხალისი მომაქვს
და ახლა გული არაფერს ნაღვლობს...

ფ რ უ ნ ზ ე ლ ი

ქარი აკენესებს ბნელ ღამეში სადღაც საზანდარს,
 ვდგევარ შაშხანით. მაგონდება ბრძოლა განვლილი,
 ახლა საბჭოთა მშენებლობას უდგას დარაჯად
 აზვირთებული სტიქიონი გმირულ არმიის.
 რომანტიულად გავსცქერ მთებს და გული ხალისობს,
 მშობელი ქვეყნის დარაჯად რომ გამოვიზარდე,
 მშვიდობა მიყვარს ქვეყანაზე სამარადისო
 და ქარტეხილში თავგანწირვა კომუნიზმამდე.
 და თუ ჩვენს მიმართ, მიმართული ომი იქნება,
 საბჭოთა მხარეს თუ ბნელ ზეწრად გადაეფარეს,
 ჩვენი შაშხანაც მაშინ გმირად გარდაიქმნება,
 რომ დაანთხიოს ყაჩაღების სისხლი მჩქეფარე.
 სუ... ეს რა ზმაა... საიდან მოდის ჰანგი წკრიალა,
 ალბად ბანაკად ბიჭები თუ გაიმღერიან,
 აგერ ვარსკვლავმაც ჰორიზონტზე გაიბრიალა,
 ალბად ჩვენებიც უკვე მალე აიშლებიან.
 დუმს არე-მარე და ყურს ესმის ომის ჰანგები,
 ღამე კანკალებს და შემოიპყრო ძველმა ოცნებამ;
 აგერ ფრონტებზე მოილტვიან ამხანაგები
 და ჩემს ხსოვნაში ბრძოლის ფრონტი ისევ ცოცხლდება.
 მახსოვს ეს წუთი და წარსული ჩემში ახლდება,
 აგერ დაჭრილი ჩემკენ მოდის თვალმდათხრილი,
 ტყვია ზუის და სასაკლავოს ნისლი აღდება,
 მოაქვს საკაცე და მოსცურავს შავი მარხილი...
 ისევ ღამეა... ამოგორდა მთვარე მთებიდან,
 გასცქერს მღუშარე ბრძოლის ევლზე დაჭრილ იარებს,
 კიდევ რამდენი წარიშალა მოგონებიდან
 დღენი, რომლებიც ბრძოლის ცეცხლში გამოვიარეთ.
 თვალებს ვახელ და სიყვარულით ვუცქერ ფარაჯას,
 განვლილ ბრძოლებში გამოწრთობილ ძვირფას ამხანაგს,
 და დიად ხუთწლედს ჰკერდით ვიცავ სადარაჯოზე,
 რომ სიხარულით მეტყველებდეს ჩემი შაშხანაც.

ეხედავ... თენდება. გარიჟრაჟმა ამონათა,
ვისმენ ველიდან მხედრულ განგაშს, მებრძოლთა ხმაურს,
ბრძოლის უნარი ნაამბოხარ გულმა გამართა,
ძმური სალამით, გამარჯვებას ვეტყვი მეთაურს.
ვამბობ ხალისით და ბანაკში მივეშურები,
თვალებს ანთებულს აღფრთოვნების განცდა ედება,
კვლავ ვწმენდ შაშხანას, ვაზნას ვაწყობ მკვეთრს და გაბასრულს,
რომ მანევრებზე შევასრულო მძლავრი შეტევა.
მივალ ბანაკად, ენტუზიაზმს მიაქვს წუთები,
არმიელები პოლიტბელის სიტყვას ელიან,
ჩემს დანახვაზე აელვარდა გამძლე კუნთები,
ჩემი შაშხანაც ხომ პირველი არმიელია.
სკექდა ყაზარმა და ხარობდა ასეულები,
მეც საბჭოეთის ხომ დამცველი გმირი გახლავარ,
კვლავ ფეთქს დამკვრელთა მოგუგუნე გამძლე გულები,
ზუსტი მიზანით, ბრძოლებისთვის მუდამ მზადა ვართ,
ვაშა, სალამი, ფოლადოვან წითელ გუშაგებს,
ერთხმად ედება სიხარული წითელ ყაზარმას,
არმიელები დაძაბული მუშტებს კუმშავენ
და უღიმიან ბრძოლის ცეცხლში ნაწრობ მახარას.
უკვე დაღამდა... სადარაჯოს თავზე დავსცქერი,
ველზე ნისლები ეფინება მხარეს მთებიანს,
სოციალისტურ მშენებლობის ჯარისკაცები
ბრძოლის ახალი თვისებებით ვაჟკაცდებიან...

ქ. ტფილისი 1933 წ.

სვანეთის გზა

მზე დასავლეთით გადაიხარა
 და სხივი სტყორცნა ნაპრალს ალექსილს,
 მთებმა ღრუბლები გადაიყარა
 და თეთრ კოშკებით მოჩანს სვანეთი!..
 გადმოწვებიან, კლდენი ჩრდილივით,
 კაუჭა წერაქვს გააქვს ქახანი,
 ისმის მუშათა შრომის ყიჟინი
 და ინდუსტრიის ჰიმნი ახალი.
 კომკავშირელნი კლდეებს შებმნიან,
 ისმის გუგუნი ახალი რიტმით,
 მზე გადმოქანდა ნაპრალებიდან
 და გადარეკა მძინარე ნისლი!
 იფშენება მთები მხრებშებერტყილი,
 რომ გზა გაკეთდეს ავტომობილის,
 დღეს დამკვრელია თვითონ „ბებქილი“ —
 და სოცშეჯიბრის ცეცხლით შობილი.
 დღეს გზა კეთდება, ხმაურობს გული,
 გზა—შემომტანი მთაში ხოლტების,
 ვიწრო ხევიდან ღმუის ენგური
 და კლდეს ასკდება გაბოროტებით!..
 კომუნიზმის გზით, გზა შევა მთებში,
 კულტურის სხივებს კოშკებს მოაფრქევს,
 გატეხს სიბნელეს კლდესა და ღრეში—
 და მთის ცხოვრებას მისცემს სიახლეს!..
 გატყდება ტარი ჩლუნგი ხმალისა,
 არ ავაკენესებთ კოშკთან ჭიანურს,
 „მთიდან ყვირილი გაქვს ხარისა“
 გზას უთმობს ლექსებს ინდუსტრიალურს.

კლმუნარები

დავდივართ გარუჯულ კუნთოვან მკერდებით
და დაგვაქვს ხალისი მხურვალე მზის,
დღეს შრომა ბატონობს და აღარ პატრონობს—
ვინც უქმად აღამებს, ვინც უქმად ზის.

ვრცელ მინდვრებს ახარებს ტრაქტორის გრიალი,
ბნელ ლანდებს აშინებს ტრაქტორის ხმა,
დღეს უკვე მანქანით ღადრავენ მიწის გულს,
ისპობა გუთნით და ხარებით ჰგნა.

დავდივართ გარუჯულ კუნთოვან მკერდებით
და დაგვაქვს ხალისი მხურვალე მზის,
და დავალთ დამცვრელი ტემპების ხმაურით,
ლენინის ღროშით და ლენინის გზით.

მ ე მ ა ნ ე ჯ ა ნ ე

შენს მატარებელს არ სჭირდება ლოკომოტივი,
და მიაქანებ ურიცხვ მგზავრებს ნიავექარივით,
დაჭიმულ ძარღვში მაზუთივით სისხლი მოტირის,
ბორბლის ხმაური—სიმღერაა მღელვარე ქნარის.
ეგ ვაგონებიც ჰარიალებენ, მიგაქანებენ,
და სადგურიდან სიმღერებით გადავლენ ისრებს,
დაშულავად ეგ ბორბლებიც მიქაქანებენ,
აგრაგანებულ ფოლადის მძლავრ სიმღერას ისმენ.
სად ჭიათურის მიდამოა შებურვილივით,
გადმომზირალი ციცაბოდან ქვებიც გიცინის,
სად მარგანეცის გული გრგვინავს მძლავრ ქუხილივით.
კლდენიც სკდებიან გულზვიადი ჰაუბიცივით.
შეხვალ მტვერში და გამხნევდება სიმაგრე მუხლის,
დაიტვირთება ელმავალი შავი ლოდებით,
უცქერ მანქანას, უსმენ მთების ატეხილ ქუხილს,
და მქუხარება გულში უწყვეტ ხალისს მოდენის.
შენ, ჭიათურავ, შემომართე მკერდი მაგარი
და ისევ მთები აგრიალე ჰაუბიცივით,
შენ, მემანქანევ, კვლავ მანქანა ააგრაგანე,
ემზით დამთვრალი ელექტრონის მზე რომ გიცინის,

მ.რ.ი ხევისჭარი

1.

იდგა ხევისჭარდ თმათეთრი თოთა
და შრიალებდენ ჩუმად ხეები,
მღვრიე მდინარის ტანივით შფოთდა,
როცა მანქანის ესმოდა ხმები.
ჩიბუხის ბოლი ნისლად ეხვია,
წიოდა ქარი ხის ღრუ ღეროდან,
ის ძველის გრძნობის ეშხს შეერხია
და ჩუმად რალაც სევდით მღეროდა!
და ერთხელ, როცა შესალამოვდა,
როცა სიჩუმე გადაწვა მთაზე,
სოფლად უშიშა სიტყვას ამბობდა —
ახალ ყოფაზე და მანქანაზე:
— დროა გავწყვიტოთ ხავსებთან ძმობა
და მოვიცილოთ ეს შმორი ტყავის,
შემოვისახლოთ ახალის გრძნობა
და არ შევუშვათ სულში ხმა ავი.
ურჩევდა თოდას: — ნება გახედნე,
მიეც გონებას მისი სადავე,
ახალყოფის მზეს სწორად გახედე-
და წარსულის ხმა ამოათავე.

2.

განგლო სამ წელმა. გონივრულ ნებას
დღეს მიყავს თოთა გზაზე უშიშრად,
ახალ ყოფის ხმით ისე იგზნება,
თითქოს თვითონვე იყოს უშიშა.
დაიწყო თემმა სხვა ფრთების შესხმა,
სადაც დროს მიმართ ვაშამ იქუხა,
თოთამაც ეს ხმა ლუდივით შესვა
და გაიშალა ტანმკვრივი მუხა.

დამკვეთი მაღაროელი

მიატოვე სოფელი,
მალაროსკენ გასწიე,
და წარსული ჩააღრჩე
ახალ საქმის ნდობაში,
შრომის დონე საგრძნობლად,
აამაღლე, ასწიე,
პარველობა აიღე
ზიდვის დამკვეთლობაში.
სოფელს გამოეჩეცი,
მაღაროში მუშაობ,
მკლავები გაქვს ფოლადის
და მკერდი კირვალისა,
ქვანახშირი გაცოცხლებს,
ცხოვრობ და გიხარია,
ქვანახშირი თავდები
ტკბილი მომავალისა.
მუშაობ და მუშაობ
ქვანახშირის გეგმებზე.
ეს გვირაბი გულია
ახალ გამარჯვებისა;
მთა-გორები ინგრევა
ხმაურია — ხმაური,
ასაფეთქი მასალის
ძლიერ დინამიტისა,
დაჰკა კირკა, სატეხი,
მკლავი სამუშავე,
ბრიგადირი ვაგონებს
წითელ ფრთებზე მოები,
გაგვაგონე გუგუნნი.
ალის ფერად შეღებე
ქვანახშირის სამეფო,
ბნელი მაღაროები.

შორს აქედან, სოფელში
 კოლექტივი შეიქრა,
 და ტრაქტორმა გადახნა
 ველი, მდელი, ხეობა;
 იბრძვის, იბრძვის, ბრიგადა
 კოლექტიურ ყანებში
 და გამდიდრდა, გალალდა
 სოფლის შოსახლეობა.
 შენ არ სტოვებ მალაროს,
 თუმცა გზები ხსნილია,
 არის რაგორც ზეიში
 ყვავილებით ნაგები;
 შენ არ სტოვებ მალაროს,
 არ მიდიხარ სოფელში,
 სადაც ლალად იბრძვიან
 ძველი ამხანაგები.
 ხარ ბრძოლაში ძლიერი,
 გეგმებს ასე ასრულებ,
 და ყოველდღე მზესავით
 გამარჯვებას მოეღი;
 მაღალ მთიდან მზირალი
 ამაყი და უდრეკი...
 მომავალი — სახეა
 დამკვრელ-მალაროელის.

ზ ა მ თ ა რ ი

ლამეს ანათებს ზეცა კაშკაშა,
ყინვას დაუწვავს ბალნარში მოლო
და შენობები თითქო აღარ ჩანს,
ქალაქებს ჰხურავს ქარხნების ბოლი.

ქარი ზუზუნით აყრუებს ქუჩებს
და აკრიალებს სვეტებს და ფანჯრებს,
მებრძოლი უძლებს სიცივეს უჩვევს,
სიმტკიცით ადგამს ნაბიჯებს მარჯვედ.

დე, ქარიშხალმა დაბუროს ზეცა,
ფანჯრის მინები სკდებოდენ ყინვით,
— აღმშენებლობით ქვეყანას შეესძრავთ,
რომ დაეამყაროთ შვება და ლნინი.

დე, უღიმოდეს ვარსკვლავთა კრიალს
ჩამწკრივებული ელექტრო-ქარვა,
და ვერ გაუძლოს მანქანის გრიალს
ზღვისავეთ მშფოთავ ძლიერმა ქარმა.

ზამთარია და მთვარე აღარ ჩანს,
ქალაქს აშაფებს ქარხნების ბოლი,
ლამეს ანათებს ზეცა კაშკაშა,
მთებს აკრიალებს ყინვა და თოვლი.

ქოლმეურნი გლეხის ქალი თამრო

(ნარკვევი)

ყაჩიანის კარგად ცხოვრობდნენ, ვიდრე ოთხი ძმა, ოჯახის ბურჯები, გა-
თავთავდებოდნენ.

მაგრამ ძმებში მაღლე შუღლი ჩამოვარდა, თითოეული ძმა ძირმომპალ პო-
ლიტიკით განზე გადაიხარა და ზედ შედგმული შენობა დაირღვა. ოჯახი ოთხად განა-
წილდა.

ქარუმა ყველაზე უფროსი იყო ძმებში, მაგრამ უჩუმი და უწყინარი
ადამიანი, ყველა ძმებზე უფრო ცუდი საწილობელი შეხვდა, თუმცა არც სხვა
ძმებს რგებიით სახარბიელო ხვდრდი.

უღელი ხარი, ერთი ჭურა-ცხენი და ერთი ცხელი ჩაღური ქოხი, აი მთელი
ავლადიდება ქარუმასი.

ქოხი მარტის ჭყაპში გარეთ დარჩენილ გაღვერილ ცხვარს გავდა. ისე
ატანდა შიგ წყალი მის ძველ გაცვეთილ ჩაღას, რომ გარეთ ცა რომ საწვიმ-
რად მოემზადებოდა, ქოხში უკვე წვიმდა.

ქარუმას ჯაგლაგი ცხენი მგელმა მოაშორა შესანახად. ქოხი დაკეტა ქარუ-
მამ და თავის ორი ხარით მოჯამაგირედ დადგა მეზობელ შეძლებულ გლეხთან,
მიტო ფირაშვილთან.

თამრო რომ მოიყვანა ოჯახში, ქარუმას ეგონა, მოჯამაგირეობას თავს
დავაღწევო, მაგრამ უფრო ძლიერ მიეჯაჭვა აბეზარ „ხაზინს“. „ცოლსა დიდი
ცომი უნდა, ასი ლიტრა საფანელიო“ — ნათქვამია, ქარუმას კი თავისი არც ცომი
ჰქონდა და მით უმეტეს, არც „ასი ლიტრა საფანელი“. სად იშოვნოდა... ისევ
მოჯამაგირეობით.

ერთხელ სცადა სხვაგან ეძია სამუშაო, ქალაქ ადგილს, მაგრამ დამარცხდა,
ვერ იშოვა, ისევ სოფელს დაუბრუნდა და მოჯამაგირეობა განაგრძო. მიტო
ფირაშვილთან.

მიტო ფირაშვილი დაბალი, მსუქანი, ჩამრგვალებული, სოფლის მოთავე
იყო. ის მეტისმეტი მოხერხებულბ, პურძარილიანი და ჭკუამახვილი ადამიანი
გახლდათ. მაგრამ კაპიკს არ დახარჯავდა ისე, თუ ის მის მიზანს — მეტის შეძენას,
სახელის გაზრდას, არ ემსახურებოდა.

ქარუმას კვიმატ სიტყვებს ესროდა, მთელი დღედაღამე ამუშავებდა და
იქვე ღარიბ ქოხში მცხოვრებ ცოლთან არ უშვებდა:

— ცოლთან რღ წვები, მუშაობაში არაქათი გეკარგება, ჭკუა და გონება
იმისკენ გაქვს და კარგად ვეღარ მუშაობო. — ეუბნებოდა სიცილით ქარუმას.

ქარუმა უჩუმაღრი, გაპარული კაცი იყო. მიტოს სიტყვას არ უბრუნებდა და ისე განუწყვეტლად მუშაობდა.

თამროს ამ უკუღმართობით გული უწუხდებოდა, ხედავდა რასაც ჩადიოდა „პატიოსანი ბობოლა“ ტყბილი სიტყვით, მაგრამ იგონებდა, რომ ის ქალი იყო, ამასთან ახალი პატარძალი და უფრო მეტიც, ღარიბი გლეხის მეუღლე. ამიტომ პირი ღეგზივით წყლით ჰქონდა სავსე, თორემ სათქმელი ბეგრი იყო. მას ერთი რამ არ ჰქონდა აკრძალული: სიმშილი და დუმილი.

ქარუმა თებერგლის ქარბუქიან ღღეში ურმით წისქვილში მიდიოდა. თოვლის ნამქერი, როგორც უდაბნოში ქვიშა, ისე აზღვავებულიყო. ურემი შეაყენეს ხარებმა: სიარული შეუძლებელი იყო, შუა მინდორში, ცოცხალი კაცი, თავის ურმით და ხარებით დაიმარხა. ქარბუქმა გაუთხარა ქარუმას საფლავი, ყვავ-ყორნებმა დაიტირენ, მიუსამძიმრეს ქარუმას ლეშზე აღმუვლებულ მგლებს...

თამრომ ერთი ხარი ქარუმას ქელეხში დაკლა, მაზლების და „კეთილი ბატონის“ მიტო ფირაშვილის რჩევით. მეორეც ღამით „ქურდებმა“ მიტოს გომიდან გაიტაცეს.

დარჩა თამრო ოთხი პატარა შვილით, ყოველგვარ ქონებას მოკლებული, ასეთ ხალხში ჩასათვლელი, სოფელში ტაბარუკებს რომ ეძახიან.

* * *

1931 წლის 1 მაისს სოფელ ჭოტორის კალოებზე ჩამოყალიბდა არტელი „ოსოავიაქიმი“ ვასილ ფირაშვილის, ნიკო შარშიაშვილის და ვანო მაზიაშვილის მეშვეობით.

თამრომ აქამდე ათრია სიღარიბის აყროლებული მძორი. ახლა კი გადასწყვიტა კოლმეურნეობაში შესვლა. საღამო იყო. პირსავე მთვარე სოფელს ელექტრონის უზარმაზარ შუქურასავით თავზე დანათოდა. სოფელში გოგობიჭების სიცილ-ხარხარი და კივილი ისმოდა. ხალხი გარედ გამოქუჩებულიყო და ხმამალა საუბრობდნენ. თამრო კი თავის ხრიხალში იდგა, მასზე მიყუდებული და ძირს პირშავიწას ჩასცქეროდა. იქვე ქვაზე სოფლის შეძლებული გლეხი, შავსიელი, ლევან ტუხაშვილი იჯდა.

— სხვა გზა არა მაქვს, არტელში მეც უნდა შევიდე.

— ეგენი, ჩემო რძალო, შენ არ შაგინახამენ, მაგათთან ვინც მუშაობს, იმას აკმევენ...

— მეც ვიმუშავებ...

— იმუშავებ... იმდენ ხალხში...

— მემრე რაა, ი ხალხი მგლები ხო არ არიან, რო შამჭამონ...

— გეუბნები, არტელში ნუ შახვალ, თორემ ინანებ: არ გაგიგონია „თავში გაფუჭებულ საქმეს ბოლოს რაღა ეშველებათ“... არტელში იგეთი ხალხი მივიდნენ, ვისაც მარტო ჭამა-ყლაპვაზე უჭირავთ, თვალი. აქ შენი ფიქრი ვის ექნება. რასაც ქონებიანი ხალხი მიიტანს, ღარიბები მიჭამ-მრჭამენ და გამოცვივნიან...

— მა როდემდინ ვიყო ეგრე... არ მეყო სიღარიბე?!

— ქმარი შაირთე, ნათლიდედ, შენც შაგინახამს და ობლებსაცა.

ასე იცის ლევანამ, თამროს ხან რძალს ეძახის, ხან ნათლიდედას, ხან კი ვინ იცის რას არა. ლევანა თამრომ აღამიანი, ძველი ბობოლა, ჩოდარი და ვინ

იცის რა ზელობისა არ არის. თვით მას რომ ჰკითხოთ, დურგალიც არის, ხუროც, დალაქიც, ვაჭარიც გლეხიც და კიდევ რა ვიცი რა არ არის ლევანა. მისი შვილი სანდრო არტელში შეძვრა, თვით ლევანაც შეიყოლა და იქამდის მივიდა, რომ ზურგის დაშქრული კულაკი, არტელში მოანგარიშეთ მოკალათდა. აი, ამიტომ არის ლევანა თამამი.

— ამდენი ხანია არ გავთხოვდი და ახლა შავირცხვინო თავი. — უთხრა თამრომ ლევანას. და უარით გაისტუმრა, მაგრამ არტელში შესვლა მაინც ვერ გაბედა.

თამროს უმცროსი მახლი ნიკა, არტელში შევიდა. ყვეარი ხარი და ერთი ცხენი შეიყვანა, გუთანი, ჟრემი, ფარცხი და წყლის ბოჭკაც მიიტანა. არტელში შესულ ცამეტ კომლიდან სამი კომლი საშუალო იყო, ერთი თუ ორი კულაკი და დანარჩენები ღარიბები იყვნენ.

— არტელიდან გადი. ძაღლებს ტყავი გააცა, თორემ დაგიხევენ... — აშინებდა ლევანა ტუხაშვილი ნიკას. ლევანას აზრით „ძაღლები“ ღარიბები გახლდათ, მათი თვით ლევანასაც ეშინოდა. ლევანა ნიკას ორი შვილის მომნათლავი იყო, შინაური, თავისი ჭკუით ცნობილი და ნიკა მას უჯერებდა. აშინებდა საკუთრების დაკარგვა და ამიტომ გამოვიდა უკანვე.

ლევანამ ერთ საღამოს ნიკა თამროსთან გამოგზავნა.

ნიკა მთელი ღამე თამროს ქოხში იჯდა. მთვარის შუქი ჩამოდიოდა სახურავიდან. ნიკა დაჟინებით ემუდარებოდა რძალს.

— ღმერთი არ გაგიწყრეთ და არტელში არ შეხვიდე. მე ვიყავი და გამოვიქცეო.

* * *

ყველა სოფელს ჰყავს თავისი სასახლო კაცი, რომელსაც ბავშვიც კი იცნობს. ასეთი ხალხი ზოგი მოქიდავეა, ზოგი მოშაირე, ზოგი მოთამაშე და ზოგი კარგი მუშა. ჭოტორის კალოებსაც ჰყავდა თავისი სადიდებელი, პატიოსანი ადამიანი, მუშა კაცი ბაქრაძიანთ ილა. ილა საშუალო გლეხი, შუბლმაგარი ვაჟკაცი იყო, ჭკუით ლევანასი და მიტოზე არანაკლებ მოხერხებული. ყველა, ვისაც კი რამე გაუჭირდებოდა, საკითხავად მისკენ მივლიდა. ისიც პასუხს აძლევდა — და ასე თუ ისე გამოსავალს უჩვენებდა.

ერთ დღით ილა წყალზე მიდიოდა ჯონდაბჯენილი, თამროც ამ დროს კელმეჟურიდან ბრუნდებოდა უკან და პირისპირ შეხვდნენ ილა და თამრო.

— ილა ძიავე, ერთი საკითხავი მაქვს, — გაეხმაურა თამრო და სალაში მისცა. — არტელში შასვლას ვაპირობ, ლევანა და ნიკა მირჩევენ არ შეხვიდეთ, რა ვქნა არ ვიცი, ღმერთი გიშველის, მიშველე, მითხარ რამე...

— „თუ მკითხავ მიხა მქვიან, თუ არა და მიხრინკეო“, იმისი არ იყოს, თუ მკითხავ არტელი კარგია, თუ არა და ვისაც არ მოსწონს ჯოჯოხეთია...

— არა, მაინც რა ვქნა...

— აღექ და მოდი არტელში, თუ ინანო, ეს უღვაში დამაჭერი. — სთქვა ილამ, ქალარა უღვაშებზე ხელი გადაისვა და წავიდა.

ილა დიდი ხანია არტელში შესული იყო. მას უფრო გამოცდილი ჰქონდა არტელის სიავე-კარგე.

თამრო 1931 წლის ივლისის ხუთიდან, პარასკევ დილიდან, არტელის წვერი გახდა.

* * *

1933 წელს ყაჩიანთ თამრომ 233 შრომა-დღე გამოიმუშავა. ათი დღე მისმა პატარა ვაჟებმა—გოგიამ და ალექსიმ შემატეს ოჯახს. ასე რომ ოთხასზე მეტი შრომა-დღე თამროს ოჯახს მოაყირკებს.

—წლეულ არტელმა კაი მოსავალი მიიღო, ყველა წელიწადს გადააქარბა, რაც კი მახსოვს.—მითხრა თამრომ როცა სოფლის მთავარი გზიდან „ყაჩიანთ ორლობეში“ შევეუხეეთ. მე თამროს მეზობელი ვარ და ერთმანეთს კარგად ვიცნობთ. თვალყურს ვადევნებდი მის ცხოვრებას მას შემდეგ, რაც კოლექტივში შევიდა. მაინტერესებდა მისი ახალი ცხოვრება როგორ წარიმართა და იმედი მქონდა ყოველთვის, რომ მისგან სამაგალითო კოლმეურნე მუშა-ქალი დადგებოდა. არც შეგმცდარვარ.

—დარკვეული თესლი დავთესეთ, ღრმად მოვხანით. ტრაქტორმა დიდი სიკეთე დაგვდვა. ნახნავები სულ ანეულები და ნაფეტვრები გვქონდა. მოსავალი მცირე დანაკარგებით ავიღეთ, ისიც სეტყვის ბრალი იყო.—განაგრძო საუბარი თამრომ. ახლა თამრო ბრიგადელი ქალია, სახელმოხვეჭილი, მკვრივი, ჩამოსხმული, თამამი გამოხედვა აქვს, ვაჟკაცური იერი დაჰკრავს მზისგან შერუჯულ სახეზე. ხმა ნაპერწკლიანი აქვს. შაგვრემანია. საშუალოზე დაბალი. სიხარულს გვერის მასთან გასაუბრება.

* * *

ზამთარია. თეთრი მოელვარე თოვლით არის დაფარული მიწა. ბრწყინავს თოვლზე ანასხლეტი მზე—თვალებს სჭრის.

—რაც არტელში შაველ, სახლიც ავაშენე, ძროხაც შევიძინე, გომიც გავაკეთე საქონლისათვის. შვილებსაც ვასწავლი. ახლა ისენი პიონერები არიან. არ ვემდური ცხოვრებას. ჩვენთან ახლა წერა-კითხვა ყველა ქალმა იცის, წინად კი ჩვენთვის წერაკითხვა იგეთივე სპოცნებო იყო, როგორც ჩიტის რძე. წინანდელ დროს კაცი წყევლით თუ მოიგონებს, თორემ იქ ჩვენთვის სახირო არაფერი დაგვრჩენია.

* * *

თამროს ეზოში თოვლი ისე ჰყვანია, როგორც გარეცხილი თეთრი მატყლი შავ ნაბადზე. ერთ კუთხეში კოხტად არის დაწყობილი შეშა, ფიჩხი, შიმალა, ჩხრიმალა.

ეზოს კუთხეში ახალი ქვითკირის სახლი დგას. მის გვერდით კი ძველი ფანჩატური.

კარი იღება და ლოყებატკრეცილი ბიჭი, გოგია, ფანჩატურისკენ გარბის. მე კი ისევ ამ ორ სახლს ვაკვირდები: ერთი მხრით ინდივიდუალური ცხოვრების ნამდვილი განსახიერება, ძველი საცხოვრებელი ქოხი, წნელის კედლებით

და ჩალის სახურავით, გვერდზე მიღრეცილი, ისე თითქოს ცალი მხარი ტკენია და იშმუშნებაო, მეორე მხრით კი სამფანჯრიანი ახალი ქვითკირის მოზრდილი ოთახი. ეს ორი შენობა ძველსა და ახალ დროს გამოხატავენ.

— რას უყურებ, გიკვირს?!. მე თითონ იგნე გამოვიცვალე, — ვინც წინაღ მიცნობდა, ახლა ველარ მცნობს.

თამრო იცინის. შეხარის ახალ ცხოვრებას, ზიზლით იგონებს ბეჩავ წარსულს,

ფანჯატურიდან გოგია გამოვარდა. მზეს-უმჯირა ჯიბეებიდან ეფანტება და ზედ ხელებს ივლებს. ჩვენთან მოირბინა, ბავშური თვალებით დამაკვირდა. მიცნო და გაუხარდა.

შევდივართ სახლში.

თოვლზე მოჭრილი თვალი სახლში მაინც ყველაფერს არჩევს: სამი მოზრდილი ფანჯრიდან უხვი სინათლე შემოდის შიგნით. კარგი გაწყობილია თამროს სახლი, სუფთაა.

ოთახის შუაში მაგიდა, გარს ჩალის სკამები შემორიგებული. უკან კედელზე ლენინის დიდი სურათი, იქვე ახლო კი ლურსმანზე ჰკიდია ქარუმას ძველი ხანჯალი.

— ჩემი ვაჟები ახლა ორივე სწავლობენ. უფროსი ქალი ნინა, შარშან გავათხოვე, გენაცვალე. ნამდვილად ბნელ ორმოდან ამოგვათრია არტელმა. პირველად კი მიშლიდენ, არ მირჩევდენ არტელში შესვლას, ბრძოლა გადაწყდა. კოლექტივში რომ მიველ, ჩემი მეზობელი კულაკი მიტო ფირაშვილი და ჩვენი არტელის ყოფილი წევრი ნიკა, გადიოდენ ხალხში და ყვიროდენ:

— „ვის გაგიგონია, ხალხნო, ეგეთი რამე, რო დედაკაცი კაცებთანა მუშაობდეს. დამიხეთ სინდისს, რო ჩიქილა გაიხადო დედაკაცმა და კაცის ქუდი დაიხურო... რა სადედაკაცო საქმეა შინდორში კაცებთან მუშაობა.“

— თქვენ თქვენი გეშინოდეთ — ვეუბნებოდი მე — თქვენ არა დაკარგოთ რა, თორენ მე დასაკარგი არაფერი მაქვს — საპოვნელი კი ბევრი. — გარეთ რო ამას მეჩხუბებოდენ, სახლში მოდიოდენ და მელაქუტებოდენ.

მიტო ფირაშვილს ჩემი მამულის მითვისება უნდოდა და ამით თავისი დიდი მოლობილის კიდევ გადიდება.

— „თამრო, — მეხვეწებოდა მიტო, — ოღონდ შენ ეგ ადგილი მე დამითმე. და საცა გინდა სახლსაც აგიშენებ და კიდევ შაგილობამ.“

მაგრამ ახლა დრო გამოიცვალა, იმისი სახლიც ჩვენ დაგვრჩა და მამულებდულიც. თვითონ ლევანაც არტელიდან გავრიცხეთ, მაგრამ ბოლომდინ ვერ მივყეთ, რადგან იმისი ბიჭი სანდრო, არტელის მოანგარიშეა, ხოლო მეორე ბიჭი გოგია კომკავშირშიც კი ირიცხება.

— ნუ თუ კიდევ არიან თქვენს არტელში ასეთი ხალხი...

— არიან, დიახ... ყური მიგდე. კულაკის სოფელი კოლმეურნეების სოფლად იქცა, თითო შრომა-დღეზე წელს ათი კილო მარტო ხორბალი შავგვდება. ფული, ფართალი კიდევ სხვაა. როგორც უყურებთ უკულაკო კოლმეურნეები უფრო კარგა ცხოვრობთ. მაშინ ნახე, როცა ყველა შემომძვრალ, ზედმეტ ხალხს სუ გავცხოვრობთ... — თქვა და შავი მურაკივით თვალეზი აენტო, პატარა შუბლზე ტყავი

გადაეჭიმა, სახეზე რისხვის გამომხატველი ღიმილი აღებეჭდა და კოჭრიანო სკელტყავიანი ხელები შეკუმშა, თითქოს ყველა მტრებს შინაურებს და გარე-ულებს დაემუქრაო.

სოფლის შუაგულში არტელის სამმართველოა. მე და თამრო შევდივართ. შიგ. ვასილა ფირაშვილი არტელის ხელმძღვანელი, კოლმეურნეებს ესაუბრებოდა. ჩვენს მისვლაზე საუბარი შეწყვიტა.

— რაი დაეთრევი, რაი დაალაჯუნებ.— ეხუმრა თამროს ვასილა. შავგვრემანი თმახუტუტა, ხმელ პირისახიანი ახალგაზრდა.

— მე თუ რაი დავეთრევი, შენ რას უზიხარ ერთ ადგილას, ჯდომით მაინც არ დაილაღე. ადე, გაიარ-გამოიარე, საჯდომი გააცივე, როგორც კრაზნას პრკენა უყვარს, ისე შენ ჯდომა.— კოლმეურნეები იცინიან. ვასილაც აჩენს თავის თეთრად მოელვარე კბილებს.

— დასხედით, კაი რამე გიამბოთ ჩვენი ახალი ცხოვრებისა.— გვაპტიჟობს ვასილა სკამებზე. ჩვენ ესხდებით და ვასილაშაც ულვაშის გრეხით დაიწყო:

— მთელი ნაშკალი მოზიდული გვეყენდა და თაიებათ დადგმული. ლეწვა უნდა დეგვეწყო. ზემდგომ ორგანოების მიერ გადაწყვეტილი იყო: ლეწვა ყოველ შემთხვევაში რვა დღეში უნდა მოგვეთავებია. მე ვერ ვიკისრე ეს ვალდებულება. შეუძლებლად მეჩვენა. ქალებიდან ყველანი დაშინდნენ. ბრიგადელი ოლა ჯან-გულაშვილი ბრიგადელობიდან გადადგა. საქმე გამწვავდა, შეიქნა იმის საფრთხე, რომ ლეწვა ან არ დაიწყებოდა, ან დაიწყებოდა იგრე, რომ მთავრობა არ გვითანიებდა.

მაშინ თამრო წამოდგა და თქვა:

— მამეცით ხალხი. დე ან შავსარულო, ან მე აღარ ვიყო.— ყველანი დათანხმდნენ, თამრომ თავის მიერ შერჩეული ხალხით დაიწყო მუშაობა. რასაც მარტო ეგ მუშაობდა, ორი კაცი ვერ გააკეთებდა იმდენ საქმეს. ბარაბანზე იდგა და მანქანას პირში ჩაშლილ ძნას აძლევდა. სხვა დროს იქ სამი კაცი იდგა, მაგან ორი გააწესა: თითონ და მარო ფირაშვილი.

ჩვიდმეტი კაცის მაგივრად, მაგან თორმეტი დედაკაცი დააყენა მთელ ბარაბანზე. საღეწი მანქანა 16 საათი მუშაობდა სრული დატვირთვით და საბძელა თავებს სწრაფად, ნადირივით ელაპავდა.

თამროს გვერდში უდგა მარო ფირაშვილი, ესეც ქვრივი. თამროსავით დაბალი დედაკაცია, მუშაობაში მგელი. ამ მარომ და თამრომ ერთი მეორე-გამაიწვიეს შეჯიბრში, ორნი იგრე მუშაობდნენ, რო გეცქირნა, რალაც ზღაპარი გეგონებოდა.

ერთ დღით მალაროდან კაცი მოვარდა, თამროს საღეწზე მიაწოდა ქალაქის ნაგლეჯი, გაბრუნდა და გაიტკა.

თამრომ ქალაქი წაიკითხა, დაქმუნა და ჯიბეში ჩაიღო. მარომ თვალთშეასწრო, რომ თამროს მიწისფერი დაედო. მუხლები აუჯანკალდა, მერე ჩაიკეცა.

— მიშველეთ.— იკივლა მარომ. ხალხი მიცვივდა და ვიდრე მაშინა გაჩერდებოდა, ფერწასული თამრო ძირს ჩამოიყვანეს.

— რა მოგივიდა ქა... ხმა ამიღე, არ იტყვი რა მოგივიდა.— ემუდარებოდნენ დედაკაცები,

— რა მოუვიდა და მუშაობისაგან გაითანგა, ველარ აიტანა და იმიტო...

— მა რა ეგონა. ასე მუშაობა ვის გაუგონია.—ამბობდენ გახარებული მო-
შურნენი.

მე თამროსთან მიველი. მან ქალაღი მომაწოდა და მითხრა:

— ცოტა ხნით დამითხოვე...

წერილი წავიკითხე: „ნინა ლოგინზე დაწვა, ცუდათაა. ან მოუსწრებ ან ვერა.
სანდრო“. სანდრო თამროს სიძეა, თამროს ნინა კი ორსულად იყო. თამრო
დავითხოვე, — წასვლისას დაარჩინა: „მუშაობა არ შეანელოთ. მე მალე დაებრუნ-
დები“ და გაქრა.

დანარჩენი თითონ თამრომა თქვას.

ვასილა ჯადუშდა. ყველამ თამროს შეეხედეთ, მან დაიწყო:

— როგორც შავი ყორანი გზაზე იგრე მიექროდი. ორი ბოლმა მკლავდა:
ქალის ამბავი და ლეწვის დროზე დაუმთავრებლობა. მივალაჯებდი და აღარ
მესმოდა—მივიდიოდი თუ მივფრინავდი. მიწა ფეხქვეშ თითქო დნებოდა, ეგრე
რბილათ მეჩვენებოდა.

თვალწინ არ მშორდებოდა შვილის ცხედარი, თეთრად შალესილი კუბო-
ახალდაბადებულის ჩხავილი...

გადავიარე მინდორი და შაველ სოფელში. აი, საცაა გამოჩნდება ჩემი ქა-
ლის სახლი. მოველოდი, რომ დავინახავდი კუბოს თავს კარებში აყუდებულს.
გული მეღეოდა.

უკვე შაუხვით ორლობეში. გამოჩნდა ეზო. ძნის პატარა თაია შუა კალო-
ში დგა. სახლიც ჩანს, მაგრამ კუბოს თავი არაა.

— რა ამბავია მეთქი, ალბად მივუსწრებ. ჯერ არ მომკვდარა-მეთქი.
ფეიქრობ და მივრბივარ.

შეველი ეზოში. ძალღი ყეფით შემეგება. არავისი ჭაჭანება არ არი. უცბად
კარი გაიღო და ჩემი ქალბატონი ნინა, სამი ღლის ყმაწვილით ხელში, გადმო-
დგა და იცინის.

— ფუი, შენ აღამიანობას, შე კახავ, შენა, რაზე გამიხეთქე გული...

— ამიკვა ბები, სენი ჩვილი უნდა ვიკო—და ჩერებში გახვეული მომაწოდა.

— ახლა რა დროს ეგენია. ვერ უყურებ რო ჭიანჭველაც კი ამინდს ეშუ-
რება. მაშ დამატყუე, შე უსირხვილო, შენა.—ვუყვირე და მის ბავშვს არც კი
დავხედე ზედ. გამოვბრუნდი და წამოველ.

— „დარჩი, დედი. ცოტა საღეწი გვაქვს. კაცი შინ არ არი, გაღეწე. არ-
ტელში სხვებიც ბევრნი არიან და უშენოდაც გააკეთებენო...“

ხმაც არ გავეცი, არც მივიხედე მისკენ.

ახლა ისევ ვასილამ ჩამოართვა სიტყვა თამროს და განაგრძო:

— ამოვიდა თამრო. „არაფერიია“ თქვა და შეუსვენებლად დაიჭირა თა-
ვისი ადგილი მანქანაზე.

ვალაზე აღრე დამთავრდა ლეწვა. თამრომ ორნაირად გაიმარჯვა: ერთი
რომ ლეწვა დაამთავრა დროზე და მეორე მარო ფირაშვილს აჯობა. თუმცა
მაროც დაეაჯილდოვეთ.

შას აქეთ თამრო ჩვენი არტელის გამგეობის წევრი და ქალების ორგანიზატორი სრის. — ამთავრებს ვასილა.

კარი გაიღო და დაბალი, ჩოფურა გლეხი შემოვიდა. მაზარა წამოსხმული. სახე უცინოდა, ხელში რაღაც ქალაღი ეჭირა.

— გამარჯობა. — მოგვესალმა.

— გაგიმარჯოს. — დააგუგუნეს პასუხი კოლმეურნეებმა. ხელში რომ ქალაღი ეკავა ვასილას გადასცა. ვასილამ გამოართვა და ჩაიკითხა. მეც მოვკარბე დალი დიდ ასოებს:

„განცხადება“

ეს გლეხი, ყაჩიანთ თამროს მაზლი ნიკაა, რომელიც ლევანას სიტყვას აჰყვამდა და თამროსაც აეკვიატა: არტელში არ შეხვიდეთ. ნიკას მოსვლას კოლმეურნეები გულთბილად შეხედენ. განსაკუთრებით კი თამრო ღელავდა.

— ჩემმა გზამ გაიმარჯვა, აი, ნიკა. — უთხრა მან ნიკას.

— აჰა, ეგე ჩემო რძალო, მოველ შენთან, წადი, მეგენლობი. აბა შენ იცი. როგორც გამიწევ წინამძღოლობასა, იქნება კოლექტივმა მეც ამაშენოს.

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

გიორგი კაჭახიძე

უდავოა ის გარემოება, რომ საბჭოთა რევოლუციის წინაშე დღეს ამხ. ლენინის ფორმულა მთელი სიგრძე-სიგანით ისმება, რომ „ჩვენი ხალხი ღირსია არა სანახაობის, არამედ ნამდვილი დიდი ხელოვნების, რომელიც მდიდარია თავისი შინაარსით და მშვენიერია თავისი ფორმით“.

ამ მხრივ პროლეტარულ მწერლობის უმცროს თაობის წარმომადგენლის, გიორგი კაჭახიძის ლექსების წიგნი „ის უბანი და ის კარმიდამო“ აუცილებლად საკმაო მნიშვნელოვან როლს იჭერს ჩვენი ლიტერატურის განვითარების ისტორიაში...

აღნიშნული წიგნი ერთ-ერთი ნაწილია პოეტის შემოქმედებისა, რომელიც თემატიურად ახალი სოფლის ფონზე იშლება და კოლმეურნე გლეხს ბოლშევიკური ხმით უმღერის...

გიორგი კაჭახიძე ლირიკოსია. ზოგიერთი ამ სახელწოდებას—ლირიკას, სხვაგვარად უყურებენ, მათ ვერ წარმოუდგენიათ, რომ პროლეტ-პოეტი შეიძლება იყოს ლირიკოსი. სწორი და მისაღებია, რომ პროლეტარული კულტურა უარყოფს ისეთ დაცემულ ლირიკას, რომელიც ძირმონგრეული კლასის სიმღერაა, რომელსაც არ ძალუძს თვალის გასწორება მწარე სინამდვილის მიმართ, ამის გამო მისი სიმღერა დაცემულობას გამოხატავს. მაგრამ ჩვენი ეპოქის ლირიკა კი ახალი კლასის სიმღერაა, რომელსაც ისტორიამ გამარჯვება არგუნა. ნუთუ ამ დროს პროლეტ-პოეტებმა არ უნდა უმღერონ ახალი ხმით გაშლილ საბჭოთა მინდვრებს და ქალაქის ინდუსტრიას... ჩვენ გვინდა ჯანსაღი სიმღერა. მთელ რიგ პროლეტ-პოეტების ლირიკა სწორედ ამ მხრივ მიემართება (კალე ბობოხიძე, გ. კაჭახიძე, ი. აბაშიძე და სხვა). გიორგი კაჭახიძე ასე უმღერის ეპოქას...

— თქვენი ღვიძლი ვარ
დაკოყრებულ ხორცის და მიწის,
თქვენი სისხლის ვარ,—
მინდვრისა და ქარხნის მოტივი,
ჩემი ცხოვრება
ამ უმთავრეს ფერებში იწვის,
მინდორს და ფოლადს
ვზრდი ლექსებში, ნამყენ ყლორტივით...

გიორგი კაჭახიძემ იცის ჩვენი სადღეისო პოლიტიკა, იცის მან რა მოსდევს კლასთა ბრძოლის გამწვავებას, ამასთანავე გრძნობს, რომ დღევანდელ

ეჭაპზე კლასიურ მტრებმა ბრძოლის ტაქტიკა შესცვალეს—დღეს ყველაზე მეტია კლასიური მტრის შემოტევა... „რადგან კლასი სიკვდილის დროს ყველაზე მწვავედ იკბინება და ყოველგვარ საშუალებას ხმარობს ბრძოლისას, რაშიც მტერი დაამარცხოს“...—(სტალინი)

ამის გამო ის უძახის სოფლად კოლმეურნე გლეხებს:

—დროა მეზობლურ გრძნობებს დაშორდეთ,
დროა კლასიურ გრძნობით იმსჯელოთ,
ბრძოლამ არ იცის მოყვრული ფიქრი,
ბრძოლა არ იცნობს მეზობლურ ბუდეს,
კლასი კლასს ებრძვის, კლასი კლასს უტევს...

კლასიური მტერი ჩვენ პირდაპირ კი არ გვებრძვის არამედ:

—და უფრო მიტომ გმართებთ სიფთხილე,
როგორც არასდროს, როგორც არავის,
უნდა საქმესთან ფრთხილად მიხვიდეთ,
მტერი ფრთხილია და შემპარავი.

პოეტი ქალაქის ინდუსტრიას უმღერის, რომლის ღვრძლი შვილი თვითონ არის, სადაც გამეფებულია სოცშეჯიბრება და დამკვრელობა, პოეტი ქალაქს და სოფელს უმღერის.

სოფელს მოუწოდებს, რომ ქალაქის წარმოებას ნედლეული მიაწოდოს, რათა სამაგიერო ბოლშევიკური მსოფლმხედველობის ნივთი დაუმზადოს...

—უმღერეთ სოფლებს

კოლექტივის მშენებელ ჰიმნით,

მიეცით ქალაქს

სანოვანის დენი ტალღებით—

ელმაშუქივით მომლიმარი შეგხედავთ იგიც

და ინდუსტრიის ძარღვგამთბარი ხელით დაგხედებათ...

შეიძლება კიდევ აუარებელი დადებითი მაგალითების მოყვანა, რომელიც უეჭველად ამტკიცებს პოეტის ჯანსაღ ტენდენციებს და კლასიურ სიმახვილეს...

ამ მხრივ კარგია მისი ლექსები: „ჩემი პირველი უჯრედი“, „საბჭოთა პური“, „წერილი მეზობელ კოლმეურნეებს“, „ის უბანი და ის კარმიდამო“, „უღალა“ და სხვა... პოეტის დადებით მხარეებთან ერთად აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ის უარყოფითი მხარეები, რომლის გამოსწორება პოეტის მიერ აუცილებელია...

გ. კაქახიძის ზოგ შემთხვევაში ახასიათებს საგნისა და მოვლენის ზერელე ასახვა:

„კარგია, მომწონს

კოლექტივში გლეხობა მოდის,

ამაზე ვიტყვი,

გაუმარჯოს არტელის მიწას...“

პოეტი გახარებულია კოლექტიური მშენებლობით.

1930 წელში, ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც კოლექტივთა ბირთვი დასავლეთ საქართველოში თითქმის სრულებით არ იყო განმტკიცებული, მიუხედა-

ვად მისი რიცხოვრივ თავბრუდამხვევ ზრდისა, პოეტმა ნაადრევად მოახდინა სოფლის მეურნეობის მექანიზაცია და ძველი პაპისეული ფარცხი ნაადრევად უკუ აგდო...

— მაგრამ ყველაფერს, სახე ეცვალა,
მოკვდა ბაბუ და ფარცხი რგოლებით.
დღეს ამ მხარეში მთელი ცხოვრება
აქვს სარბიელად მთლიან კოლექტივს...

პოეტს ახასიათებს ნაწილობრივ გრძნობების რომანტიულ-პესიმისტური გაქანება, რომელიც ძირმომპალი კლასის გოდებაა, რომელიც ხედავს მისი სიკვდილის აჩრდილს, რის გამოც მის მთელ იდეალსიყვარულის პრობლემაზე გადაიტანს—ეგებ „ამ სამყაროში მაინც იშვოვოს ხსნა“—მაგრამ აქაც მარცხდება—ასევე მოდის ჩვენს პოეტს...

ის მეტად უიმედოთ უმღერის თავის „სიყრმის გოგონას“, რომელიც ცოტას წაიმეშჩანებს:

— ჩემი გოგონა, სიყრმის გოგონა,
ყელი რომ თეთრად უჯდა ქარვაში,
ვინც რომ ნათალი ბროლი მეგონა,
დელა გამხდარა სამი ქალვავის—
—...რა ვქნა არ ვიცი... ძველი ოცნება
თითქოს ახლდება, ყელის ქარვას შლის...

აგრეთვე პოეტს უყვარს განავარდება ბუნებაში—პეიზაჟში, რაც უეჭველად კარგია, მაგრამ ეს გადამეტებულად არ უნდა მოხდეს...

მაგალითად პოეტი „ცაცხვების ხეივანს“ იწყებს ისე, როგორც რომანტიკოსი—

„კრიალა ცის ქვეშ, ვით საუკუნე
ტოტებ დარწვევით ღგანან ცაცხვები,
ცაში ვარსკვლავთა რაზმი კანკალებს—
და ცის ლაქვარდი მოჩანს დარცხვენით“...

ენის მხრივ წიგნი საკმაოდ დახვეწილია.

მაგრამ არის ზოგიერთი არასწორი და ბუნდოვანი შედარებები.

მაგ., „რომ გაუსწორდე ეპოქის ციმციმს“ (ჩვენი ეპოქა არ ციმციმებს“. კ. ძ.).

„და რომანტიულ ღამეების ცვრიან უბეში“,

„გული არ იყო სუსტი ობობა“—და სხვა...

ამასთანავე ქართულ მართლწერაში ასეთი სიტყვები არ არის მიღებული:

მაგ., „ახავე რდოს მინდვრები ვრცელი“

„რომ ასიმღერებს სისხლსა და გულს“ და სხვა...

გიორგი კაჭახიძემ უეჭველად ამ ლექსების წიგნით კიდევ ერთხელ დაამტკიცა თავისი წარმატებები და სოციალისტურ რეალიზმის დაუფლებისათვის ბრძოლის შესაძლებლობა...

„თავდაცვითი მხატვრულ-ლიტერატურული კარგული“

გამოცემა ფედერაციის. 1933 წელი

თავდაცვითი მხატვრული ლიტერატურული კრებულის გამოცემა უთუოდ მნიშვნელოვანი საქმეა. ცნობილია, რომ ჩვენში სუსტადაა განვითარებული თავდაცვითი ლიტერატურა. ძალიან ცოტას სწერენ მასზე ჩვენი მწერლები და რაც დაწერილა, მასაც არ ექცევა სათანადო ყურადღება ჩვენი კრიტიკის მიერ. კრებული, რომელშიაც თავმოყრილია თავდაცვითი ლიტერატურის ნიმუშები, ერთგვარად ხელს უწყობს დააკმაყოფილოს თავდაცვითი მხატვრული ლიტერატურის მკითხველთა მოთხოვნილება. სოციალისტურ სამშობლოს დაცვის თემა ისეთივე მნიშვნელობისა და აქტუალური თემაა, როგორც სხვა რომელიმე უბანი სოციალისტური ქვეყნის, ჩვენი მშენებლობის; პროლეტარული ლიტერატურის ამოცანები უშუალო დამოკიდებულებაშია პროლეტარიატის, როგორც კლასის, საერთო ამოცანებთან. ლიტერატურა მუდამ იყო მეთაური კლასის ბატონობის განმტკიცების იდეური იარაღი.

სოციალისტური რეალიზმის ამოცანაა ჩვენი სინამდვილის, სოციალისტური ქვეყნის მშენებლობის, მისი თითოეული დეტალის მხატვრულ ტილოზე გადატანა.

საბჭოთა ქვეყანამ შექმნა სამხედრო ძალა, წითელი არმია, რომელიც არის თავდადებული გუშაგი სოციალისტური სამშობლოსი და სრულიად ბუნებრივია, რომ მას უნდა წარმოეშვა თავდაცვითი მხატვრული ლიტერატურაც. თავდაცვითი ლიტერატურის ამოცანაა აჩვენოს ქვეყანას მშვიდობიანობისათვის მებრძოლ სოციალისტურ სამშობლოს ერთგული გუშაგი—წითელი არმია, მისი მიზანი და ამოცანები, სამხედრო ძლიერება და მომზადება. თავდაცვითი მხატვრულ ნაწარმოებში უნდა ჩანდეს, მთელი თავის სიძლიერით, წითელარმიელის ფიგურა, ის უნდა იყოს მხატვრული გამოხატვა წითელი არმიის ბრძოლისა, სიხარულისა და სიმართლის. მხატვრულ ნაწარმოებში დამაჯერებლობით უნდა ჩანდეს წითელი არმიის მუშაობა და ცხოვრება, ამ მიმართულებით წერენ და მუშაობენ ჩვენი მწერლები; ამ თემაზე არის დაწერილი ჩვენი მწერლების მიერ ზოგიერთი საყურადღებო და მნიშვნელოვანი ლექსები, მოთხრობები, ნარკვევები და სხვ.

კრებულში მოთავსებული ნიმუშების უმრავლესობა ღრმა მხატვრულობით და დამაჯერებლობით გადმოგვცემს ჩვენი წითელი არმიის ძლევაშედეგობას, ჩვენი ქვეყნის თავდაცვითი პოლიტიკას, მის სიმართლესა და გამარჯვებას. იგი სოციალისტური სამშობლოს დაცვის იდეას და ბურჟუაზიული პაციფიზმის მხედლობასაც შეიცავს. უპირველეს ყოვლისა, კრებულში ყურადღებას იპყრობს

გ. ტაბიძის ლექსი: „როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას“. წითელარმიელს, უპირველეს ყოვლისა, სწამს და ესმის თუ რას ემსახურება. მასში არის გამარჯვების შეგნება და რწმენა. გ. ტაბიძის ლექსში შინაგანი შემოქმედებითი ენთუზიაზმით არის ნაჩვენები ეს. პოეტს სწამს, რომ საბჭოთა მოქალაქე უნდა იდგეს რევოლუციონური სამშობლოს დაცვის მოწოდების სიმაღლეზე. გუშინდელი მუშა—დღევანდელი არმიელი ამას არჩევს და ესმის:

როგორ არ ვიცი ეხლა გარჩევა
დიდი საქმეა აქ თუ პატარა,
ის უნდა გაჰქრეს, ეს გადარჩება,
ეს გამოაჩენს და ის კი არა.
არმიელი ვარ, კლასთა პირობა:
მოდმესთან ძმობა, მტერთან მტერობა!—
აი რა არის ჩემი გმირობა
და ჩემი დიდი კახაბერობა.

ეს ლექსი აუცილებლად თავდაცვითი ლიტერატურის მოწინავე რიგებში დგას, მისი იდეური სიმაღლითა და შესაფერისი მხატვრული განსხეულებით. საერთოდ კი იდეური და მხატვრული სრულყოფა ლექსს ეპოქალურ გამძლეობას აძლევს და ვინც ამას აღწევს, ის აუცილებლად დიდი მხატვარია.

დამაჯერებლობით და განცდით არის დაწერილი ა. მაშაშვილის ლექსი „იყავი მზად“, ლექსის ძირითადი იდეა არის, რომ საბჭოთა რესპუბლიკის მოქალაქე ვალდებულია მუდამ მზად იყოს სოციალისტური სამშობლოს დაცვისათვის კლასობრივ ბრძოლის გარემოცვაში:

დე, აღრიალდეს
ძველი ვერობა,
საზღვარს ვერაგულ
თუ გადმოვიდა,
ჩვენ მრავალი ვართ,
ძალაც გვეყოფა
შევსძლოთ ოქტომბრის
დაცვა თოფითა.
რომ წამოდგება
მშრომელი მასა,
მზად ვართ რიგებში
ჩავდგეთ გმირულად,
საბჭოთა ქვეყნის
უბრალო ქვასაც
დავიცავთ მტრისგან
თავგანწირულად.

მხატვრულ სიძლიერით და სიღრმით არის გადმოცემული საბჭოთა რესპუბლიკის თავდადება თავდაცვისათვის.

სოციალისტური მშენებლობის სინამდვილიდან თემის აღება მნიშვნელოვანია, მაგრამ საქმე ის არის, თუ როგორაა ეს მიღწეული. სწორი იდეა მართლ-

არ კმარა ლექსში, თუ მას მისი შესაფერისი მხატვრული განსხეულება არა აქვს. ამ მხრივ პოეტი ა. მაშაშვილი წინა რიგებშია.

წითელ არმიისადმი კლასიური სიყვარულით და განცდის პათოსით არის დაწერილი კალე ბობოხიძის ლექსები: „მხედრები ველად“ და „ლაშქრული“, დამაჯერებლობით არის გადმოცემული მხედრების ენტუზიაზმი და სიყვარული სამხედრო საქმისადმი და სოციალისტური ქვეყნის დაცვისათვის. სოციალისტური ქვეყნის მიღწევები მოსვენებას არ აძლევს გარეულ და შინაურ მტერს:

„ოფლის ღვარით დაღარულო
შრომის მკერდო, ნუ შრები,
მტერს ესობა ლახვარივით
გამარჯვება მუშების“.

საბჭოთა ქვეყნის დამცველ წითელ არმიამ იცის ეს და ამიტომ იგი მუდამ მზად არის.

„სოციალიზმს ვაშენებთ და
ვუდარაჯებთ მკერდებით,
ჩვენი მხარე დამშვენდება
მშრომელთ შემოქმედებით!
არმიელებს ფრუნიანელთ
გვიყვარს ბრძოლა აშკარა.“

მხედრებისათვის დაწერილ ლექსში უნდა იგრძნობოდეს წითელი არმიისადმი სიყვარული. ის უნდა იყოს გამოხატვა მხედრული გულწრფელობის და სიმართლისა. მხედრული ლექსის რითმა და რიტმი იმნაირად უნდა შეიქნეს, რომ ის დინამიურობით გამოხატავდეს არმიელთა გმირულ სულიერ განწყობილებას. ამ მხრივ კალე ბობოხიძის ლექსებს უთუოდ მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს, რადგან ის ამას დიდი მხატვრულ ოსტატობით აღწევს. ლექსში მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ რამდენადაა იქ მოცემული დამაჯერებლობა, თუ რამდენად აღწევს პოეტი კლასიური აზრი გამოკვეთოს პროლეტარიატის კლასის გასაგებ ენაზე — სწორედ ეს მიღწევაა კ. ბობოხიძის მიერ ზემოთაღნიშნულ ლექსებში. იგი აღწევს ლექსში არმიელის გასაგებ ენაზე გადმოგვცეს აზრი.

შესაფერის მხატვრულ სიმაღლეზე დგას გ. კაჭახიძის ლექსი „სალამო ტილოს კარავში“. პოეტს უნდა გვაჩვენოს წითელი მხედრების ცხოვრება და მოქმედება. მეტისმეტად რომანტიულად განწყობილი პოეტი ავჭალის „მაღლობიდან მინდვრებს დაჰყურებს“, საიდანაც მშვენივრად მოჩანს ტილოს თეთრი კარვები. პოეტი უფრო ბუნების მშვენიებას გაუტაცია. ალბად ამით აიხსნება ის, რომ პოეტი ზერელედ აღწერს არმიელების ნამდვილ საბანაკო და სამანევრო ცხოვრებას და მუშაობას. ლექსში არაა გამოკვეთილი წითელი არმიელის ნამდვილი ფიგურა, მისი საბრძოლო და მხედრული განწყობილება. სამაგიეროდ ძლიერია ბუნების აღწერა და შედარებანი:

„კარავში ნესტის სუნი გროვდება,
 ლბება ფეხები მიწის სისოვლით,
 გარედ ნისლია და შორს ღრუბლებმა
 გადაიარეს თეთრად ცის ზოლი.
 მთებში მძაფრდება ღამე სიშავით
 ნათელ კარავში თითქოს ბინდდება,
 სადღაც მოისმის ძილის ნიშანიც
 და ჩვენც დროულად ძილი გვინდება“.

კ ა ქ ა ხ ი ძ ე ზე საერთოდ უნდა ითქვას, რომ მას ლექსში აკლია მოვლენის ღრმად დახატვის უნარი. იგი ზერელე ემოციებით გვიხატავს საგანს და მოვლენას, რაც მის შემოქმედების საერთო ნაკლადაც უნდა ჩაითვალოს. პოეტმა ამ გარემოებას უნდა მიაქციოს ყურადღება, რადგან ფაქტების პასიური ასახვა, ფაქტების ზედაპირზე ხოხვა, მშრალი ეპიზოდები, ზერელე აღწერა — ააშკარავებს მწერლის უცოდინარობას და მისი მომზადების დაბალ კულტურას, ამ კრებულში წარმოდგენილ მის ლექსებში ამის ნიმუშები უთუოდ არის.

მებრძოლი პოეტის პათოსით არის დაწერილი გ. ქუჩიშვილის ლექსები: „წითელ არმიას“, „ომი — ომს“ და „გუშაგი“. ქუჩიშვილს სწამს, რომ „ოქტომბრის ქარცეცხლში შობილი“ წითელი არმია მშვიდობიანობის დარაჯად დგას სოციალისტური სამშობლოს დაცვისათვის:

„ოქტომბრის
 ქარცეცხლში
 შობილი,
 წითობილი
 მონათამფლობელებს
 სცემს შიშის ზარს.
 და წითელ საზღვრებზე
 თოფქვეშ მოდარაჯე
 ჩხნედ იცავს
 საბჭოთა
 მთასა და ბარს.

გ. ქუჩიშვილი ამ ლექსებში უბრალოებით, მაგრამ ღრმა განცდით და აზრის სიღრმით გადმოგვცემს „თუ როგორ ვიცავთ ჩვენ მშვიდობიანობის პოლიტიკას, მაგრამ თუ მტერი გაბედავს შემოტევას თავს დავატყდებით ბოლშევიკურ მრისხანე მეხად!“ ამ საქმეში ჩვენთან ერთად არის მთელი ქვეყნის მშრომელები..

კარგად არის გადმოცემული ირ. აბაშიძის მიერ წითელი არმიისადმი მოწოდება სამხედრო ტექნიკის დაუფლებისათვის, ლექსში „დაეუფლე ტექნიკას“ მხატვრულობითა და პათოსით აღწევს პოეტი ამას. ბურჟუაზიამ მოზადება სოციალისტურ ქვეყნის წინააღმდეგ საბრძოლველად, იგი ტექნიკის ყველა მიღწევებს იყენებს, უამრავ თანხებს, ხარჯავს სამხედრო საქმისათვის, მომავალი ხოცვა-ჟლეტისათვის. წითელი არმიის — „სოციალისტური სამშობ-

ლოს მეკრდის“ ვალია იყოს მუდამ მზად, დაეუფლოს მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევებს სამხედრო დარგში, გაამაგროს ჩვენი სამხედრო ძლიერება, ლექსი აქეთკენ მოუწოდებს არმიელებს:

„მეც შენს უნარს ტემპი საოცრად
ენტუზიაზმი გზად და სახელად
ან დავეწიოთ მტერს და გავუსწროთ,
ან ჩავუვარდეთ გადასათელად.
ეს ვალად გახდა, მხედარო, შენზე
და დაყოვნების არც გაქვს უფლება,
იბრძოლე შესძელ,
იბრძოლე შესძელ
ტექნიკის ციხის დასაკუთრება“.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ კრებულში მოთავსებულია ირ. აბაშიძის ნარკვევი „არტლეგიონი“, რაც ძალიან სუსტია, მხატვრულადაც და იდეურადაც. არ არის დამაჯერებელი წითელი არმიელი კეზერაშვილის (ცრუმორწმუნე ათეისტი) გადამზადების და გარდამქნის ამბავი. ნარკვევი მთლიანად ყალბ შთაბეჭდილებას სტოვებს.

გ. შატერაშვილის ლექსში „სად ქარი არხევს არმიელის ფარაჯას“ მოცემულია წითელარმიელის ფარაჯის რომანტიკა, რაც დღეს არავის სჭირდება. ლექსში საჭიროა მხატვრული სიძლიერით და იდეური სიმართლით იყოს ნაჩვენები ჩვენი არმიის სახელოვანი ბრძოლები და გამარჯვებები. სამოქალაქო ომის პერიოდში კონკრეტული მაგალითების მითითებით და ჩვენებით. ზოგადი ფრაზები, დეკლარაციები და მოზღვავებული კომპლიმენტები ჩაბარდა არქივს, საჭიროა აზრი გამოკვეთილი იყოს და გასაგები:

„ახლა ქარია
და სერებზე წვება ნამქერი,
შორს კი თოვლიან
ტრამალების ბოლო არა ჩანს
— ეს მიდამონი
მუდამ ბინდით არის ნაფერი
და ქარი არხევს
არმიელის წითელ ფარაჯას.
თქვენს გულში მუდამ
ქარიშხალი და ნამქერია,
მანდ მუდამ ნისლი
ნაბადივით ფარავს მიდამოს“...

ჩვენ ასეთი ბუნდოვანობის წინააღმდეგი ვართ. წინააღმდეგი ვართ ასეთ უპერსპექტივო რომანტიკის.

სამოქალაქო ომებში დაღუპულ გმირთა იდეალიზაცია, საშინელი კლასთა შეტაკების შემთხვევები, ტაიგაში, უკრაინაში, კაზაკისტანში გადახდილი ბრძოლების მოგონება აუცილებლად საჭიროა, თუ ის ჯანსაღ ფორმებშია მოცემული და ბრძოლებში დაღუპულ გმირების სახეს გვიჩვენებს.

ამ მხრივ აღსანიშნავია კრებულში როდიონ ქორქიას „ძირს ინგლისის დროშა“. გამოკვეთილი აზრით და დახვეწილი ენით არის გადმოცემული თეთრებისა და წითლების ბრძოლა სამოქალაქო ომის პერიოდში: ინგლისი ეხმარება ოქტომბრის რევოლუციის მიერ განდევნილ „ძველ ბატონებს“, რესტავრატორებს. პერეკოპზე გამაგრებული ინგლისი პირდება ძველ რუსეთს, სამღვდელოების, ვაჭარმრევლელობის და თავადაზნაურობის დელეგაციას, რომ პერეკოპზე დაამარცხებს „წითელ ყაჩაღებს“ და მალე შევლენ მოსკოვში. პერეკოპზე ინგლისის დროშა ააფრიალეს, მაგრამ წითელი არმიის გმირულ ბრძოლას ველარ უძლებს ვერაჟერი. დამარცხდა რესტავრატორები, „დასრულდა თეთრების ისტორია, დაიკცა მათი მატთანე“. ინგლისის დროშა — მილიონდა ყილეფის, სისხლისა და უსინდისობის დროშა, წითელ არმიამ ჩამოგლიჯა, დახია, ფეხქვეშ გაიგდო, გასთელა“. ისტორიამ დაამარცხა ინგლისის უსირცხვილო ცდა. ასე კონკრეტულად და დამაჯერებლობით არის აღწერილი როდიონ ქორქიას ნარკვევში წითელი არმიის გამარჯვება და ინგლისის დამარცხება სამოქალაქო ომის პერიოდში.

სამოქალაქო ომებში გადახდილი ბრძოლების რომანტიული მოგონების ნიმუშია აგრეთვე კრებულში მოთავსებული: ვ. გორგაძის ლექსი „მწვანე წნორებთან“, ვ. გაფრინდაშვილის „მესამე“ და ვ. დარასელის „ბუდიონელის ლურჯა“. ამათში გამოარჩევა ვ. გორგაძის ლექსი „მწვანე წნორებთან“, კრებულში მოთავსებულია აგრეთვე, ს. ჩიქოვანის, ს. ეჟლის და წითელ არმიელთა ლექსები, რომლებიც არიან ერთგვარ მნიშვნელობის შემცველნი.

საჭიროა უფრო მეტი პასუხისმგებლობით და მზრუნველობით მოკიდონ ხელი საგამომცემლო ორგანოებმა თავდაცვითი ლიტერატურის გამოცემის საქმეს.

საჭიროა პროლეტარულ მწერლებმა უფრო მეტი იმუშაონ სამხედრო ლიტერონტზე. მეტი კონკრეტულობით და სამხედრო საქმის ცოდნით აჩვენონ ქვეყანას რევოლუციონური სამშობლოს დამცველი წითელი არმია დიდ მხატვრულ ტილოებზე.

თავდაცვითი ლიტერატურის ფრონტი უცდის დიდი ხელოვანის სიტყვას — ეპოქალურ მხატვრულ ტილოს.

	33
გრ. აროსია—ლექსი დაზგასთან	7
იაშა ბურჭულაძე—სესილი	5
ზაქრო დოლიაშვილი—ლოთი	10
ვ დარასელი—ყვითელი ფანქარი	17
გ. კალანდაძე—ჯორდანო ბრუნო	22
გიორგი თურმანაული—წითელი არმიის 16 წელი	27
დავით კობიძე—მოგონებები თებერვალზე	28
კლიმენტი გოგიავა—კაპარჭინას მებაღურნი	30
ნიკოლოზ ფხაკაძე—კომკავშირელი	49
სეზმან ერთაწმინდელი—შცნაური მტერი	66
დ. შამათავა—ბალადა დის შესახებ	79
მიხეილ ფოფხაძე—ახალი ოჩამჩირე	82
შალვა ამისულაშვილი—ფიქრები ვერხვის ქვეშ	85
ვ. ხობისპირელი—ჩინარი	87
ალექსანდრე საჯაია—სიმღერა სვანეთის მთებიდან	88
ალექსანდრე იასალიშვილი—გარღვეული ზღუდე	90
ამირან გაბესკირია—თებერვლის ალიონი მინდვრად	99
ალ. შანიძე—შაქირ	101
ავთანდილ კაშმაძე—ფრუნზელი	102
რევაზ მარგიანი—სვანეთის გზა	104
შუშანა მგელაძე—კომუნარები	105
შალვა ბაკიძე—მემანქანე	106
ალექსანდრე ურანელი—ორი ხევსური	107
ვალია კუპრაძე—დამკვერელი მალაროელი	108
ვერა შუბლაძე—ზამთარი	110
ნიკო ნუკრიანი—კოლმეურნე გლეხის ქალი თამრო	111
კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია	119